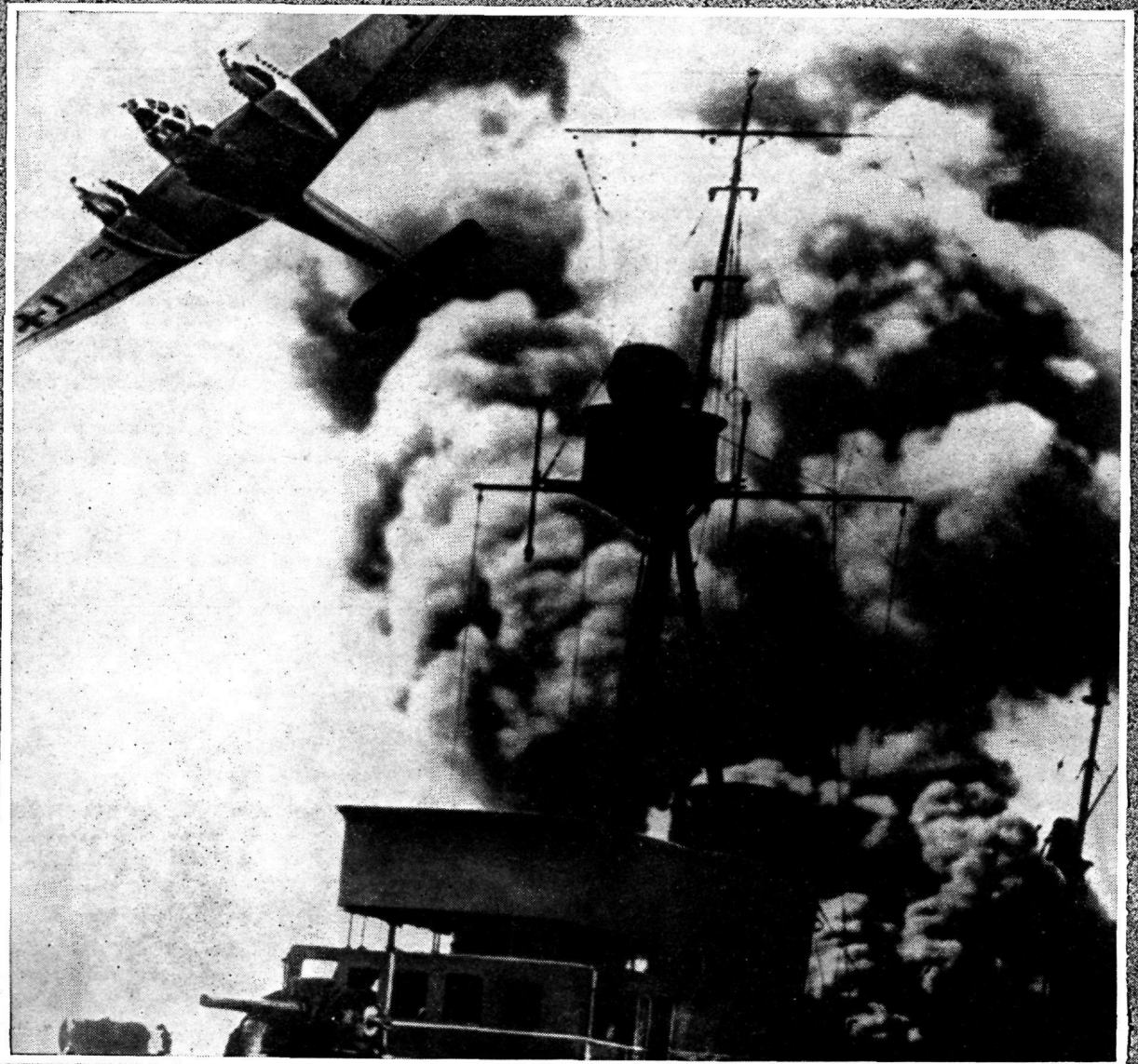

SODUR

XXII AASTAKÄIK ■ 21.06.40. ■ Nr. 24 — 26

SÕJANDUSLIK AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 24—26 — 1940.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
<i>TRT.</i> : Pilk hiigellahingule Läänes (järg)	569	<i>TRT.</i> : Un coup d'oeil sur la bataille gigantesque à l'Occident	569
<i>A.</i> : Paralleele sõjategevuses Läänes 1914. aastal ja nüüd	573	<i>A.</i> : Les opérations militaires à l'Occident en 1914 et aujourd'hui	573
<i>Kolonelleitnant R. Tombak</i> : Sõjapoliitilise olukorra areng Vahemere piirkonnas	579	<i>Lieut.-colonel R. Tombak</i> : Le développement de la situation militaire dans la Méditerranée	579
<i>Herbert Haljaspöld</i> : Vahemere tähtsus	580	<i>Herbert Haljaspöld</i> : L'importance de la Méditerranée	580
<i>Kapten A. Hint</i> : Märkeid lennuväe tegevusest Norra-operatsioonis	583	<i>Capitaine A. Hint</i> : Notices sur les opérations aériennes en Norvège	583
<i>Leitnant M. Hennoste</i> : Maapealse luure korraldamine väekoondises	587	<i>Lieutenant M. Hennoste</i> : Organisation de la reconnaissance terrestre dans une unité	587
<i>Kapten O. Puusepp</i> : Jalgratturite kasutamisest	594	<i>Capitaine O. Puusepp</i> : De l'application des cyclistes	594
<i>Kapten E. Vakkur</i> : Langevarjurite-vastast võitlusest sõjapüssiga	598	<i>Capitaine E. Vakkur</i> : Le combat contre les parachutistes au moyen du fusil militaire	598
<i>Nooremleitnant M. Grauer</i> : Ohuvaatluse teostamine ohuvaatluspostil	604	<i>Sous-lieut. M. Grauer</i> : Organisation de l'observation aérienne sur un poste d'observation aérienne	604
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE.	
— <i>N.</i> : Rohkem lennukeid — aga kuidas?	610	— <i>N.</i> : Encore d'avions ! Mais comment?	610
— <i>R. Tck</i> : „Tangid tulevases sõjas“	612	— <i>R. Tck</i> : „Les chars dans la guerre future“	612
— <i>r</i> —: Saksa soomusdiviiside tegevusest	614	— <i>r</i> —: De l'action des divisions blindées allemandes	614
— <i>r</i> : Metsalahinguis kasutatavaist meetoditest ja viisidest	615	— <i>r</i> : Des méthodes du combat dans les bois	615
— <i>E. L.</i> : Türgi sõjajõud	618	— <i>E. L.</i> : Les forces militaires turques	618
— <i>ms</i> —: Laskuripataljoni pealetung öösi	619	— <i>ms</i> —: Attaque du bataillon de tirailleurs de nuit	619
— Sõjaväelisi teateid välisriigest	620	— Informations militaires de l'étranger	620
AMETLIK OSA:		PARTIE OFFICIELLE.	
— Autasu paremaile kaastöölisile Vabadsõja mälestuste kogumise eest	623	— Recompenses pour les meilleurs collaborateurs de regueuil des souveinirs de la Guerre d'Independance	623
Juriidilisi küsimusi	623	Questions juridiques	623
Male	624	Echecs	624

K a a n e p i l t: Saksa „Messerschmitt-110“ oma pommitamisharjutuse tulemust kontrollimas.

Vastutavtoimetaja kolonelleitnant **Johannes Reinola.**

Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **Martin Nurk.**

Telefon nr. 477-20/163.

Kodune tel. nr. 477-20/3-22.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.

Talitus avat. iga päev kella

0800—1500 ja laupäeviti

0800—1300.

Telefon — Sõjaväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi- kirju alal ei hoita.

„Sõdur“ ilmub kuni 4 korda kuus.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.

Poolaastas — kr. 3.00.

Veerandaastas — kr. 1.50.

Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülj — kr. 40.

Tekstis — kr. 60.

Pilk hiigellahingule Läänes.

Eelmises ülevaates („Sõdur“ nr. 20-21 — 1940) jõudsimel lahingukäiku arendades 21. mai hommikutundideni, millal liitlaste rinne osutus piki Somme'i kuni mereni läbilõigatuks. Enne kui jätkata ülevaadet, täpsustame eelnevaid sündmusi, märkides, et Saksa üllatavale edule lääne pool Maasi keskjooksu aitas suuresti kaasa „uskumatu viiga“ (Reynaud), mille tagajärjel jäid õhku laskmata mõned Maasi sillad. Nende sildade kaudu tulid Saksa soomusdiviisid hõlpsasti üle ja ühtlasi pääsesid üle jõe ka raskeimad tangid, mis seninähtamatus koostöös pikeerivate pommilennukitega tekitasid rasket kahju liitlastele ja milliseid võidi hävitada ainult otsepihtamusega vähemalt 75-mm kahurist või lennukipommiga. Lisaks sellele oli Prantsuse 9. Armeed, mis muide koosnenud vähemväljaõpetatud vägedest ja olnud halvasti paigutatud, alles rännakul Maasi poole, kui sakslased tulid 14-dal üle Maasi. Armeed paisati tagasi ja 17-dal ta suruti välja ka Prantsuse piiriäärsetest kindlustistest, kust ta alustas liikumist Maasi lahingusse. 19. maiks tõmbub armee tagasi Sambre-Oise'i kanalile (Maubeuge, La Fère'i joonel) ja siin tuleb lõpp: Saksa soomusdiviisid sõidavad temast läbi kuni Cambrai, Peronne'i joonele ja pöörduvad säält 20-dal teatud jõududega tagasi, samal ajal kui idast suruvad peale Saksa jalaväediviisid. Rünutatud rindelt ja seljatagant ja muidugi ka õhust, hävib 9. Armeed, ilma et teda suudaksid päästa abistavad vasturünnakud La Fère'ist ja Maubeuge, Valenciennes' joonelt. Sakslastele avaneb nüüd vaba tee kuni La Manche'ini ja nad kasutavadki seda, eelistades Pariisi peale liikumisele võimalust lõigata ära liitlaste põhjarinne ja purustada see hiiglaslikus hävituslahingus, mille sõjalised,

poliitilised ja moraalsed tagajärjed on liitlastele vapustavad.

Edasi tuleb sündmuste käiku täiendada märkusega, et ülemjuhataja käsk taanduda Antwerpen, Namur'i joonelt läände anti 15. mai õhtul; paistab, et Gamelin käskis esialgu asuda peajõududega Schelde (Escout) jõe ääres ja katta taandumist visade järelväetahingutega, mis ka tehti. Prantsuse peaminister Reynaud avaldas arvamust, et see käsk anti hilja, ja Inglise peaminister Churchill seletas alamkojas, et olu on parem kohe pärast Saksa läbimurret Maasil tõmbuda Belgiast tagasi Amiens' peale. Sellasest strateegilisest paratamatusest aga ei olevat kohe aru saadud ja Prantsuse väejuhatuse lootnud läbimurret sulgeda uuesti formeeritud Prantsuse armee abil, mis pidanud tulema üle Somme'i ja looma ühenduse põhjarindegaga Amiens' kaudu. Sellaste avalduste kohta seisukohta võttes peaks siiski mõtlema ka sellele, kas Gamelin ei olnud teatud määral õigustatud lootma nn. Daladier'-liinile Belgia piiri ääres, kuni see veel ei olnud läbi murtud (kohalik sissemurre 15. mail Sedani juures, täielik läbimurre 17-dal kuni Avesnes'ni) ja kas inglased oleksid nõustunud otsusega, millega Inglise kanal oleks antud „mõõga hoobita“ Saksa valdusse ja mis oleks vististi toonud Belgia armee kohese allaandmise? On ju Saksa teadaanded märkinud inglaste tähelepanuväärt tundlikkust Inglise kanali sadamate suhtes ja võib uskuda, et ülemjuhatusel oli liitlaste erihuvide kooskõlastamisega tõsiseid raskusi.

Lõpuks märgime veel, et Saksa teadetele hävitatud esimestel õhurünnakutel, kui sakslased pommitasid lennuvälju, vähemalt 1000 liitlaste lennukit. Ent kõigest hoolimata oli Saksa tohtu edu peapõhjuseks

nähtavasti ikkagi see, et sakslased suutsid koondada otsustavaks rünnakuks nii materjalselt kui ka arvuliselt üleolevad jõud, millede juhtimine ühtlasi toimus meisterlikult.

*

Kaitstud tagant kiirmarsil piki Aisne'i ja Somme'i põhjakallast lähenevate diviiside poolt, pöörduvad Saksa soomusväed Somme'i alamjooksult põhja poole, jätkates langevarjurit ja mootorratturite ettepaiskamist. 21. mail lähenetakse St. Pol'ile ja Montreuil'le ja 24-dal jõutakse välja kõrgustike joonele Vimy'st üle Lillers' ja St. Omeri kuni Gravelines'ni. Boulogne vallutatakse raskete võitluste järel 26-dal, pärast seda kui Saksa tangid on mõõtnud jõudu Briti destroyeritega; Calais' kesklinnas aga paneb inglaste väeosa, keda varustatakse lennukeilt, vastu kuni mai lõpuni, pidades kinni kaht Saksa soomusdiviisi. Belgias ründavad sakslased samal ajal Schelde positsiooni ja vallutavad 24-dal belglastelt Genti ja inglastelt Courtai, jõudes välja Lysi jõe. Samal päeval langeb rinde taha jäänud Maubeuge'i kindlus, umbes ühel ajal Belgia suurte kindluste viimaste fortidega.

Saksa kiilu liikumises Somme'ilt põhja poole esineb algul mõningat kõhklemist ja nagu näeme, mitte ilma põhjuseta. Vallutanud 19. mail Cambrai, satub kiilu pea juba järgmisel päeval tugeva armee löögi alla põhjast ja järgmised kolm päeva näitavad, et liitlased on otsustanud kiilu mistahes hinnaga läbi murda; Weygand lendab põhjarindele, et isiklikult anda juhi-seid läbimurde teostamiseks. Selle sõidu tagajärjel nõustuvad inglased tulema põhjast ja sooritama 22-sel vägeva löögi soomusjõududega üle Arras', ent sakslased koguvad endid ja panevad pealetungi seisma, tekitades raskeid kaotusi inglastele. Lahingust võtab osa ka Saksa õhukaitsesuurtükivägi, mis hävitab üle 50 tangi. Ida pool koondavad prantslased kõik jõud, mis veel võitlesid peagu ümberhaaratuna Maubeuge, Valenciennes, Monsi piirkonnas, Schelde ülemjooksule Valenciennes' ja Cambrai vahel. Kogu 7. Armees ja hulk väeüksusi 1. Armeest (parimaid Prantsuse diviise ja mot. ning soomusväed) paisatakse viie Saksa soomusdiviisi vastu, milliseid toetavad jalaväe massid. Suur lahing, mis voogab edasi ja tagasi ja milles sakslased jätavad Cambrai eeslinnad maha, töötab prantslastele edu, kuid siis läheb Saksa 6. Armeel (kindral Reichenau) korda vallutada idast Tournai ja tungida 24-dal Prant-

suse kindlustatud linnadesse Lille'ist kagu pool. Tournai ründamise ajal muutub julgemaks ka Saksa kiilu teraviku käitumine — kiil tungib välja Boulogne'ini, mida kaitsevad enamikus Briti väed.

Somme'i liinile koondatud Prantsuse jõud sooritavad 20-dal vastulöögi La Fère'ist ja üritavad 21-sel ja 22-sel vallutada Amiens'i, kuid ei pääse edasi ja abistav löök üle Somme'i jääb niiviisi tulemata. Sellases seisukorras otsustab põhjarinde juhataja kindral Blanchard järgneda inglastele põhja ja taanduda mere kaudu, mis ka teatud määral õnnestub.

24. maist peale seisab Daladier'-liin Roubaix ja Scarpe'i vahel tules ja sakslased tulistavad Lille'i kindlustisi 50-cm müüsritest, tekitades raskeid purustusi. Samal ajal tungivad Saksa väed kõrgustikule Arras't loode pool ja lähenevad Lens'ile ja Bethune'ile, millised punktid vallutatakse 26-dal. Seepärast tundub olevat arusaamatu, mis pärast prantslased hoidsid Valenciennes, Cambrai joont kuni 26-da hilisõhtuni, mil tõmbusid tagasi Scarpe'ile. Tundub, et seegi piiratud tagasitõmbumine toimus rohkem seetõttu, et idarindel surusid sakslased 26-dal suure sopi ägedalt vastu-panevate belglaste rindesse, jõudes õhtuks Ypres'i ette, ja et kogu rinne oli juba ärevuses kuuldukest belgaste eelseisva alistumise kohta. Ses asjas toimus Londonis nõupidamine kolme peaministri vahel ja Weygand lendas uuesti rindele, et mõjustada Belgia ülemjuhatajat kuningas Leopold III jätkama vastupanu. Kuid juba 26-dal taandumine võttis kohati isegi põgenemise iseloomu ja kõikjal olid vägedel jalus sõjapõgenikud. 27-dal sakslased marsivad läbi Thielti, murravad läbi Prantsuse liinist Lille'ist kagu pool, vallutavad Orchies, Douai ja La Bassée ja löövad tagasi inglaste vasturünnaku Aire'i juures. Belglaste kaotused tõusevad 26-dal puhkenud lahingus juba 100 000 meheni. Sellases olukorras otsustab Belgia kuningas kapituleeruda, mis teostubki 28. mail kell 4 hommikul, ilma et sellest informeeritaks Blanchard'i ja Inglise armee juhatajat kindral Gorti'i, kuna nende asukoht ei olevat teada. Koos kuningaga kapituleerub Saksa teadetele 400 000—500 000 meest (liitlaste teadetele 300 000 meest) ja kuna armees oli algul 750 000 meest, pidid kaotused olema väga suured.

Belglaste rinde asemele loovad inglased uue rinde Iseri jõel. Sakslased jätkavad kõikjal tugevaid rünnakuid ja vallutavad Merville'i, Hazebroucki ja Bourbourgville'i,

lased teatavad kõikide meeskondade evakueerimisest, saavad sakslased Dunkerque'is suure hulga vange (viimastel teadetel 88 000) ühes kogu liitlaste raske relvastise ja varustisega. Üksi inglased jätaavad maha umbes 1000 suurtükki.

Põhjarinde evakuaatsiooni nurjamiseks panid sakslased tegevusse kõik käepärast olevad õhujõud; liitlased koondavad enam kui 1000 sõja- ja kaubalaeva, mida kaitseb tugev lennuvägi, ja veavad siiski ära 335 000 meest. Selleks pakuvad soodseid võimalusi 2 vihmast päeva mai lõpus, kui Saksa lennuväe tegevus on takistatud. Põhja lasti liitlaste teadetel 7 prantsuse ja 6 inglise hävitajat ja 25 transport- ja kaubalaeva, Saksa teadetel aga 5 ristlējat, 13 hävitajat, 9 allveelaeva, 10 muud sõjalaeva ja 67 transport- ja kaubalaeva. Vigastusi saanud peale selle veel 59 sõja- ja 117 kaubalaeva. Mitu sõjalaeva lasti põhja Saksa kiirpaatide poolt ja uppus, nagu teatas Stefani, 40 000 inimest.

Kogu operatsioonide kestes said sakslased umbes 1,2 miljonit vangi, kelle seas oli umbes 450 000 pantslast ja inglasi. Surrutena, haavatutena ja kaotsiläinutena kaotasid inglased 30 000 meest, prantslased arvatavasti 150 000 meest ja belglased mõnedel teadetel enamgi. Belglasi ja hollandasi arvestamata jäi Saksa tangide vahele 900 000 inglasi ja prantslast, kellest evakueeriti 335 000, ja nelja armee relvastis ning varustis. Lennukeid kaotanud liitlased Saksa teadetel umbes 3500 ehk pool nende tegevlennuväe koosseisust.

Saksa kaotused olnud Saksa ametlikel andmetel kuni 1. juunini 61 238 meest, nendest 10 252 langenut, ja kuni 3. juunini 432 lennukit. Ent inglise allikad väitsid, et sakslastel hävis 5 motoriseeritud ja 10 soomusdiviisi ja 20-nes jalaväediviisis langesid välja pool koosseisu: lennuväe kaotusi hindasid samad allikad kuni 26. maini 2000 lennukile.

Mis puutub operatsioonidest osavõtnud jõududesse, siis Saksa poolel võtnud neist mõnedel andmetel osa 95 jalaväe- ja motoriseeritud diviisi ühes 15 soomusdiviisiga, prantslastel ja inglasi aga ilma Somme'ile toodud vägedeta umbes 40 diviisi ja 5—6 soomusdiviisi; Belgia ja Hollandi diviiside arv võis olla 32—35. Seega võttis 25 päeva

kestnud operatsioonidest osa üldse 180—190 diviisi ehk 3,5—4 milj. meest, kelle operatsiooniväli oli piiratud. See läbiti 12 päevaga ja meetodid, mis võimaldasid sellase kiiruse, lahevad end ajakirjanduse teadetel kokku võtta järgmiselt:

Kohe pärast päikese tõusu, kui on täitunud ennustus hea ilma suhtes, ilmuvad nähtavale luurelennukid, millel on kontakt pommituslennukitega. Nad otsivad üles märgid ja heidavad nendele pommid, enne kui astuvad tegevusse vaenlase hävitajad ja õhukaitserelvad. Siis ilmuvad võimalikult päikese kaitse all kohale suured pommituslennukite parved ja pommitavad sööstlennul, olles kaitstud võitluslennukite poolt. Lennuväe rünnakule, mis asendab enamal juhul suurtükiväe tule ettevalmistamist, järgneb tankide rünnak ja kui vaenlane nüüd tõmbub tagasi, ilmuvad mootorratturid, kes alustavad kihutamist kaugemate eesmärkideni, kuhu mõnel juhul on juba ette saadetud langevarjureid. Umbes nii toimisid sakslased La Manche'ini tungides, kusjuures Somme'ist põhja pool liikunud kuni 60 000 ratturit: Hollandit rünnates paisanud sakslased ette 10 000 langevarjurit, keda Saksas olevat üldse 20 000.

Õhu kaudu varustatavatele rasketankidele (kaal 70 t., pikkus kuni 25 m, laius 5,5 m, soomus kuni 10 cm, kiirus kuni 25 km tunnis, relvastis: 1 kahur ja suurekal. klp-d) järgnevad soomussõidukitel jalaväeosad ja need okupeerivad purustatud rajooni, olles kaitstud lennuväe poolt. Jalaväe varustamine toimub samuti õhu kaudu. Varustamises õhu kaudu ja ühenduste kiires parandamises peitubki saladus, mil viisil sakslased lahendasid raske varustamisprobleemi kiirel pealetungil.

Loomulikult ei peaks arvama, et eeskirjeldatud viisi kasutati alati ja igal juhul. Samuti pole alust arvata, et see sakslaste poolt kasutatud võitlusviis, selle vahendid ja ka tulemused olid täieliseks üllatuseks liitlastele, kuna enne sõda nõuti näiteks Prantsusmaal (P. Reynaud, Weygand, de Gaulle) juba 5—6 aastat armee ümberkujundamist soomusjõududega varustatud löögiarmeeks. Ent tollal valitsenud ametlik doktriin lämmatas kõik sellelaadilised algatused, sakslased aga olid need, kes viisid sellased ideed ellu.

TRT.

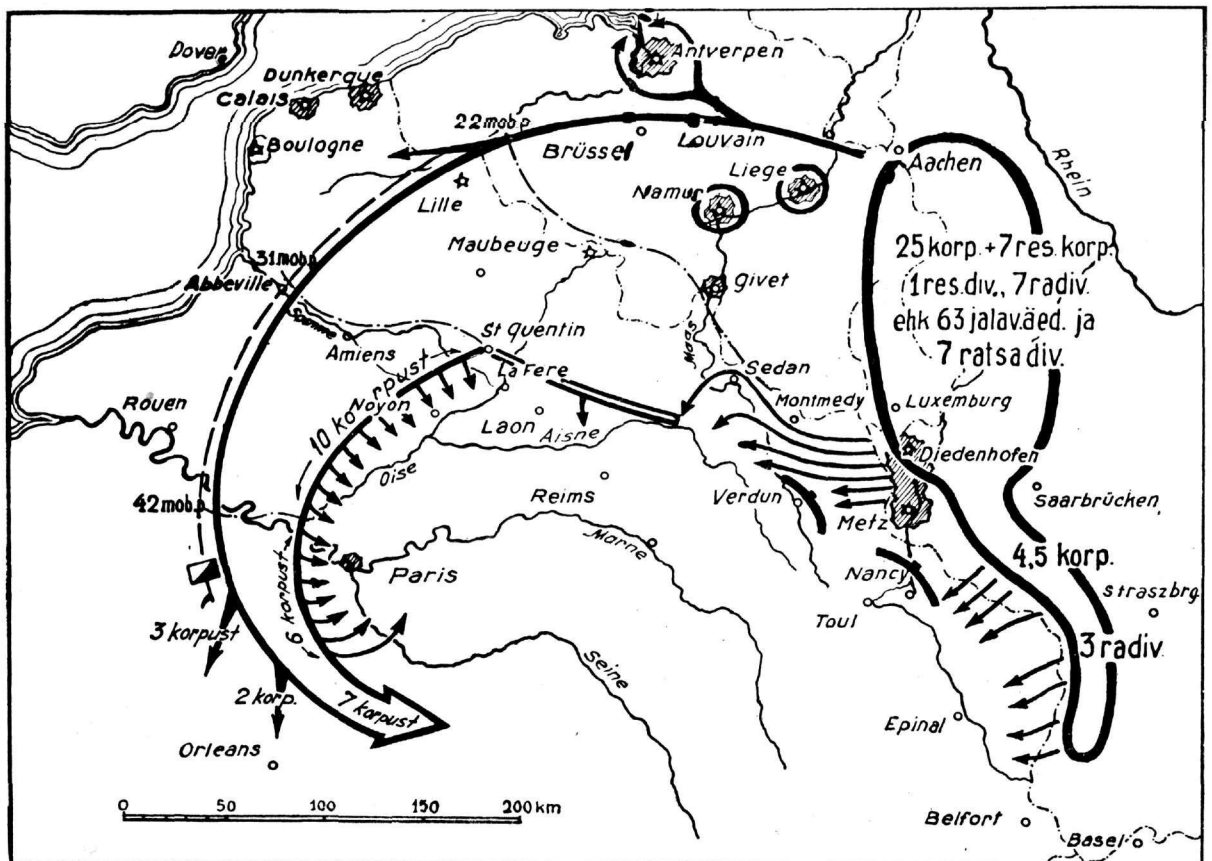
Paralleele sõjategevuses Läänes 1914. aastal ja nüüd.

Pärast kaheksakuist vaikust Lääne-Euroopas algas 10. mail 1940 ootamatult Saksa võimas pealetung Hollandi, Belgia ja Luksemburgi kaudu Prantsusmaale. Pealetungi ulatus ja edu osutus seninähtamatuks. Vaatamata tugevaile Prantsuse ja Belgia kindlustistele ja tehniliselt ning väljaõppelt kõrgel tasemel seisva sõjaväe vaprale vastupanule, osutus sakslaste pealetung niivõrra hoogseks, et ta murdis maha kõik betoonist ja terasest vastupanusõlmed, mis üldiselt peeti vallutamatuks või siis nende vallutamist väga veriseks ja aeganõudvaks operatsiooniks. Sellane edu sunnib tahtmatult tõmbama paralleele käesolevate ja 1914. a. operatsioonide vahel. Evisid ju viimased peagu sama strateegilise suuna ja eesmärgi ning pealegi on ka sõdivad pooled samad. Ainult 26 aastat on vahepeal möödunud.

Sõjapoliitiline olukord.

Kahtlemata oli sõjapoliitiline olukord praegust sõda alates Saksamaale palju soodsem kui 1914. aastal. Tal oli kaks võimast lepinglast N. Liidu ja Itaalia näol, kuid kellelt ja kelle kaudu oli võimalik saada sõjapidamiseks hädavajalikke tooraineid. Itaalia poliitilise hoiaku tõttu pidi Prantsusmaa pidama suurel arvul diviise Prantsuse ja Itaalia piiril, Põhja-Aafrikas ja Süürias, et luua vastukaalu Itaalia mobilisatsioonile Liibüas, Dodekaneesidel ja Ida-Aafrikas. Samal põhjusel pidi ka Inglismaa hoidma diviise Egiptuses, Sudaanis, Keenias ja Palestiinas.

Itaalia hoiak tingis veel suure osa Inglise ja Prantsuse õhujõudude rakendamist mitmetel sektoritel Alpidest kuni Süüriani,

Schlieffeni sõjaplaani skeem.

kuna Vahemeres peeti kinni suur osa nende merejõude.

Väärrib ka märkimist, et Itaalia oma aktiivse poliitilise tegevuse tõttu takistas konflikti levimist Balkanile, mis võimaldas Saksamaal jätkata oma toorainete ja toiduainete tellimist sellest ruumist. Nii andis Itaalia ka esimese üheksa sõjakuu jooksul Saksamaale tõhusat abi nii sõjalisel kui ka diplomaatlikul alal.

Tugevaid lepinglasi evides ei olnud Saksamaal erilist vajadust taotleda nende väiksemate riikide sõprust, kes oma üldise hoiakuga sümpatiseerisid rohkem liitlaste poole. Oma strateegilise rinde tagamiseks vallutati vajalik ruumala jõuga enne suure operatsiooni algust.

Kõige selle tagajärjel, Maailmasõja õpisenena, vältis Saksamaa võimaliku kahe rinde sõja ja blokaadi efektiivsuse, mis osutus peamiseks sõja kaotuse põhjuseks 1914.—1918. a.

Strateegiline idee.

Huvitav on jälgida muudatusi Saksa praeguses strateegias võrreldes 1914. a. omaga. Kõigi tunnuste järgi Saksa kindralstaap arvestas Schlieffeni kavas olevaid nõrku kohti ja viis tunduvaid korrektiivse käesoleva sajandi algul valitsevatesse ideedesse. Rakendamist leidis ainult Schlieffeni plaani see osa, mis nägi pealöögi andmist vastasele läbi Belgia territooriumi. Sõjateatri üldine asend ja kujunenud olukord otsekui dikteeris selle idee kordumise. Vaevalt oleks osutunud otstarbekohaseks Maginot'-liini otsene ründamine rindelt või selle haaramine lõunast šveitsi mägimaastiku kaudu, kui samal ajal oli haaramise võimalus põhja poolt. Liitlaste kindlustatud liin oli säääl palju nõrgem ja peale selle võimaldas maastik rakendada tegevusse suuri väekoondisi, eriti aga motoriseeritud osi. Lõpuks oli sääälne maastik praktiliselt hästi tuntud Maailmasõja lahingute kogemustel.

Schlieffeni sõjaplaan oli sirgjooneline ja temas väljendus kindel idee, lihtsus ja selgus manöövri läbiviimiseks tähtsama ja liikumiseks kergema suuna valikul. Temas väljendus ka meistri suur tahtejõud. Plaan nägi ette läänes asuva vastase purustamist lühima aja jooksul paremale tiivale koondatud võimsa rusika strateegilise kaar-käiguga (mis oleks enesesse haaranud ka Pariisi) ja vastase vägede kokkusurumisega vastu šveitsi piiri.

Arenevad sündmused lubavad järeldada, et ka praegu on Saksa väejuhatuse peamine eesmärk taotleda vastase jõudude otsustavat

purustamist lühema aja jooksul. Võrreldes 1914. a. operatsioonidega ongi juba saavutatud väga suuri tulemusi. Siin paistab esimesel pilgul Schlieffeni idee kordumine. Kuid lähemal vaatlemisel näeme siiski ka põhimõttelist erinevust. Kavatsedes teotseda välksõja põhimõtteil, valmistuti ühtlasi ette ka pikemaajaliseks sõjaks.

Ka peamise vastase määratlemisel ja pealöögi suuna valikul näeme teatavaid erinevusi. Olgugi et ka 1914. a. loeti küll peamiseks vastaseks Inglismaa, siiski teda ei arvestatud algul ja peamised löögid Inglismaa vastu suunati alles 1918. a., s. o. sõja viimises dekaadis. Selle ajani võis Inglismaa tunda end võrdlemisi hädaohutus olukorras.

Samuti võib ütelda, et ka Norras ette võetud operatsioonid ja Hollandi vallutamine ei olnud kokkukõlas Schlieffeni kavadega. Kuid need osutusid vajalikuks, sest Norra vallutamine kindlustas Saksamaale strateegilise rinde parema tiiva pikaleveniva sõja puhuks ja andis võimaluse Skandinaavia majanduslike ressursside kasutamiseks. Ühtlasi saavutati soodne ja vajalik platsdarm õhu- ja merejõudude vahetuks tegevuseks Inglismaa vastu. Hollandi okupeerimine oli aga vajalik selleks, et rakendada Maginot'-liini haaramiseks põhjast ja Dalaudier'-liini läbimurdmiseks võimalikult tugevad jõud ja soodustada ühtlasi sõjategevuse ülekandmist Briti saartele.

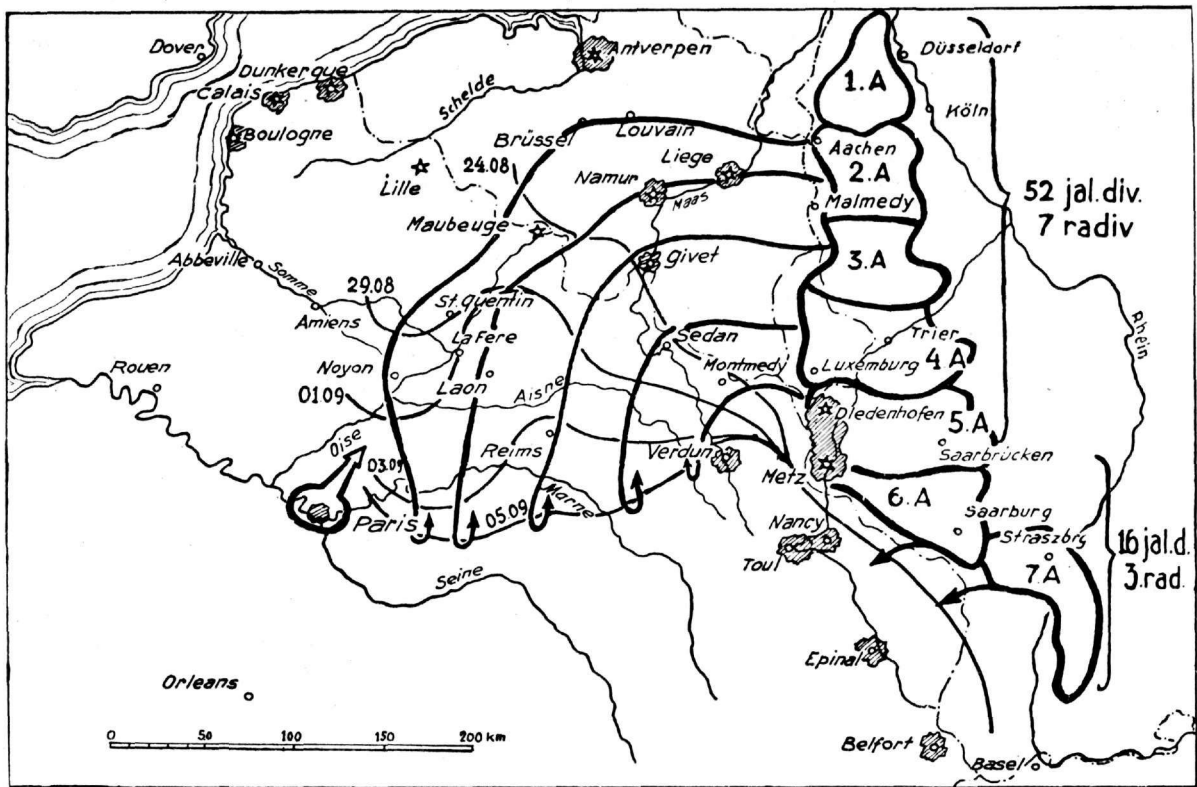
Jõudude vahekord.

Poolte jõudude suhteline vahekord võrreldes 1914. a-ga on kujunenud märgatavalt sakslaste kasuks. 1914. a. augustis oli liitlastel kokku ca 220 diviisi keskriikide ca 150 diviisi vastu. Seega oli liitlastel peagu poolteisekordne ülekaal. Läänerindel, kus pidid arenema otsustavad sündmused, võis Saksa väejuhatuse välja panna ainult ligikaudu liitlastega võrdsed jõud, kusjuures liitlastel oli 81 jalaväe- ja 10 ratsadiviisi ja sakslastel 78 jalaväe- ja 10 ratsadiviisi. Nii tuli püüda saavutada ülekaalu ainult pealöögi suunal.

Schlieffeni kava nägi ette pealöögi suunas rakendada 63 jalaväe- ja 7 ratsadiviisi. Niisugune suur manöövrivõime pidi suutma haarata vastast igal juhul. Seejuures oli Schlieffen arvestanud ka kõiki vastase võimalikke teguviise. Üldiselt pidi jõudude suhe kummalgi tiival olema 7:1.

Schlieffeni järeltulija Moltke noorem (1906—1914) viis aga nimetatud kavasse tunduvaid muudatusi. Seetõttu rakendati 1914. a. pealöögi suunale läbi Belgia ja Luk-

Sõjategevuse areng 1914. aastal.

semburgi ainult ca 52 diviisi. Nii kujunes jõudude suhe tiibadel 3:1.

Järelikult oli pealetungirusikas võrdlemisi nõrk. Ka varus ei olnud enam vabu jõude, millega oleks võidud seda rusikat tarbe korral kõvendada. Pealegi kõvendasid prantslased lahingute alates vägede üleviskamise teel pidevalt oma vasakut tiiba, mistõttu otsustavate sündmuste ajal Marne'il ei evinud sakslased ka pealöögi suunal enam ülekaalu.

Praegu käimasolevate operatsioonide ettevalmistuse kohta puuduvad üksikasjalised andmed, mistõttu ei ole võimalik saada ülevaadet poolte strateegilise hargnemise ja jõudude rakendamise ulatuse kohta üksikutele suundadel. Ajakirjanduses ilmunud katkendiliste andmete põhjal ilmneb aga, et jõudude suhteline vahekord kujunes sakslastele eriti soodseks.

Kui võtta aluseks, et Prantsusmaa rahvarv ei ole võrreldes 1914. a-ga kuigi palju muutunud, siis võib oletada, et Prantsuse väejuhatas võis rakendada tegevusse 75–80 diviisi. Inglise ekspeditsioonivägede suurus mandril ületas vaevalt 8–10 diviisi. Seega koos Belgia vägedega võisid liitlased rakendada tegevusse 100–110 diviisi. Sellest ar-

vust pidid aga prantslased asetama oma kagu- ja lõunapiiri tagamiseks palju suuremad jõud kui 1914. a. Nii võib küllaldase veendumusega oletada, et sakslaste-vastaseks tegevuseks võisid liitlased välja panna 70–80 diviisi, s.o. umbes sama suured jõud kui seda olid 1914. a.

Rohkem kui pooled nendest jõududest, ca 50 diviisi, olid nähtavasti asetatud põhja poole Longvy, Pariisi joont. Selles nimelt seisnebki oluline vahe võrreldes sõjaplaan nr. 17-ga 1914. aastal, mille järgi asetati jõudude enamik nimetatud joonest lõuna poole.

Ajakirjanduse andmete järgi rakendasid sakslased 1914. a. tegevuseks Läänes ca 120 diviisi. Sellase suure vägedemassi teotsemisvõimalust sääsel maa-alal kinnitavad 1914. a. kogemused. Suurem osa nendest jõududest, ca 80 diviisi oli nähtavasti asetatud põhja poole Longvy paralleeli. Nii võib oletada, et Saksa väejuhatas evis peagu poolteisekordse ülekaalu kogu rindel ja veelgi suurema ülekaalu pealöögi suunal.

Sellele lisaneb omakorda veel rõhuv ülekaal lennuväes ja soomusvägedes. Kui 1914. a. kulus sakslastel Saksa-Belgia piiri ja Ülem-Schelde ning Oise'i vahelise rajooni

vallutamiseks 25 päeva, siis 1940. a. kulus selle läbimiseks vaid 10 päeva. Nagu 1914. a. Saksa raskesuurtükiväe peagu absoluutne ülekaal osutus olulisemaks teguriks edu saavutamisel piirilahingutes, nii evivad praegu peamist tähtsust just lennu- ja soomusvägi.

Teatava korrektiivi toob küll jõudude vaherkorda Hollandi sõjavägi, kuid silmas pidades selle kiiret kapituleerumist (sõjategevuse 5. päeval), mida sakslased nähtavasti ka arvestasid, ei ole tema osatähtsus sõjategevuse tervikus kuigi suur.

Tegevuse üldine areng.

1914. a. ei osutunud Saksa pealetungi algus liitlastele ootamatuks. Samuti ei saa väita, et pealetungi kavatsus läbi Belgia oleks saanud liitlastele teatavaks alles selle teostamisel. Juba 1878. a. koostatud sõjaplaanides nr. nr. 4 ja 5 arvestati Belgia ja Luksemburgi neutraliteedi rikkumist ja isegi Saksamaa ning Belgia liitu.

Järelikult sellast võimalust oli kaalutud, kuid seda ei arvestatud tõsiselt. Üldiselt arvati, et Saksamaa kardab rikkuda Belgia erapooletust, milline tegevus kutsuks välja saksavastase vaenu ja sõja Inglismaaga.

Nii oli 1914. a. ootamatuks ainult Saksa jõudude haaramise ulatus läbi Belgia.

Ka nüüd ei osutunud Saksa pealetungi läbi Hollandi, Belgia ja Luksemburgi territooriumi ootamatuks. Samuti ei võinud olla kahtlust haaramise ulatuses. Seejuures võis isegi näha ette Taani ja Norra okupeerimise võimalusi, sest pärastmaailmasõja-aegses saksa sõjakirjanduses leidub vihjeid selle kohta, et Taani ja Norra okupeerimatajätmine Maailmasõjas oli suur strateegiline viga. Siiski ilmnes aga vastaspoolel sümptoome, mis lasevad oletada, et ka seekord oldi arvamuses, et Saksamaa kardab rikkuda Belgia ja teiste erapooletute riikide neutraliteeti, mis kutsuks välja üldise saksavastase vaenu ja kogu maailma avaliku arvamise pahameele.

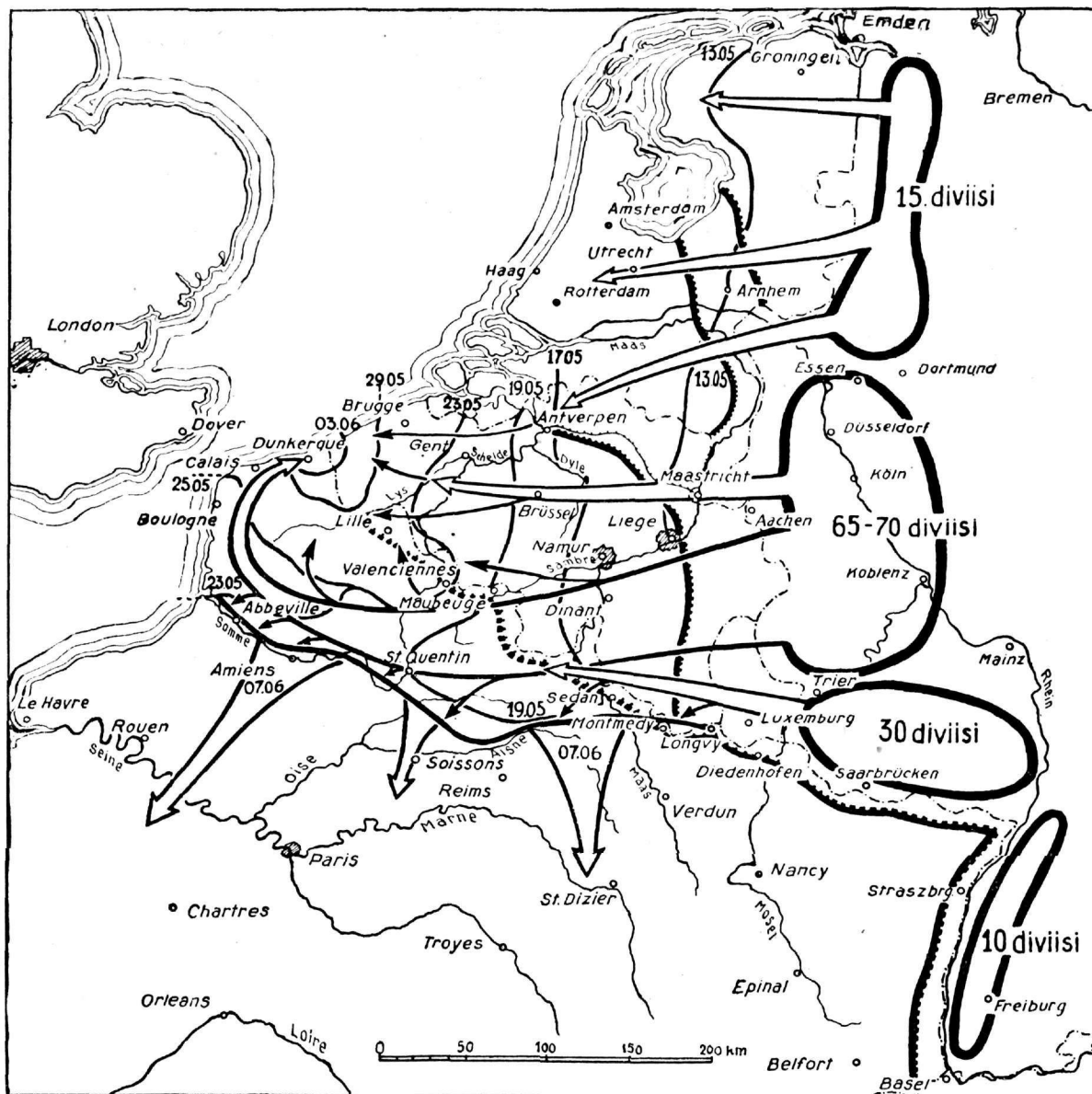
Vaadeldes käesolevat sõjategevust, kipub tahes-tahtmata esile arvamus, et sakslastel läks korda hoida kõige valjumas saladuses oma suure pealetungi ettevalmistust, mistõttu pealetungi algus osutus liitlastele täielikuks üllatuseks. Seega võis saksa sõjamasin hakata käima ilma hõõrumiseta, mis tagas algatusvõime enese käes hoidmise ja operatsioonide plaanikindla teostamise. Just nagu 1914. a. pidid liitlased koondama jõude sündmuste survele, et sakslasi kinni pidada vähemalt Dyle'i positsioonil ja Magi-

not'-liini pikendusel. Kuid see oli juba suur ajakaotus.

Ka 1914. a. evides pealöögi suunal ülekaalu, kiskusid sakslased algatusvõime sõjategevuses kohe enese kätte. Olles paremini ette valmistatud manövreerimiseks massiliste armeedega, võis sakslaste esialgne tegevus areneda täiesti kavakohaselt. Seejuures ei olnud aga üldine edu nii suur, et see oleks täielikult halvunud liitlaste vastutegevust. Kuigi nende esialgsed aktsioonid lõppesid ebaeduga, siiski edaspidine tegevus arenes ikkagi enam-vähem plaanikindlalt. Otsustati libiseda oma vasaku tiivaga sellest haaramisest, mida sakslased püüdsid läbi viia, ja koondada oma tugevaid jõude lahinguteatri sellesse kohta, kus vastane püüdis saavutada otsustavust. Igal juhul aga püüti leida võimalust vastutegevuseks ja algatuse lahingutegevuses enese kätte kiskumiseks. Sellane moment saabuski Marne'il. Kuna sakslaste löögirusikas alatasa nõrgenes, siis oli tasakaal peagi jalule seatud ja sakslaste taandumine osutus paratamatuks. Algas üldiselt tuntud „jooks merele“, mille lõpptulemuseks oli rinde stabiliseerimine ja positsioonisõja tekkimine.

Nüüdsel pealetungil on aga sakslaste surve niivõrra tugev, et liitlased ei suuda arendada mingisugust plaanikindlat vastutegevust. Prantsuse ülemjuhataja oli sunnitud pöörduma sõjaväe poole üleskutsega „vastu panna või surra“. Üldise segaduse olemasolu rindel näitasid ka liitlaste sõjateated, kus märgiti tihti, et „mõllab lahing“, et „olukord on segane“ jne. See tähendab, et kohati polnud enam juhtimist, et rinne oli kistud tükkideks ja et vastase soomus- ja motoriseeritud üksused murdsid rindest läbi ja ilmusid sügavas tagalas. Prantsuse 9. Armeed ülemjuhataja vangilangemine, kes oli ühtlasi ka rinde ülemaks, näitab omakorda selgelt, et ka väekoondiste staapides ei olnud selgust rindel valitseva olukorra kohta, mistõttu ei saanud olla juttugi plaanikindlast juhtimisest. Nagu 1914. a., kus prantsuse sõjaväe taandumise süüd nähti üksikute juhtide juures, mille tulemusena eemaldati kohtadelt 2 armeed-, 7 korpused- ja 24 diviisi-ülemat, nii ka nüüd leidis aset rea kõrgemate juhtide tagandamine kohalt, alates ülemjuhatajaga.

Lahingutegevuse jälgimisel ilmnes peagi, et pealöögi suund vähemalt esialgu erineb 1914. a. suunast ja Schlieffeni mõttekäikudest. 1914. a. suure strateegilise kaarkäigu, s. o. tiivalöögi, haaramise asemel ilmnes frontaalse pealetungi, läbimurde idee, mille

Sõjategevuse areng 1940. aastal.

püüdeks oli välja tungida La Manche'i kallastele ja lahutada Prantsuse väed Inglise-Belgia jõududest, et eeskätt viimased kokku suruda ja hävitada Calais' rannikul. Siin kordus kindral Ludendorffi idee realiseerimine, mida viimane üles seadis 1918. a. läbi-murdel liitlaste kindlustatud rindest.

Ülesseatud eesmärk õnnestus täielikult. Tulemuseks oli liitlaste rinde täielik läbi-murre, kusjuures kiiluna ees teotsevad soomus- ja motoriseeritud osad saavutasid peagi La Manche'i kalda Abbeville'i rajoonis. Seega eraldati osa Prantsuse vägesid koos

Inglise-Belgia jõududega Prantsuse peajõududest. Pealegi moodustasid ajakirjanduse andmeil Prantsuse peajõududest eraldatud armeed Prantsuse jõudude paremiku, mis järelejäänud peajõude tunduvalt nõrgendas.

Pärast eraldatud vastase jõudude likvideerimist ja inglaste väljasurumist mandrilt algasid sakslased uut pealetungi prantslaste uue kaitseliini vastu Somme'i, Oise'i ja Aisne'i jõgedel.

See pealetung kannab veel otsustavamalt ilmet kui eelmine. Liitlaste teadete järgi

on sakslased rakendanud tegevusse Amiens' rajoonis 40 jala- ja 7 soomusdiviisi, Soissons' rajoonis 10 diviisi ja Rethel, Montmedy rajoonis 40 diviisi.

Üldiselt tundub, et Saksa uus pealetung areneb kõigi käepäraselt olevate jõududega. Võib arvata, et see pealetungi hoogsus jätkub ja et seda ei suuda peatada liitlaste maa- ja õhuväe ennastohverdav tegevus, sest Saksa jõud on arvult ja materjalselt suures ülekaalus.

Lähemad päevad peavad näitama, kas suudab Prantsuse väejuhatus anda kuskil sellast vastulööki, mis tooks otsustava pöörde sündmuste käiku. Vastasel korral kujuneb seisukord otse katastroofiliseks.

Ajakirjanduses on sageli mainitud, et Saksa suure edu põhjustajaks on uued tundmatud võitlusvahendid ja uus võitlusviis, mille vastu ei anna prantslaste klassikaline taktika enam tulemusi.

Selle kohta peab ütleva, et kõik senikasutatud võitlusvahendid on tuntud juba ammugi ja nende kasutamine, s. o. võitlusviis on tuttav kui mitte varem, siis vähemalt Saksa-Poola sõjast alates.

Taktika kohta aga peab ütleva, et ei ole klassikalist ega mitteklassikalist taktikat. Taktikat võib defineerida kui võitluskollektiivi või võitlusvahendi otstarbekohast kasutamist, arvestades tema positiivseid ja negatiivseid omadusi.

On ilmne, et Saksa sõjavägi evib Saksa-Poola sõja ja Norra operatsioonide tagajärjel palju suuremaid kogemusi tänapäeva võitlusvahendite ja väeliikide kooskõlastatud kasutamisel kui liitlaste sõjavägi. Pealegi oli võimalik möödunud kaheksa kuu jooksul saadud õpiseid täielikult läbi töötada ja neist järeldusi teha. Järelikult peab arvama, et tänapäeva moodne relvastis ja väeliikide kooskõlastatud tegevus leiab saksa sõjaväes taktikaliselt õigemat kasutamist, mistõttu ka tulemused peavad olema vaieldamatult suuremad ja efektsemad. Seejuures ei saa aga teatavaid vigu taktikas lugeda klassikaliseks taktikaks ja õigemad, relvade omaduste otstarbekohasemat kasutamist — uudseks võitlusviisiks või mitteklassikaliseks taktikaks.

Järeldusi.

Paljud sõjateoreetikud ennustasid praeguse sõja kohta, et see võtab eelmistest hoopis erineva ilme. Esimesel ja üldisel pilgul paistabki see nii olevat. Kuid täpsemal vaatlemisel selgub ikka vana tõde, et iga uus sõda evib eelneva sõjaga palju ühist, õieti ta algab säält, kus eelmine lõppes. Põhimõtteliselt ja ideeliselt on ta aga tihedas seoses

kõigi eelnenud sõdadega, sest sel alal pole olnud ega pole ka tulemas midagi uut. See pärast evib sõjaajaloo ja eelmise sõja põhjalik tundmine ning säält saadud õpiste kasutamine otse määravat tähtsust uuel sõjategevusel. Praegu Läänes arenevad operatsioonid on selle ilmekaks tõestajaks.

Arvestades eelmiste sõdade õpetunde löi Saksamaa sõjategevuse alguseks:

- soodse sõjapoliitilise olukorra, sõlmi-des vastavad lepped tugevate riikidega, mistõttu välditi kurnav kahe-riindesõda,
  - organiseeris tugeva ja ajakohaselt relvastatud sõjaväe, arendades just neid relva- ja väeliike, millede vaieldamatut efektiivsust oli tõestanud eelmine sõda,
  - moodustas teovõimsa ja algatusvõimelise juhtkonna kõigil astmel,
  - arendas uute relvaliikide võitlusviise ja koostööd teistega täiuslikkuseni, kasutades selleks kõiki eelmise sõja kogemusi,
  - püüdis vältida kõiki eelmises sõjas ilmnunud vigu nii strateegias kui ka taktikas ja
  - haaras lahingutegevuse alates kohe iniatsiatiivi enese kätte ning püüab seda hoida igal võimalusel.
- Seejuures aga liitlaste juures näeme:
- traditsioonilise poliitika jätkamist, kus püütakse luua saksavastast rinnet teiste riikide arvel,
  - mitteküllaldast tähelepanu sõjaväe ajakohastamisele nii relvade kui ka võitlusviiside alal,
  - vastase sõjajõudude ja relvade võimsuse alahindamist, mistõttu ilmneb kurioosumina sellane nähtus, et tankide leiutajad ja nende abil eelmises sõjas võidu saavutanud riigid ei suuda enam võidelda tankide vastu,
  - liialt tugevat usku kindlustatud liinide ja ainult kaitsetegevuse tõhususse,
  - eelmises sõjas ilmnunud vigade kordumist nii strateegias kui ka taktikas.
  - liigset passiivsust teotsemisel, kus igal alal lasti algatus libiseda vastase kätte ja
  - juhtimise paindumatust sõja üldterviku seisukohast.

Kõige selle tulemuseks on ühe poole vaieldamatu edu. Nende põhimõtete silmaspidamine ja nendest õigete järelduste tegemine kindlustas samuti Napoleonile, Moltkele jt. kuulsatele väejuhtidele nende võidud.

A.

Sõjapoliitilise olukorra areng Vahemere piirkonnas.

Kolonelleitnant R. Tombak.

Itaalia on sõjas Prantsus- ja Inglismaaga alates 10. juuni kella 2400-st. Nii deklareeris duce Mussolini Palazzo Venezia rõdult sinna kogunenud rahvahulkadele. 11. juunil k. 0450 itaalia lennuvägi pommitas Malta saart ja liitlased umbes samal ajal pommitasid itaalia lennubaase Liibüas. Seega sõda Vahemere piirkonnas on alanud.

Itaalia ametlikud sõjapõhjused on laiale hulkadele teada ja nende juures peatumine oleks vist asjatu. Küsimus võib vaid seisneda selles, et kuidas mõjustab Itaalia tegelik väljaastumine sõjapoliitilise olukorra edaspidist arengut Vahemere piirkonnas. Mussolini kõnest selgus, et sõja laiennemine Vahemere piirkonnas oleneb kõigepealt sellest, missuguse hoiaku võtavad Balkani-riigid ja Egiptus?

Kuni praeguse momendini Balkani-riigid on Itaalia sõjakuulutuse liitlastele võtnud teadmiseks kommenteerimata. Ainult Türgi reageeris Itaalia sammule mõne aastakäigu tagavaraväelaste lippude alla kutsumisega.

Egiptuse valitsus on seni vaikinud. Briti Impeeriumi kuuluvad mõned teised osad, nagu Kanada, Uus-Meremaa ja Lõuna-Aafrika vabariik deklareerisid, et nad on Itaaliaga sõjaseisukorras. Loomulikult pole Egiptus Briti Impeeriumi koosseisu kuuluv osa, kuid ei saa väita, et Inglise huvid ja mõju Egiptuses poleks märkimisväärsed. Sellele vaatamata on, nagu tähendatud, Egiptuse valitsus seni piirdunud tekkinud Vahemere-konfliktis tagasihoidliku seisukoha võtmisega. Arvatavasti oleneb selle seisukoha edaspidine iseloom sündmuste arengukäigust. Sama on teataval määral maksev ka Kreeka suhtes.

Hispaanias, kus viimaste nädalate jooksul ilmnesid tunnismärgid, millede analüüsist võis teha mõningaid järeldusi pretensioonidest Gibraltar suhtes, on nüüd tekkinud ootav vaikus. On väljaspool kahtlust, et Gibraltaril on praeguses konfliktis määratu suur sõjaline tähtsus. Gibraltaril sulgemisel, seoses Prantsuse sadamate Marseille' ja Toulon'i blokeerimisega, muutub Prantsusmaa varustamine Aafrika asumaadest väga küsitavaks. Prantsusmaa on sunnitud sellasel

korral tugema ainsale oma suuremale sadamale Aafrika põhjarannikul, s. o. Casablanca'le. See asjaolu on seda tülikam, et Casablancal puuduvad head raudteeühendused tagamaaga. Näeme, et liitlaste seisukohast vaadatuna pole ükskõik, kelle käes Gibraltar on. Teisest küljest vaadatuna on Gibraltaril väärtus siis, kui ta on võimu käes, kes seda suudab kaitsa, väljudes suurpoliitika huvidest ja seisukohtadest. Kas neid ülesandeid tahab ja suudab võtta enesele tulevikus Hispaania, on muidugi iseküsimus?

Eelmisest* sõjapoliitilise olukorra analüüsist Vahemere piirkonnas järeldasime, et kolmnurgal Kreeka - Türgi - Egiptus on peamiselt baaside väärtus. Neile tugevdes võivad liitlased tõkestamata arendada oma mere- ja õhujõudude sõjalisi operatsioone Vahemere piirkonnas. Järelikult, Vahemere idaosas tundub liitlaste positsioon tugevana, kuid ainult ühel tingimusel, kui Kreeka, Türgi ja Egiptus alanud sõjalises konfliktis püsivad liitlaste suhtes vähemalt heatahtliku erapooletuse raamides. Seda peavad nähtavasti tagama liitlaste Süüria-armee ja inglise sõjalised jõud Suessi piirkonnas. Vastasel korral on sõja laiennemine Balkanile arvatavasti möödapääsmatu.

Väliste tunnismärkide järgi otsustades on Türgi olnud seni võrdlemisi aktiivne tegur. Ka on Türgi sõjaliselt võrdlemisi tugev, evides hästi ettevalmistatud kõrgemate juhtide kaadri, vastupidava sõdurkonna ja kõigiti ajakohase relvastise. Kuid Türgil puudub oma võimas sõjatööstus.

Järelikult sõja korral peab Türgi kellelegi tuginema. Itaalia sõttaastumisega muutus sõjapoliitiline olukord Vahemere piirkonnas Türgi kahjuks. Esimene probleem, mille ees ta nüüd seisab ja mis peab leidma ühe või teise lahenduse, on see, kust saada sõja korral sõjavarustist? Sõjavarustise saamine liitlastelt on praeguses olukorras vaevaline.

See on üks tegur, mida Türgi arvatavasti tõsiselt arvestab.

Sõtta astumisel liitlaste poolele oleks Türgiloomiliseks ja esimeseks sammuks Dardanelli ja Bosporusse kitsuste sul-

* Vt. „Sõdur“ nr. 21 — 1940.

gemine kõigepealt Saksamaa ja Itaalia varustamise tõkestamiseks. Kuid praegu ei annaks kitsuste sulgemine enam samu tulemusi, nagu neid võis loota umbes kuu aega tagasi, sest üheaegselt sattusid Türgi enese mereteed Egeuse merel Itaalia kontrolli alla. Nagu teada, evib viimane õhujõudude baase ja toetuspunkte Dodekaneesi saartel, kust sellase kontrolli teostamine ei ole raske — eriti allveelaevastikule.

See on teine tegur, mis Türgile võib tekitada raskusi.

Lõpuks ei saa jätta märkimata, et Balkanil on Türgi ekspansiooni võimalused piiratud. Kuigi ajaloolisi põhjusi võiks selleks leida, on selle reaalne alus muutunud kahtlaseks. Türgi normaalne ekspansiooni-suund on sääl, kus selleks pinda pakuvad usulised ja kultuurilised tõekspidamised. See loomulik ja ajalooline suund on aga Türgi praeguse hoiakuga paradoksaalses vastuolus.

Sellest lühikesest analüüsist selguvad need raskused, millede ees seisab üks neist kolmest, kellele tugineb olukorra edaspidine areng Vahemere piirkonnas.

Egiptuse välispoliitika on seni traditsiooniliselt omaks võtnud Inglise Impeeriumilt antud põhisuunad. Egiptuse relvastatud jõududest on olemas vaid puudulikud andmed. Võib arvata, et neis domineerib Inglise materjalosa ja operatiiv-taktikalised tõekspidamised. Seepärast ei tee me vist väga suurt viga, kui Egiptuse praegustesse relvastatud jõududesse suhtume kui Inglise relvastatud jõudude teatava värvinguga osale, kes koos Inglise omamaa sõjaliste jõududega peavad kaitsma kõigepealt merejõudude baasi Port-Saidis ja Suessi kanalit. See toimuks loomulikult koos Inglise jõududega siis, kui

Egiptus oma praegust, s. o. kui mittesõdiva riigi seisukohta ei peaks muutma.

Tundub, vähemalt praeguse momendi hinnangul, et ka teine osa eesnimetatud kolmnurgast elab läbi teatud tõekspidamiste ümberkujundamise ajastut, mille tulemused arvatavasti ei jäta mõjustamata, liitlaste seisukohast vaadatuna, praegu tekkinud uut sõjapoliitilist olukorda Vahemere piirkonnas.

Jääb üle veel Kreeka, kui kolmas osa kõnes olevas kolmnurgast. Viimane, vaatamata oma senistele sõprussidemetele eriti Inglismaaga, on seni püüdnud ajada erapooletuse poliitikat ja seda nähtavasti peamiselt oma peaminister Metaxase mõjustusel. Kas seda erapooletuse joont püütakse jätkata ka igas olukorras, see on teadmata.

Üht võime siiski ütelda viimaste aegade sündmuste kogemusena, et erapooletusel on väärtusi nii kaua, kuni seda üks või teine sõdiv pool ei riku. On see toimunud, siis peab erapooletu otsustama, kas kaitsa oma seisukohta relvadega või minna erapooletu trikku ja ga kaasa. Kolmandat lahendust kahjuks ei ole.

Kui sõjapoliitilise olukorra areng Vahemere piirkonnas peaks võtma senisest teravamama kuju, siis kõigepealt Türgi, Kreeka ja Egiptuse suhtes võib olukord muutuda peatselt sellaseks, kus sõjategevuse piirkonna laienemine Vahemere rannikul oleneb neist. Muidugi osutuvad siin mõjustavateks teguriteks Itaalia tegevuse aktiivsus ja selle tagajärjed, samuti ka olukorra areng Prantsusmaal.

15. juunil 1940.

Vahemere tähtsus.

Herbert Haljaspõld.

Lääneriikide ajakirjanduses viimaseil aastail paistis silma teatav tendents Vahemere tähtsust alahinnata, kuigi kõik faktid kõnelevad selle poolt, et Vahemeri on ja peabki inglastele olema „maailma kaubandusliikluse peamine tee“, nagu teda kutsuti möödunud sajandi teisel poolel ja käesoleva sajandi algul kõigis inglise majandusgeograafia-õpikuis. Isegi Bismarck — Vahemerest eemal asetseva riigi juhina — ülistas seda merd „imetaolise, kolme mandri vahele sängitatud merena“. Ja tõepoolest,

see meri oli keskaja teise pooleni lihtsalt ja ainuliselt „maailmamereks“, mille kallastel loodi kogu nn. euroopa-kultuur. Seepärast on imelik, et Vahemerele omistatakse tähtis, kuid ikkagi hädakorral meevitava „ookeanidevahelise kanali“ koht, teatava „lühendustee“ tähtsus, mida sõja korral olevat võimalik asendada teiste (pikemate) teedega.

Neis (kindlasti mitte Inglise-Prantsuse ametlikke vaateid kehastavais) ringides hinnatakse ka Vahemere-maade majandus-

likku väärtust õige madalalt. Ruumalalt, nii nenditakse, moodustavat need maad kaks ja pool miljonit ruutkilomeetrit ja mis tähendavat see võrreldes Kanada, Ühendriikide ja Brasiiliaga, kelle territoorium on 8—10, või koguni Venemaaga, kelle maa-ala on 21 miljonit ruutkilomeetrit suur! Ja mis on neist maadest saada? nii küsitakse edasi. Need maad on hirmus kuivad ja vaesed ja tavaliselt mäestikuga kiltustatud; eriti rannikul palistavad neid maid marëmmi- ja kõrvetaolised vööndid, kus peremeheks on malaaria. Kõik jõed, v. a. vaid Niilus, nagu isegi Rhône ja Po kannatavad suveti veevähesuse ja veemadaluse all ja ülejäänud suur hulk jõgesid on vaid laiad jõesängid („f i u m a r i“ — nagu neid kutsutakse Itaalias, „u a d i“ — nagu neid kutsutakse Põhja-Aafrikas), millest Aafrika omad on peagu kuivad, kuna Euroopa omad märjal aastaajal muutuvad metsikuiks veejooksudeks ja soojal aastaajal nirisevate ojakeste süsteemideks, nii et võimatuks muutub igasugune Vahemerega ühendustpidav mandrilaevandus.

Kõige selle tagajärjel puuduvad ka suured jõesadamad, nagu neid on moodustunud ookeanijõgede suudmeis ja mis (nagu Antwerpen, Hamburg, London, Lissabon jne.) pakuvad otse piiramatu sildumisvõimalusi. Vahemere omad on looduse sunnil väikesed ja ebakindlad lahesadamad, mis alles kalliste kunstlike ehitiste abil on saavutanud oma praeguse taseme. Nii on liiklusele siin ränki takistusi. Põllunduse ja kõigepealt viljakasvatuse jaoks puuduvad siin Euroopa mittevahemereliste osade avarad väljad, ja kus selleks ruumi on, nagu Aafrikas, sääal ei saa neid maa-alasid kasutada nende kõrvelise iseloomu pärast. Ka puuduvad sääal tähtsad tööstuslikud toorained peagu täielikult, nii et pole võimalik mingi maapärase tööstuselu. Siin ei leidu ei rauda, ei sütt ega petrooleumi, rääkimata kalliskividest; isegi puidust on puudus, sest mäestikust hävib metsa palju ja kellelegi kasu saatmata; nii et sedagi toorainet tuleb suurel hulgal sisse vedada.

Nii elavat — konstateeritakse — Vahemere-rahvastiku suur mass majanduslikult vaestes tingimustes. Paljud toituvad ainult leivast, õlist ja veinist. Lisaks kõigele on rahvastik jagatud väga ebaühtlaselt: üksikud maa-alad on inimtühjad ja teistes on inimesi võimatus tiheduses. Seepärast, nii üteldakse, peab osa Vahemere-rahvastikust alati ja ka tulevikus arvestama väljarändamist kui oma ainust päästeankrut.

Sama lohutult räägitakse Vahemere-rii-

kidest sõjalis-poliitilises suhtes. Nad olevat, kui lükatakse sellele „sisejärvele“ riivid ette Gibraltar ja Suessis, täielikult umbtänavas ja siin pidavat hävitavalt mõjuma juba lihtne majanduslik blokaad.

Nii leidus alles hiljuti Inglismaal, nagu see selgub ajakirjandusest, kaks sõjalises suhtes „anti-mediterraanset“ parteid. Kui üks neist kahtlaseks peetava Malta asemel tahtis valida operatsioonibaasiks Aleksandria ja Haifa (viimase Palestiinas ja sääal, kuhu suubub mesopotaamia õlijuhtmestik, nn. *Pipe Line*), oli teine hulga radikaalsem ja soovitas sõja korral järgmisi samme: Vahemere ajutist täielikku tühjendamist ja kogu mereliikluse juhtimist ümber Healooteuse neeme või läbi Panama kanali; Vahemere sulgemist Gibraltar ja Adenis, mida tänu kaugusele ükski Vahemere-riik ei saaks edukalt rünnata; Vahemere kaugblokaadi inglise laevastiku poolt Gibraltariga Atlandi ookeanis ja Adeni taga India ookeanis, nii et laevastik oleks kaitstud isegi õhustrünnakute eest. See „väsitamisstrateegia“, kestes aastaid, võimaldavat ilma suurema sõjalise riisikota oodata, kuni Vahemere-vaenlane alistub rahandusliku ja majandusliku laostuse või jälle olukorra lootusetuse sunnil. Need radikaalsed ringkonnad osutavad tõsiasjale, et S.-Britannia on algusest saadik vaadanud Vahemerele puhtstrateegilisest vaatekohast ja alati on talitanud põhimõtte järgi: ei mingeid maadevõite siinseis tasumatuis piirkondades, ainult strateegilised positsioonid, mis poliitilis-sõjalises olukorras on tõesti väärtuslikud, ja selgi juhtumil vaid mõned üksikud, võimalikult vähesed. Seepärast evakueeritud, niipea kui oli murtud Napoleon I impeerium, Baleaari ja Iooni saared. Võib-olla oleks tookord loobunud isegi Maltast ja võib-olla poleks kunagi okupeeritud Egiptust, kui ainult prantslased poleks heitnud pilku Niiluse orule ega poleks ehitanud inglaste soovi vastaselt Suessi kanali. Kuna Vahemerele on alati vaadatud puhtstrateegiliselt — seletab nüüd see partei — ja kuna nüüd pärast meresõjanduse alal toimunud suuri muutusi leidub väljaspool Vahemerd paremaid ja hädaohutumaid positsioone, miks tuleks siis säilitada Vahemeres sellaseid, millest aeg on üle kasvanud?

Umbes sarnaselt mõtlevad ka teatavad Prantsuse ringkonnad Prantsusmaa Vahemere-asendi suhtes. Nendegi strateegia on rajatud vastase väsitamisele. Prantsuse vaadet võiks järgmiselt kokku võtta: kaevikusõda vaenlasele väga rängas alpitsoonis, — kusjuures võib kasutada isegi atlas-

marokolasi —, pisisõda Vahemerel, värviliste väeosade kohtaloimetamine ookeaniteid kaudu; seepärast loobumine ammu aegselt kavatsetud Sahara-raudtee ehitamisest, mis on kaotanud oma esialgse tähtsuse, kuna transpordet ei teostata Vahemere-sõjas kindlasti mitte üle Vahemere.

Need „anti-mediterraansed“ vaated Vahemere tähtsuse alal rajanevad kahtlemata tervel real eksiaryamustel. Selle, peamiselt pariisi professori Tiba'i poolt esindatud teooria vastu kõneleb kõigepealt suur ajalooline tõsiasi, et kõik Euroopa otustavad kriisid, sõjad ja rahvusvahelised muutused viimase möödunud 125 aasta jooksul on kerkinud Vahemere voogudest, nagu ütleb vastuväitja prof. Coleman. Seda poleks kunagi juhtunud, kui Vahemeri poleks pööraselt väärtuslik objekt, niihästi strateegilis-sõjalistel, poliitilistel kui ka majanduslikel põhjustel — täiendab oma mõtet sama vastuväitja ja arendab siis teemat edasi kokkuvõttes järgmiselt:

Kuna Napoleon I ei suutnud kokkuleppele jõuda tsaar Aleksandriga Vahemere-küsimuses, arenes asi sõjaks kahe isevalitseja vahel, mille tulemuseks olid vabastussõjad, Napoleoni langus ja Inglise meredevalitsemise kindlustamine. Krimmi-sõja tulemusena tekkinud rahvusvaheline konstellatsioon võimaldas liitmise keisririigiks. Hommikumaa-kriis 1877/78 tõstis Bismarcki riigi otustundvaks teguriks Euroopas. Vahemere-kriisid, mis juhtisid üle Maroko ja Tripolise konflikti Balkani-sõdadeni, andsid tõuke Maailmasõja puhkemiseks. Abessiinia-kriis, mis ju lõppudelõpuks oli ikkagi „mediterranne“ küsimus, viis Euroopa uue relvastatud konflikti lävele ja koos Hispaania sündmustega tekkis temast täiesti uus Euroopa konstellatsioon. Nii näeme, et minevikus, praegu on oletatavasti ka tulevikus ohustavad Euroopat pilved, mis kogunevad Vahemere siniste voogude kohal.

Aga isegi siis, kui jätame kõrvale ajaloolised kogemused: kas on olukord Vahemerel tõesti sellane, nagu seda püüavad näidata eespool osundatud pessimistid? Peaksime endid tõesti pimedaks tegema, et mitte näha, milliseid hämmastavaid edusamme kõigil aladel on teinud Vahemere kallastel asetsevad riigid pärast Maailmasõda. Kes oleks julgenud uskuda, ütlema, veel kaks aastakümnet tagasi, et Itaalia, kes oma tookord mitme miljoni võrra väiksema rahvastiku jaoks pidi sisse vedama kolmandiku oma viljatagavaradest, nüüd seda vilja täielikult oskab toota omal pin-

nal? Ka nn. tööstuslike toorainete alal pole need maad sääli sugugi mitte nii vaesed, nagu seda kaua aega oletati ja arvati. Kes oleks veel mõni aasta tagasi uskunud, et osatakse kasutada Türeeeni ranniku raudsaisaldavat mereliiva? Ükski ei saa salata, et tänapäeva Itaalia seisab suurte tööstusmaade rivis.

Saksa professor Philipp Hiltebrandt ütleb, et tegelikult on füüsika ja keemia „piiramata võimaluse maaks“. Seniseid põhiainekaid, nagu sütt, asendatakse osalt teistega, näit. elektriga, ja bensiini valmistatakse üha enam teistest, isegi taimollustest. *Lentiskus*, millele tänini vaadati peagu kui vaenlasele ja mis kasvab isegi kõige viljataval pinnasel (Sardiinias ja Põhja-Aafrikas), muutub üha enam väärtuslikuks tooraineks, millest saab valmistada mitte ainult telluloosi. Kes tahab luuta võimaluse, et kord on võimalik kasutada päikest, mida on Vahemerel rohkesti, jõuallikana ja liiva toorainena? Aga tähtsaimaks „tooraineks“, mida on Vahemere-mail külluses, on inimene oma tööjõuga, ja see on vist küll iga rahva peamine ja tõeline rikkus. Selle „tooraine“ abil asendatakse loodus kõige avaramas ulatuses kunstlikuga: selle „tooraine“ abil võib lahesadamaid nii välja arendada, et nad milleski ei jää maha soodustatud jõesadamaist.

Sama vaieldavad kui majanduslikud on „anti-mediterraansete“ teoretikute strateegilis-sõjalised väited, arvab varemosundatud prantsuse professor Coleman. Nende strateegia on liig lihtne ja mugav selleks, et olla õige. Majanduslike tegurite abil pole siiski võimalik kõik saavutada, kuigi seda ekslikku vaadet on aidanud põhjustada Maailmasõja lõpp. Kindel olevat, et keskriigid jäid alla peamiselt poliitilise juhtimise oskamatusel põhjustel; selle tagajärjel pääsnud lõpuks mõjule vastaste majanduslik üleolek. Defensiiv on Clausewitz'i järgi küll võitluse tugevam vorm, kuid negatiivse eesmärgiga, kuna ofensiiv sunnib vastast kõigepealt teotsema, ja defensiiv mõjub sõdurite moraalile pikapeale väga laostavalt.

Mis tähendab poliitilise ja sõjalise hoiaku otsustavus ja *last not least* ka rahvusvaheline olukord, seda on meile näidanud Abessiinia kriis, Čehhoslovakkia laostamise aktsioon kahes võttes ja hiljem toimunud Albaania okupeerimine. Peamiselt vist küll rahvusvahelist olukorda arvestades ei julgetud ühelgi puhul vastu astuda, kuigi seisis seljataga kaunis kindlailmeline koalitsioon.

Tegelikult on Inglismaal ja Prantsusmaal Vahemerel niipalju väärtuslikke omandeid, et ainuüksi juba prestiiži põhjustel nad ei saa mõelda Vahemere tühjendamisele ja leppida sõja kandumisega väljapoole Vahemerd. See võib neid väga valusalt tabada; meenutagem vaid, et Inglismaad ja Prantsusmaad varustatakse meso-

potaamia õliga Vahemerre suubuva *Pipe Line*'i kaudu. Egiptus ja Sudaan asetsevad Abessiinia keisririigi ja Liibüa vahel. Prantsusmaale kuuluv Põhja-Aafrika on Tripolise naaber. Neid ei saa kaitsta kaugblokaadiga.

Seega ei saa olla kahtlust Vahemere tähtsuses ei tänapäeval ega tulevikuski.

Märkeid lennuväe tegevusest Norra-operatsioonis.

Kapten A. Hint.

Operatsioone Norras iseloomustab eriti intensiivne lennuväe tegevus. Peab märkima, et just tänu lennuväe tegevusele oli võimalik sellase erakordse ülesande täitmine, mille ulatust eriti iseloomustab sündmusaegade ja kauguste kõrvutamine (Trondhjem — 1300 km ja Narvik — 2100 km Saksamaalt). Seepärast on huvitav peatuda lennuväe sooritatud ülesannete iseloomu ja mitmekesisuse juures.

Andmete puudusel ei saa küll laskuda üksikasjadesse, kuid operatiiv-taktikalisi küsimusi on valgustatud mõlema poole lennuväe kasutamise alal siiski seevõrra, et on võimalik teha juba praegu mõningaid järeldusi. Alljärgnevas ülevaates toodud andmed tuginevad peamiselt „Krasnaja Zvezda“ nr. 106 ja 113 — 1940 andmetele.

I.

Saksa väejuhatust teostas Norras 9. aprillil 1940 julge ja mõnede autoriteetsete isikute arvates isegi riskantse operatsiooni. Vaatamata briti merejõudude suurele ülekaalule, saadeti Norras 9. aprilli koidikul kuues punktis (Oslos, Kristjansandis, Stavangeris, Bergenis, Trondhjemis ja Narvikis) dessant maale. Dessandi ülesandeks oli nimetatud punktid vallutada, luua sääil baasid edaspidiseks teotsemiseks ja alata tegevust sisemaa suunas Norra sõjalise jõu alistamiseks.

Dessant õnnestus täielikult. Ehkki briti laevastik viibis sel ajal (pärast miinide asetamist Norra territoriaalvetesse) Norra ranniku läheduses, osutus sakslaste poolt läbi viidud meredessant mitte üksi norralastele, vaid ka inglastele täielikuks ootamatuseks.

Dessandi maale saatmisega olid Briti merejõud häiritud. Maabunud dessantosade kõvendamine ja varustamine, silmas pidades saksa merejõudude suhtelist vähesust, osutus nüüd äärmiselt delikaatseks ja õrnaks. Sel kriitilisel momendil tugines sakslaste õrn kommunikatsiooni-liin ainult lennuväe ja allveelaevade tegevusele. Briti laevastiku vähegi aktiivsem tegevus võinuks siin tekitada sakslastele suuri raskusi, kuid briti laevastiku enamik asus sel ajal saksa lennuväerünnakute kartusel rajoonides, mis olid saksa lennupommituste suhtes vähem ohtlikud ja peamiselt tegevusareenil teotsesid ainult allveelaevad ja ristlejad. Nõnda võib meredessantide õnnestumist lugeda peamiselt lennuväe teeneks.

Operatsiooni terviku seisukohast oli aga lennuväel täita hoopis suurem ülesanne: õhuhessantide osade kohaletoomine, tähtsamate aerodroomide vallutamine ja vastavate lennubaaside organiseerimine edaspidiseks tegevuseks. Ülesanne täideti täiel määral. Kogu esimeste päevade kestel teostus intensiivne meeskonna ja varustise kohalevedu, kusjuures õhuteel toodi kohale ka suurtükke, tanke, tankette ja igasugust muud varustist. Ühtlasi algas lennuvägi kohest, maapealsete vägedega kokkukõlastatud lahingutegevust nendes suundades, kus norra väed osutasid vastupanu. Rööbiti norra vägede atakeerimisega rindelt, lennukid töid võitluspäigale dessantosi, keda jällegi järgnevad lennukid omakorda igakülgselt varustasid. See asjaolu soodustas operatsiooni kiiret arendamist territooriumi sisemusse ja halvas Norras vägede mobilisatsiooni*.

* Ajakirjanduse andmeil toodi lennukitel ja laevadel kohale nädala jooksul ca 60 000 meest ühes varustise ja suurtükkidega, mis astusid kohe tegevusse. Jõudude enamik asus Oslo rajoonis.

Kogu aeg käis ka intensiivne luuretegevus Põhjamerel ja tegevus Inglise sõjaliste objektide vastu. Operatsiooni esimesel päeval pommitas lennuvägi Inglise aerodrome Orkney saartel ja sooritas järjekordse pommitetke Scapa Flow'le. 9.—11. aprillini teostus merel hajutatud võitlus, mille kestel saksa õhujõud löid tagasi liitlaste laevastiku Bergen'i ees. Pommirünnakud Inglise rannikul olevatele laevastikubaasidele ja aerodroomidele jätkusid. 10. aprillil löödi Scapa Flow's rivist välja üks lennukitõrjepatarei ja hävitati üks helgiheitja.

Orkney saarte ja Scapa Flow' pommitamine on operatsiooni terviku seisukohast veidi arusaamatu, sest nimetatud löögid olid liialt nõrgad selleks, et hinnata neid kui operatsiooni tagamiseks ette võetud abilööke. Pealegi oli sel ajal palju tähtsamaid märke — Põhjameres viibivad inglise transportlaevad, kellede vastu ei võetud ette mingisugust tegevust.

Ka briti lennuväe tegevus väärib sel perioodil üksikasjalikku vaatlust. Oma tagasihoidliku tegevuse tõttu ei saavuta see kuigi suurt efekti ja ei suuda kuigi suurel määral halvata sakslaste operatsiooni edu. Alles 10. aprilli õhtul algas briti lennuvägi sakslaste poolt vallutatud aerodroomide pommitamist, kusjuures erilist tähelepanu osutati Stavangeri aerodroomile, millisele teostati pommitetki kõige sagedamini. Et seda aga tehti väikeste jõududega, siis sakslaste tegevust see halvata ei suutnud ja peamiseks saavutiseks olid vaid teadaanded, et kõik lennukid jõudsid tagasi oma baasidesse.

Inglaste poolt püstitatud oletus, et sakslased tuginevad peamiselt tähtsatele aerodroomidele ja et nad lühikese aja kestel pole veel suutnud organiseerida vajalikku lennukitõrjet — oli õige. Kuid sakslaste kogu operatsioon Norras tugines ainult korrapärasele ja pidevale õhujõudude tegevusele, kusjuures sõjaline edu olenes peamiselt lennuväe ülesannete täitmisest. Järelikult oleksid inglased pidanud suunama peamise jõupingutuse just saksa lennuväe tegevuse parandamiseks. Ainult siis oleks võidud pidurdada sakslaste väikeste lahusolevate gruppide poolt arendatavat tegevust, tagada oma laevade tegevusvabadust ja dessandi maalesaatmist. Evides ca 4000 lennukit, oleks võidud täiesti vabalt rakendada Norras tegevusse ca 1000 lennukit, kusjuures 3000 lennukit oleks jäänud Inglismaa kaitseks ja tegevusse rakendamiseks sel puhul, kui sakslased algavad tegevust Maginot'-liini, Belgia ja Hollandi vastu. Selle

asemel saatsid inglased tegevusse maksimum 200 lennukit päeva jooksul ja seda kogu Norra ranniku ulatuses. Tagajärjeks oli muidugi see, et õieti üles seatud eesmärk, rünnata saksa lennuväge tema aerodroomidel, ei saavutanud mingisuguseid tulemusi, sakslaste operatsioon võis areneda täiesti plaanikindlalt ning Norra territooriumi vallutamine laienes iga päevaga.

Sakslased kasutasid siin nähtavasti Hispaania-sõja kogemusi ja võtsid kasutamisele oma lennuväe kaitseks aerodroomidel kõik võimalikud abinõud. Seepärast on võimalik, et vahest inglaste esimene lennürünnak andis mingisuguseid tulemusi, kuid kõik ülejäänud osutusid tõenäoliselt tühisteks. Seda kinnitab omakorda asjaolu, et saksa lennuväe tegevus ei nõrgenenud sugugi inglaste pommituste tagajärjel ja sakslased suutsid hoida kogu aeg nii tegevuse algatuse kui ka ülekaalu õhus eneste käes.

II.

Alates 12. aprillist muutub liitlaste tegevus aktiivsemaks, kuid seda peamiselt laevastiku osas. 12. aprillil ilmusid tugevad briti merejõud Folda fjordi, kusjuures üksikud ristlējad tungisid kuni Namsos'eni. Mitte leides vastupanu, laevastik lahkus.

13. aprillil hävitas briti laevastik kogu saksa hävitajateflotilli ja transportlaevastiku Narviki juures, isoleerides säälse saksa väegrupi ca 3000 meest mere poolt küljest. Kuna Narviki läheduses oli vaid üks väike aerodroom, mis aga oli norra vägede tule all, siis osutus nimetatud väegrupi kõvendamine langevarjuritega ja varustamine sakslastele esialgu väga raskeks.

Vaatamata sellele ei võta aga inglased veelgi ette rohkem otsustavat tegevust. Alles 16. aprillil teostavad inglise-prantsuse väed dessandi Narviki rajoonis. Seejuures oli aga kartus sakslaste õhujõudude eest nii suur, et dessant toimus mitmes punktis Narvikist põhjapool 190 miili ulatusel.

19. aprillil teostatakse dessant ka põhja ja lõuna pool Trondhjemi — Namsoses ja Andalsnesis, millised alustasid kohe koos norralastega edasitungi sisemaale, lähema ülesandega isoleerida Trondhjemi fjord, kus asus sel ajal liitlaste sõjalaevastik.

Inglaste teatel maandus nimetatud punktides 3 diviisi (ca 50 000 meest) ühes suur-tükiväega, tankidega ja 3—4 päeva varustisega. Trondhjemi rajoonis opereerivad saksa väikesed õhudessandid ei suutnud maabunud inglaste dessandi edasitungi pidurdada ja nii langes liitlaste ja nendega

Leitnant Evald Taidur †

22. mail s. a. varises lühikese, kuid piinarikka haiguse järel manalasse leitnant Eval Taidur Scouts Üksikust Jalaväepataljonist. Teda jäid leinama abikaasa ühes pojaga ja kogu skautide-pere.

Kadunu sündis 28. novembril 1903 Võrumaal. Õppis Võru eragümnaasiumis. Astus 1. septembril 1925 vabatahtlikult Sõjakooli, mille rahuaegse jalaväekursuse lõpetas 16. septembril 1928. Teenis rühmaülemana 7. Jalaväerügemendis 16. septembrist 1928 kuni 1. veebruarini 1931, instruktorina Kaitseliidu Lääne Malevas 1. veebruarist 1931 kuni 8. veebruarini 1936 ja rühmaülemana Scouts Üksikus Jalaväepataljonis 8. veebruarist 1936 kuni surmani.

Leitnandiks kõrgendati 24. veebruaril 1935.

Teenistuses kohusetruu, alati korrektne, õigla-

Leitnant Evald Taidur.

ne ja täpne, oli kadunu ülemate poolt hinnatud ja alluvate poolt austatud.

Sügavas leinas mälestab teda Scouts Üsik Jalaväepataljon ja selts „Scouts Rügement“.

koostöötavate norra üksuste kätte rida keskusi (Dombas, Stören, Steinkjär, Grony jne.). Dombasist saadeti kohe osa vägesid Oslo rajoonist Trondhjemi suunas edu arendava sakslaste kolonni tõkestamiseks.

Liitlaste tegevusele reageerisid sakslased kiiresti. Nende pidurdamiseks saadeti esialgu peamiselt lennuväge ja parašütiste. Kogu maaväe tegevust toetas pidevalt lennuvägi. Ameerika sõjakirjasaatja sõnade järgi olevat saksa lennuväe pidevad ja võimsad lennuväerünnakud mõjunud liitlaste vägedele otse hirmuäratavalt. Tegelikult osutuski, et vaevalt loonud kontakti sakslastega, algasid liitlaste väed kiiret taandumist, kusjuures 2. mail jäeti Dombasi rajoon maha ilma norralastele teatamata, kes olid peagi juba ümber piiratud. 4. mail evakueerusid liitlaste väed Namsosest ja Andalsnesist ning sellega võib lugeda sakslaste operatsiooni Norra vallutamiseks Lõuna-Norras lõpetatuks.

Kogu sellel perioodil etendas peamist osa lennuvägi, olles tihedas koostöös maapeal tegutsevate vägedega ja laevastikuga. Saksa lennuväe tegevus näitab just seda, kui võrra tähtis on praegusajal kiire ja õigeaegne lennuväe ümberpaiknemise võime ja rippumatus oma alalistest aerodroomidest.

Seda tõestab omakorda ka briti lennuväe tegevus, kes evides küllaldaselt lennukite emalaevu ja küllaldaselt aega aerodroomide organiseerimiseks, ei suutnud luua oma lennuväele vajalikke tugipunkte, mistõttu nad kuni 4. maini ei suutnud paralüüsida saksa lennuväe tegevust ja hävitavat mõju oma vägedele ja laevastikule. Lennuväe ümberbaseerumise võime nõrkus ja lennuväe ebaõige kasutamine olid peamisteks põhjusteks liitlaste vastutegevuse ebaõnnestumisel Norras.

III.

Veel väärrib erilist tähelepanu lennuväe võitlus meredessantide vastu mõlemal poolel. Osutus, et dessantidevastasel võitlusel ei pööratud kuigi suurt tähelepanu transportlaevadele merel ja ka dessandi maabumisele. Kuna sellased nähtused ilmsesid ka Hispaanias ja Hiina-Jaapani sõjas, siis tuleb oletada, et see ei olnud juhus, vaid et on tegemist mingisuguse viimaseaja nähtusega, mis leiab kasutamist, ehkki teooria ja praktika siin ei klapi.

Hispaania kodusõjas toimus valitsusvastaste toetusvägede ülevedu Aafrikast ilma igasuguse vastutegevuseta. Jaapani väed maanduvad Hiina rannikul samuti takista-

mata. Ning Norras kordus see jällegi samuti. Kuid ometi kõigil nimetatud juhtumel olid vägede maabumiskohad vastase lennuväe tegevusulatuses.

Oletame siiski, et sakslaste dessant 9. aprilli hommikul teostus täiesti ootamatult, milline asjaolu ei võimaldanud inglased võtta tarvitusele vajalikke vastuabinõusid. Kuid saksa vägede edaspidine vedu ja ühendusteede säilitamine merel näitab selgesti inglase vastutegevuse iseloomu. Sama võib ütelda ka liitlaste dessantide maabumise kohta Narvikis, Namsoses ja Andalsnesis.

Siin osutub iseloomustavaks üks saksa teade, milline märgib saksa lennuväe tegevust.

Nimetatud teate järgi avastas saksa luurelennukite grupp Põhjamerel inglase transportlaevade karavani ja teostas kohe rünnaku. Rünnaku tulemusena uputati 2 transportlaeva ja üks ristleja. Teooria järgi on nimetatud teade otsekui süüdistusakt lennukitegrupi juhi vastu. Teades, et kogu operatsiooni edu oleneb maapealsete vägede arvust, ta ründab ristlejat, mitte aga kolmandat transportlaeva. Tuleb ju arvestada, et maapealsete vägede operatsioonis ühe ristleja kaotus merel ei mõjosta sugugi vastase tegevust. Kuid ühe transportlaeva terveksjätmine tähendab vastase jõudude suhtelist kõvendamist ühe jalaväepataljoni, paarikümne tangi ja mõne tuhande mürsu võrra, mida aga oleks saadud vältida, kui lennukid oleksid rünnanud seda laeva. Samuti on märkimisväärne teine saksa teade, mille järgi on inglase kaotused 9. kuni 15. aprillini Norra ranniku läheduses 4 lahingulaeva, 2 lahinguristlejat, 2 raskeristlejat, 2 ristlejat, 1 lennukite-emalaev, 9 hävitajat, 7 allveelaeva, 7 transportlaeva ja 24 lennukit.

Ka see teade näitab, et operatsioonil asetati suurem tähelepanu oma kommunikatsiooniliinide kaitsele kui just vastase transportide hävitamisele.

Sellase nähtuse selgitamiseks vaatleme lühidalt dessantide vastu võitlemise põhimõtteid ja sakslaste tegevust nende põhimõtete kohaselt. Dessantidevastane võitlus toimub kas vastase transportlaevade hävitamisega pommituslennukite poolt merel, mitte andes dessandile võimalust maabumiseks, või siis maabunud dessandi isoleerimisega, kui mingisugusel põhjusel ei ole võimalik selle maabumist takistada. Seejuures 30—40% transportlaevade hävitamine teeb vastasele organiseeritud dessandi teostamise võimatuks.

Kui võtta aluseks, et liitlaste dessantimeeskond Norras oli 50 000 meest ühes vastava suurtükiväe ja tankidega ning 3—4 päeva varustisega, siis selle kohaletoomiseks oli vaja umbes 500 000 registerttonni suurust transportlaevastikku. Lugesdes keskmise transportlaeva mahuks umbes 10 000 tonni, saame umbes 50 transportlaeva. Dessandi täielikuks nurjamiseks oleks tulnud nendest hävitada 15—20 laeva. Lennuväe efektiivsel vastutegevusel on küllaldane saata iga transportlaeva hävitamiseks 3 lüli (salka) pommituslennukeid. Seega oleks kõnesoleva dessandi tagasilöömiseks merel olnud vaja 180 lennukit ühekordseks väljalennuks.

Saksa lennuväe vastutegevus liitlaste dessandile merel teostus aga väikeste jõududega. Suurem tegevus algas alles liitlaste dessantoperatsiooni alates, kusjuures pommitati liitlaste käes olevaid sadamaid, takistades õk-suurtükiväe kohaletoomist.

Siin näeme, et sakslaste tegevus liitlaste dessantide vastases võitluses kandis rohkem dessandi isoleerimise iseloomu.

Sakslaste peamiseks püüdeks oli murda norra vägede vastupanu võimalikult kiiresti ja enne liitlaste dessantvägede saabumist. Seejuures ei olnud kasutada väga suuri jõude. Järelikult võitlus liitlaste dessandiga juba merel osutus teise järgu tähtsuseks. Mõlema ülesande võrdne silmaspidamine oleks killustanud niigi väheseid jõude ja oleks pidurdanud märgatavalt peamise ülesande edu. Siit saab ka mõistetavaks eespool nimetatud teooria vastuolu tegelikkusega. Peamise tähelepanu pööramisega liitlaste dessandi hävitamisele merel oleks antud norra vägedele võimalus suurema vastupanu organiseerimiseks, mis arvestades säälsel maastikku muutnuks Norra-operatsiooni väga aeglaseks ettevõtteks, mis aga oli täiesti vastuolus ülesseatud eesmärgiga.

IV.

Saksa lennuväe poolt inglise laevastikule tekitatud kaotused evivad praegu väga suurt tähtsust. Seega kisti täielikult maha inglise laevastiku võitmatuse oreool. Ühtlasi selgus ka, et vastava lennuväe olemasolul on iga sõjalaev hävitatav ja seda lennuväe väikeste kaotuste juures, suhteliselt palju odavamate vahenditega ja palju väiksema lahinguvarustise kuluga.

Ajakirjanduse andmetel on saksa õhujõud alates 10. aprillist kuni 24. maini hävitanud ja vigastanud Põhjamerel ja

Norra ranniku lähedal ainult inglise laevastikust laevu järgmiselt:

Laeva liik	Hävitatud (arv)	Vigastatud (arv)
Lahingulaevu	1	3
Lahinguristlejaid	—	2
Raskeristlejaid	4	9
Ristlejaid	11	8
Hävitajaid	6	6
Hävitajate saatelaevu	4	—
Traalereid	4	—
Allveelaevu	10	—
Transpordilaevu	7	—
Lennukite emalaevu	—	1

Inglise lahingulaeva „Warspite“ rivist välja viimisel saksa pikeerivate pommituslennukite poolt elavnes jällegi omaaegne vaidlus sõjakirjanduses — kas lahingulaev või lennuk. Toodud faktid aga näitavad, et ilma ülekaaluta õhus ei saa enam olla ülekaalu merel, olgu laevastik kui tahes suurearvuline ja võimas. Seepärast ei saa ka olla küsimust — kas lahingulaev või lennuk, vaid üksnes — lahingulaev ja lennuk.

A.

Maapealse luure korraldamine väekoondises.

Leitnant M. Hennoste.

Üha suurenev vägede motoriseerimine ja lennuväe võimete kiire tõus on toonud operatiivtaktikalisse tegevusse ja vägede manööverimisvõimalustesse rea muudatusi. Alljärgnevalt on vaadeldud, milliseid muudatusi see sõjatehnika areng on toonud luure valdkonda, kusjuures ruumi piiratud ulatuse tõttu on käsitletud vaid maapealset luuret väekoondises.

Luure eesmärgid ja vahendid.

Enamikus eeskirjades (Prantsuse, Vene, Eesti) käsitletakse luure- ja julgestusküsimusi koos. Saksa välieskiri aga käsitleb neid küsimusi eraldi, kuid mainib ühtlasi, et maapealne luure ja julgestus ei lase end teineteisest igakord teravalt eristada. Saksa definitsioon on: luureüksused võivad oma tegevuse suunata vabalt vastase järgi, kuna julgestusüksused oma tegevuses on seotud julgestatavate osadega.

Luure eesmärkideks seatakse:

- kiire, võimalikult täieliku ja usaldusväärse pildi muretsemine vastasest (Saksa FF § 120);
- teadete kogumine vastasest, maastikust, kohalikust rahvast ja ainelistest tagavaradest (LE § 144);
- teadete kogumine vastase jõududest ja vahendeist (Vene PU § 18).

Nagu nähtub, on luure eesmärgid väga laialdased. Seejuures mainitakse eeskirjades, et luure tulemused moodustavad tähtsama olukorraelemendi, mille põhjal juht teeb oma otsuse. Väekoondise seisukohast võib piiritleda eeskirjades toodud luure üldeesmäärke ja seada luure eesmärgiks: kas

määratud rajoonis vastast on või ei ole, kui on — siis milline on tema tegevuse üldine iseloom ja asetus (esimene ešelon, peajõud, varud) jne.

On selge, et nende andmete ulatus ja täpsus oleneb sellest, milline väekoondis neid vajab (armee, korpus, diviis).

Sellest ongi tingitud luure liigitamine ruumilise ulatuse järgi, mille kohta puudub küll ühtlane klassifikatsioon, kuid millele vaatamata võib eristada kolm alajaotust:

1. Operatiivluure (Prantsuse eeskirja järgi kaugluure) peab andma alused operatiivse otsuse võtmiseks. Kuna välismaa vaadete järgi armee ja suuremad väerühmitused täidavad operatiivstrategilisi ülesandeid, siis langeb ka operatiivse luure korraldamine nimetatud suurtele väekoondistele.

2. Taktikaline luure (Vene ja Prantsuse eeskirjade järgi kaugluure) peab andma alused väekoondiste taktikaliseks kasutamiseks ja juhtimiseks. Välismaa vaadete järgi teostavad taktikalist luuret korpus ja diviis.

3. Lahinguluure (Vene lähisluure, mida võiks ka nimetada lahinguvälja luureks. M. H.) taotleb kõigi abinõudega teadete hankimist, mis on tarvilikud lahingupidamiseks. Kuna lahingust võtavad ühel või teisel viisil osa kõik väeliigid, siis lahinguluure teostamine toimub juba kõigi võitlevate väeliikide poolt.

Nõutavate luureandmete hankimiseks kasutatakse kolmesuguseid luurevahendeid:

- lennuväge;
- maapealseid luureorganeid ja
- erilisi luurevahendeid.

Tänapäeva lennuväe suuri võimeid arvestades rõhutatakse kõigis eeskirjades, et lennuvägi evib luure alal esimest kohta, mitte üksnes operatiiv-, vaid sageli ka taktikalise ja lahinguluure ülesannete täitmisel.

Lennuluure olulisteks puueteks on:

- ta ei ole pidev;
- luure teostamist raskendavad atmosfäärilised tingimused;
- lennuvägi võib küll kindlaks teha, kus vastane on, kuid ta ei või kinnitada, kus vastast ei ole (Saksa eeskiri) ja
- luure tulemused olenevad õhuülekaalust ja vastase tõrjesüsteemi efektiivsusest.

Vaatamata tähtsusele, mida pööratakse luure alal lennuväele, ei ole siiski maapealse luure tähtsus taktikalise ja lahinguluure aladel langenud, vaid pigem tõusnud. Seda on põhjustanud uued võitlusvahendid: soomus, mootor ja raadio. Need vahendid on suurendanud vägede liikumiskiirust ja löögijõudu.

Kui Maailmasõja algul armee ja kõrge-
ma juhatuse huvides teostasid maapealset luuret suured ratsaüksused, siis nüüd teevad seda tugevad üksused masinail. Korpustes ja diviisides on ratsarügementide ja „sotujate“ asemele ilmunud alatised mot. luuregrupid või pataljonid.

Väikeriigile on sääraseid luureorganid mitte üksnes sama tarvilikud kui suurriigile, vaid veel enamgi. Ja seda järgmistel põhjustel:

1. Õhuülekaal on kindlasti vastase käes, mispärast õhuluure ei suuda üksi täita kõiki luure ülesandeid ja teda tuleb tingimata täiendada mõjuva maapealse luurega.

2. Vastase õhuüleolek pidurdab vägede vaba manöövrit, mis on võimalik sageli ainult öösiti või siis, kui ebasoodne ilmastik lülitab välja vastase lennuväe tegevuse. Järelikult kui tahetakse loota manöövri edukusele, tuleb ületada vastane kiire ja aktiivse tegevusega ja seda just soodsetel momentidel. Kuna iga manöövri edukaks läbiviimiseks vajatakse täpseid ja kiireid luureandmeid, siis on selge, et seda ei suuda teha improviseeritud luureüksus, vaid see ülesanne võib olla jõukohane ainult ajakohase organisatsiooni ja varustisega luureüksusele.

Eriliste luurevahendite hulka kuuluvad:

- vastase raadiojaamade ja telefonikõnede pealtkuulamine,
- leitud dokumentide uurimine ja

— sõjavangide ja kohalike elanike ülekuulamine jne.

Luure tulemused võivad siin olla väga suured ja väärtuslikud, kuid nad võivad olla ka minimaalsed, sest palju oleneb siin juhusest ja õnnest.

Selleks paar näidet:

Maailmasõjas said sakslased vene raadiogrammide dešifreerimisega väga tähtsaid ja väärtuslikke andmeid, mispärast Falkenhayn võis kirjutada: „Kinnipüütud raadiogrammid võimaldasid idas sõja algusest kuni 1915. a. keskpaigani täpselt jälgida vastase liikumist nädalast nädalasse ja päevpäevalt ette võtta vastuabinõusid.“

1918. a. 18. juuli saksa pealetungist said prantslased teada täpseid andmeid operatsiooni alguse kohta ühelt vangilangenud saksa pionierohvitserilt.

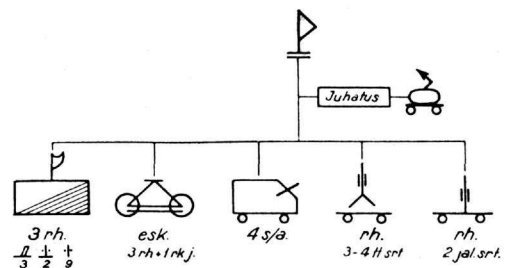
Luureorganid.

Kaasajal luureorganite moodustamisel on arvestatud peamiselt: kiirust, manöörvivõimet, küllaldast tule- ja löögijõudu, head sidet ja luureorgani iseseisva teotsemise võimalust.

Kuivõrra on suudetud neid nõudeid tegelikult läbi viia, nähtub üksikute luureorganite lähemast vaatlusest. Olgu aga mainitud, et andmed sel alal on puudulikud. Esitatud materjal on hangitud sõjakirjandusest, mispärast on võimalikud ebatäpsused.

Saksa.

Saksa jalaväediviisi luuregrupi koosseisu kuuluvad*: juhatus, ratsaeskadron, mootorrattarieskadron, s/a-rühm, tt-rühm ja jalaväesuurtükkide rühm.

Skeem 1.

Saksa jalaväediviisi luuregrupp.

Soomusautode (pilt 1) kohta puuduvad lähemad andmed. On teada ainult nii palju, et kerge s/a on relvastatud ühe tt-srt.

* Goehenhausen. Handbuch für Truppenführer und ihre Gehilfen, 1940.

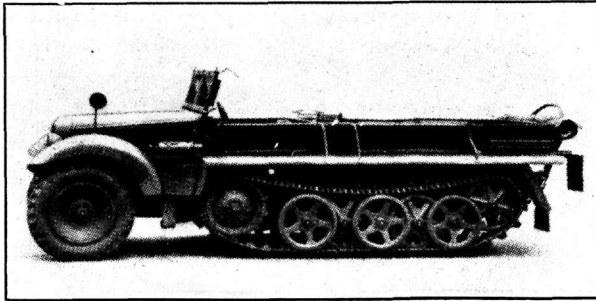

ja klp-ga, evib veoülekande igale rattale ja võib seetõttu küllalt hästi liikuda väljaspool teid, kui maastik pole eriti raske. Rühmas üks s/a on varustatud rio-jaamaga.

Mootorratturite-eskadroni koosseisu kuuluvad mootorrattad on varustatud külkoriga ja ühe kk-ga; meeskond on kolme-meheline.

Tt- ja jal-srt. rühmad on täielikult motoriseeritud, kuna si-rühmas üks osa, mis on ette nähtud sidepidamiseks ratsapatrullidega, on ratsa liikuv.

Tt-srt. rühmas olevat numbrite veoks võetud tarvitusele uuetüübilised kerged maastikuaudod (pilt 2). Samuti olevat nüüd meeskonna veoks ettenähtud veoautod varustatud õk-kuulipildujatega. Mõningais üksusis on ette nähtud aga eriveok õhukaitseks (pilt 3).

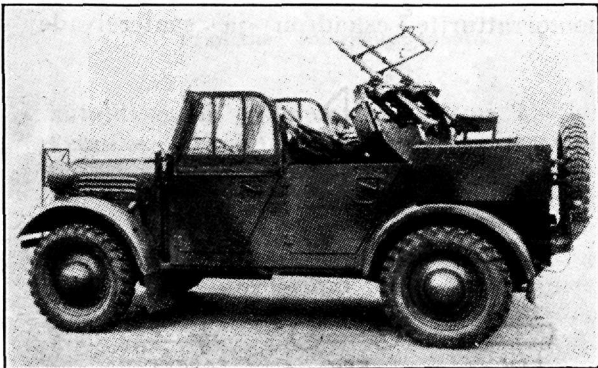

Pilt 2.

Saksa kerge-maastikuauto.

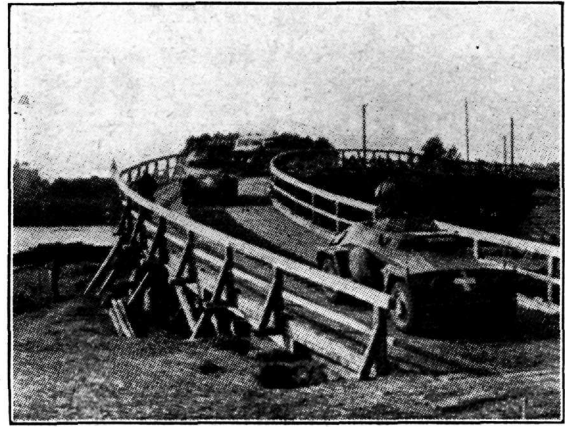
Ratsavägi ja motoriseeritud üksused on Saksamaal kokku liidetud ja neist moodustatud nn. „kiired üksused“. Viimastest antakse ratsaluuregruppidele osi nende diviisidele, kes ei evi eeskirjeldatud luuregruppi.

„Die Panzertruppe“ nr. 12 — 1939 andmeil Saksa-Poola sõjas teotses ühe di-

Pilt 3.

Saksa uuetüübiline õk-auto.

Pilt 1.

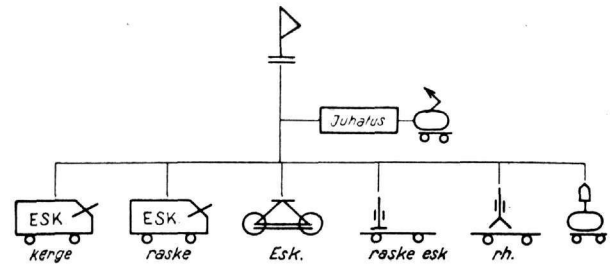
Saksa kerge-soomusauto.

viisi koosseisus ratsaluuregrupp, mille koosseisust on teada:

- ratsaeskadron,
- ratturieskadron,
- raskeeskadron (koosseisust teada srt-rühm),
- siderühm (mootorratturid ja raadiojaamad) ja
- maastikuaudod, mis olid relvastatud kk-tega.

See ratsaluuregrupp olnud diviisile pealetungil läbi Galiitsia „das Mädchen für alles“.

Korpuse ja soomusdiviisi luuregruppid näivad olevat ühekoosseisulised

Skeem 2.

Saksa motoriseeritud luuregrupp.

(juhatuse, kerge s/a-eskadron, raske s/a-eskadron, mootorratturieskadron, raske eskadron, tt-, pi- ja si-rühmad).

S/a-eskadronis on 9—12 masinat. Ka saksa raske s/a kohta puuduvad lähemad andmed. Nagu piltide järgi võib otsustada (pilt 4), on uuetüübiline s/a mitte enam kolme, vaid neljateljeline.

Nagu toodud andmeist nähtub, evivad saksa väekoondised orgaanilisi luureüksusi. Vaatamata sellele, et kõik luureorganid on motoriseeritud, esineb siiski veel jalaväe-

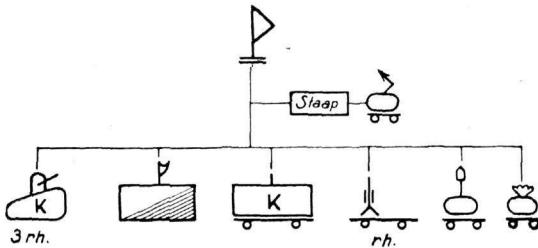

Pilt 4.
Saksa raske-soomusauto.

diviisi luuregrupi ja ratsaluuregrupi koosseisus ka ratsaeskadron. See üksus on ette nähtud luure korraldamiseks peamiselt maastikul, kus motoriseeritud patrullid ei ole võimelised teotsema, ja nagu näitavad Saksa-Poola sõja kogemused, jääb ratsaüksustele veel küllalt ruumi teotsemiseks mootori kõrval.

N. Vene.

Võrreldes N. Liidu laskuridiviisi luurepataljoni koosseisu (skeem 3) saksa jalaväe-

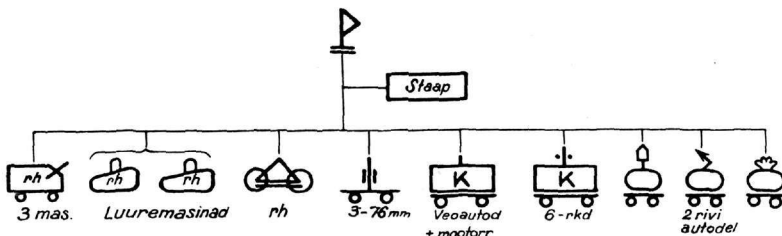

Skeem 3.

N. Vene laskuridiviisi luurepataljon.

diviisi luuregrupiga, näeme siin mõningaid erinevusi. Luuremasinate rühma asemel on venelastel kolmerühmaline ujvtankide (pilt 5) kompani. Nende tankide tähtsamad omadused on: raskus 3,2 t, relvastis 1 klp., meeskond — 2 meest, kiirus teedel kuni 40 km/t. ja vees 10 km/t.

Mootorratturite-eskadroni asemel on mot. laskurikompani, mille mootorveokite kohta puuduvad lähemad andmed. Kom-

Skeem 4.

N. Vene laskuridiviisi luuregrupp.

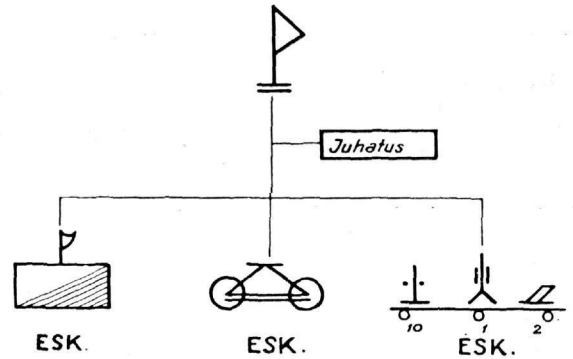
pani manöövrivõime seisukohast lähtudes oleks tähtis, et jalaväe veoks kasutataks eriliisi maastikuautosid, mitte aga tavalisi kergete autosid.

„Die Panzertruppe“ nr. 9 — 1939 andmeil vene laskuridiviisi luuregrupp (skeem 4) peagu sarnaneb saksa jalaväediviisi luuregrupile, kuid on viimasest rikkalikumalt varustatud luuremasinatega.

Suuremate väekoondiste ja soomusüksuste luureorganite kohta puuduvad lähemad andmed. Kuid teada on, et venelased kasutavad luureks väga mitmekesiseid soomusmasinaid. Tähelepanu väärib N. Liidu luureorganite juures see, et nende koosseisu ei kuulu mitte üksnes soomusautod, vaid ka mitmetüübilised kerged tangid.

Prantsuse.

Prantsuse jalaväediviisi luuregrupi (skeem 5) koosseisu kuuluvad: ratsaeskad-

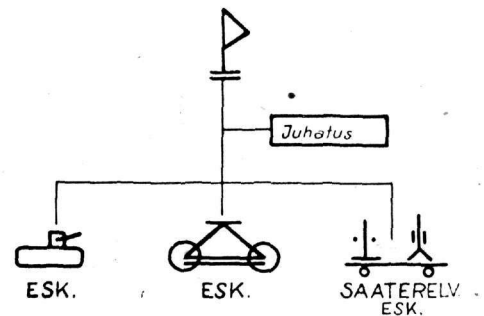

Skeem 5.

Prantsuse jalaväediviisi luuregrupp.

ron, mootorratturite-eskadron ja saaterelvade-eskadron (rk- ja tt-rühm).

Mot. diviisi luuregrupis on (skeem 6): luuremasinate eskadron (22 luuremasinat), mootorratturite eskadron ja saaterelvade

Skeem 6.

Prantsuse mot. diviisi luuregrupp.

eskadron (rk- ja tt-rühm; tt-rühmas neli 25-mm tt-srt. spetsiaalautodel).

Suuremate üksuste luuregruppide koosseisu kuuluvad aga mitmesugused soomusautod, mis evivad küllaldast liikumiskiirust ja võimet liikuda väljaspool teid (pilt 5, 6 ja 7). Samuti kasutatakse jalaväe veoks erilisi maastikuautosid (pilt 8).

*

Nagu eestoodust nähtub, evivad väekoondised välismaal alatise luureorganeid. Need luureüksused on tavaliselt motoriseeritud, kusjuures luuremasinaiks ka-

Pilt 5.

Prantsuse kerge-soomusauto.

Pilt 6.

Prantsuse raske-soomusauto.

Pilt 7.

Prantsuse lülik-soomusauto.

sutatakse nii soomusautosid kui ka kergetanke. Enamikus luuregruppides esinevad siiski maastikul liikuvad soomusautod, millede keskmine liikumiskiirus on 60—70 km/t. Neist uuemad tüübid on neljateljelised ja on varustatud tt-suurtükkidega. Et luuregrupp eviks teotsemiseks küllaldast iseseisvust, siis kuuluvad tema koosseisu veel tavaliselt ratsa-, jalaväe-, mootorratturi-, suurtükiväe-, tt- ja sideüksused.

Ei ole kahtlust, et sellaste alatiste luure-

organitega võrreldes evivad ajutiselt kergetest osadest moodustatud luureüksused rea puudeid.

Tähtsamad neist oleksid:

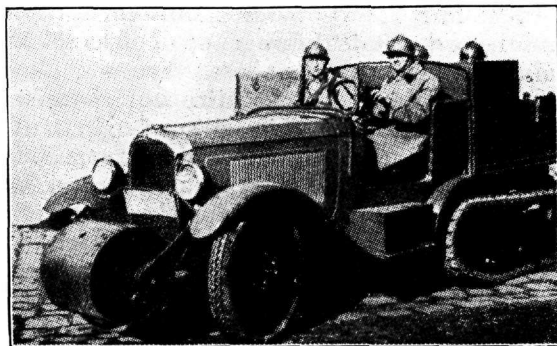
- puudub alatine ja vastavate sidevahenditega varustatud juhatus;
- üksused satuvad luureüksuse koosseisu juhuslikult, ei ole seepärast üksteisega varemalt ei koos töötanud ega pole võib-olla täitnud luureülesandeid selles ulatuses nagu see on vajaline.

Luure teostamine.

Saksa vaadete järgi luureorganid tuleb visata kiiresti ette, et sel teel saavutada vastasest üleolekut. Kiiruse kõrval evib olulist tähtsust aktiivsus. Selle aktiivsuse saavutavad sakslased seega, et nad ei seo luureüksusi julgestusküsimustega.

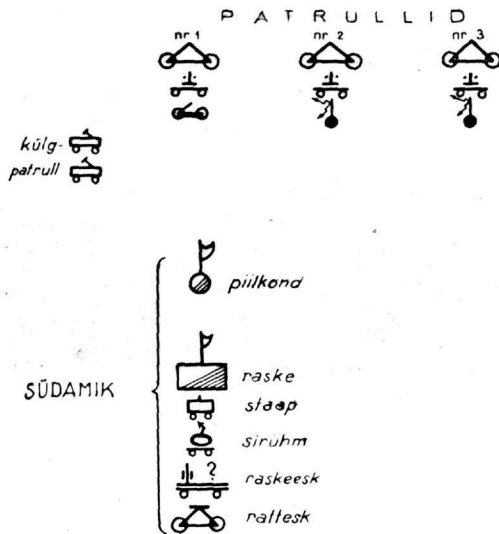
Saksa jalaväediviisi luuregrupp teostab luuret kuni 30 km kauguseni diviisi rinde ette, kas luureribas, mille laius võib ulatuda kuni 10 km-ni, või määratud suunas.

Luuregrupp liigub edasi hüpetena ja kasutab nii kaua kuni võimalik teid. Luure läbiviimiseks moodustatakse patrullid luu-

Pilt 8.

Prantsuse maastikuauto.

Skeem 7.

Ratsaluuregrupi liikumise skeem
Saksa-Poola sõjas 16. 09. 39. Sadowa juues.

remasinaist, ratsanikest ja vajaduse korral ka mootorrattureist.

Motoriseeritud patrullid ja luuremasinate rühm liiguvad hüpetena südamikust, kusjuures nende kaugus südamikust ei tohi ületada 1 tunni sõitu (10–15 km).

Luureülesannete täitmisel patrullid peavad reeglina hoiduma lahingust vastasega. Seepärast on nõudeks, et patrull, teinud kindlaks vastase, püüab temast ümberminnekuga jätkata liikumist ikka sügavamasse ja sügavamasse vastase asetusse, et kiiresti kindlaks teha, kus ja milline vastane on ja kus teda ei ole.

Äärmiselt suur kiirus ja imbumine vastase asetusse — hoolimata sellest, kas patrull leiab toetust luuregrupi südamikust ja kas väekoondis on julgestatud, — see on saksa taktikalise luure teostamise olulisi, aga ka iseloomustavamaid põhimõtteid.

Ratsaluuregrupi tegevuse kohta olgu toodud näide Saksa-Poola sõjast.

Skeemil 7 on toodud luuregrupi liikumiskord. Ratsaluuregrupp teotses 20 km kaugusel diviisi eelosadest. Seega olukorras, kus polnud lootust kiire abi saamisele diviisist. Ette oli saadetud 3 ratturipatrulli, mis olid kõvendatud klp-autodega ja milleledele oli sidepidamiseks juurde antud kas kantavad riojaamad või mootorrattad. Sidepidamiseks vasakpoolse kolonniga ja külkkaitseks oli välja saadetud ohvitseripatrull kahel kuulipildujatega varustatud maastikuautul. Südamiku liikumise järjekord nähtub skeemilt.

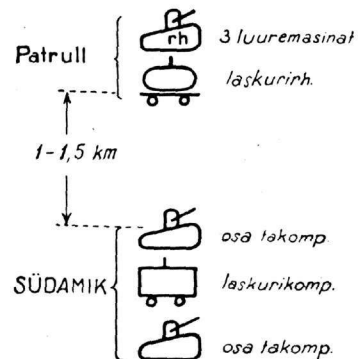
Vastase vastupanule sattudes asetati kõige kiiremas korras klp-d positsioonile, kust

need võtsid vastase otsesihitimisega tule alla; ratsa- ja ratturieskadron haarasid aga vastast tiibadelt ja püüdsid teda sisse piirata, mis enamikus ka õnnestus.

N. Vene välieeskiri nõuab samuti luure teostamisel suurt aktiivsust. Nii nõutakse kohtamislahingus, et diviisi luurepataljon enne peajõudude liikumise algust otsiks üles vastase, selgitades tema liikumissuuna ja kolonnide koosseisu. Teiseks nõuavad venelased luureandmete saamiseks dokumentide ja vangide võtmist, milleks tuleb igal soodsel juhul püüda rünnata vastast soomusmasinatega. Luurepataljon võib liikuda 25–30 km kauguseni diviisi peajõudude ette, saates välja patrullid. Patrulli moodustavad 2–3 soomusmasinat ja jalavägi veoautodel. Patrullid, liikudes hüpetena vaatluspunkti vaatluspunkti, ei tohi kaugeneda südamikust väljaspoole rk tuleulatust. Patrulli ja südamiku vahel sidepidamiseks määratakse veel masinail liikuvad vaatluspostid.

Seega punaarmee luure teostamise skeem on saksa omast erinev. Siin näeme diviisi rinde ette saadetud tugevat luureüksust, kes küll vähe manövreerib, kuid on üles rivistatud sääraselt, et lahinguga vastase osad tagasi lüüa või vangistada. See on mõistetav, kui tuletada meelde punaarmee välieeskirja põhimõtteid, millede järgi luure peab tagama ka vägedele tarviliku julgestuse.

Tangiüksustes on üheks luureorganiks luuremasinate-kompani. Seda kompanit kõvendatakse tavaliselt jalaväe-, pi- ja si-osadega. Skeemil 8 on toodud ühe tangibrigaadi luurekompani liikumiskord Poola okupeerimisel 1939. a. sügisel. Välja saadetud patrulli koosseis ja tema liikumine toimus kõigiti eeskirja kohaselt. Südamikust, et kinni pidada 10–15 km/t. kiirust.

Skeem 8.

N. Vene tangibrigaadi luurekompani (+ mot. laskurikompani) liikumise skeem Ukraina okupeerimisel 1939. a.

pidid masinad liikuma 40—60-meetristel vahedel. Kolonn venis küllalt pikaks; et aga laskurikompanit mitte jätta kaitseta, siis asetati osa luuremasinaid südamik lõppu. Vastasega kokkupuutumisel sidusid tangid vaenlase rindel, kuna jalavägi haaras tiibadelt.

Prantsuse eeskiri mainib, et luuregrupi tegevus peab tagama väekoondisele kaugjulgestuse. See eesmärk saavutatakse:

- retkede ettevõtmisega ühes või mitmes suunas,
- säärase maastikukohtade enese alla võtmisega, mis tagavad väekoondise edasiliikumist.

Kaugluure organiseeritakse prantsuse vaadete kohaselt harilikult kõrgema juhi poolt, kusjuures korpuse luuregrupp teotseb tihedas sides armee luureüksustega ja lennukitega. Diviiside luuregrupid jäävad reeglina diviiside käsutusse, kuid neid võib ka allutada ühise juhatuse alla korpuse peasuunas. Teostab aga diviis iseseisvalt kaugluuret, siis kõvendatakse div. luuregruppi mot. osade ja tt-vahenditega. Div. luuregrupp teostab luuret ainult nii kaugele, kui see on vajalik diviisi manöövri läbiviimiseks, tehes retki diviisi tähtsamal pealetungisuunas. Luues kontakti vastasega, püüab ta võtta enese alla lõigud, kus on soodsam organiseerida tangivastast kaitset väheste jõududega.

Seega prantsuse tegevuse iseloomustavad järgnevad jooned on:

- meetodiline ja kõigi organite koordineeritud tegevus ja
- ettevaatus, mille tunnuseks on liikumine märgilt-märgile.

*

Nagu eespool nägime, esitatakse luure läbiviimiseks mitmesuguseid nõudeid. Ühed eelistavad äärmist aktiivsust ja riskeerimist, kuna teised rõhutavad meetodilise tegevuse vajadust. Seejuures on aga ühiseks nõudeks, et luureüksus peab olema alati valmis täitma antud ülesande lahinguga, sest üksnes lahing selgitab kõige paremini vastase jõudude suuruse ja tegevuse iseloomu.

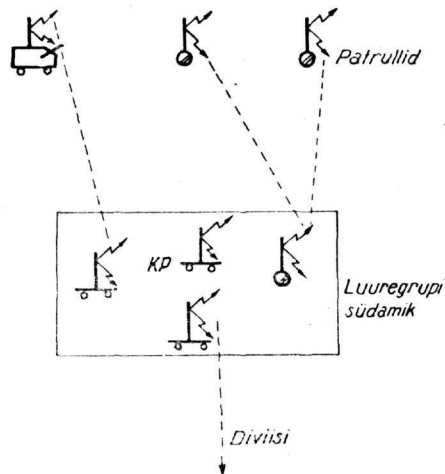
Side korraldamine luuresalgas.

Kõigis eeskirjades nõutakse luureandmete kiiret edasisaatmist. Kõrgem ülem peab leidma vastavad vahendid, et luureorgan suudaks sidet pidada mitte üksnes väekoondise ülemaga, vaid ka luuresalgas eneses. Kaasaja luureorganid ongi varustatud moodsete sidevahenditega, milline asjaolu tagab küllaldase ja pideva side. Esi-

mesel kohal seisab nüüd kõikjal raadio. Raadiosidet kasutatakse nii sidepidamiseks väekoondise staabiga kui ka luuregrupi südamik ja patrullide vahel. Kuivõrra hästi on luuregruppide sideüksused varustatud, selleks olgu toodud näitena saksa diviisi luuregrupi siderühma koosseis, mis on järgmine:

- 1 mot. riojaam sideks diviisiga,
- 1 „ „ sideks mot. patrulliga,
- 1 „ „ asub alatiselt grupiülema KP-s,

3 ratsa-riiotöökonda on ette nähtud sidepidamiseks ratsapatrullidega.

Skeem 9.

Raadioside skeem saksa jalaväediviisi luuregrupis.

Peale selle on luuremasinate rühmas oma riojaam. Et riojaamad on motoriseeritud, siis võivad nad töötada ka liikumisel ja ka peatustel on nad alati töövalmis. See kõik tagab muidugi pideva ja katkematu side.

Ka prantsuse ja vene diviiside luureorganites on rida raadiojaamu, milledest osa on motoriseeritud.

Raadioteadete edasiandmine võib toimuda kas raadiotelegraafi või raadiotelefoni teel. Kuna vastane lahtistest tekstidest võib saada ise väärtuslikke luureandmeid, siis tuleb sellest muidugi hoiduda. Siin satume reale raskusile, mis pidurdavad laiaulatuslikku rioside kasutamist, kui aegsasti pole sooritatud tarvilikud ettevalmistused. Šifrit reeglina luureüksustes ei kasutata, kuna luureüksused võivad hõlpsasti vangi sattuda või lahingus langeda, mis puhul ka kogu šifreerimismaterjal satuks vastase valdusse. Seepärast kasutavad luureüksused sidepidamiseks koode, mis koostatakse väekoondise staabis ja on aegsasti välja antud

luureüksustele. Millised koodide süsteemid on kõige hõlpsamad käsitamiseks ja kui üksikasjalikult peavad nad olema kokku seatud, selgub täiel määral nende kasutamisel luureorganites.

Telefoneerimis- ja telegrafeerimiskoodide täienduseks soovitatakse kasutada veel maastikuesemete koodi. Kuna luureüksus võidakse tegevusse paisata siia ja sinna ja ta tegevusraadius on väga suur, siis on vaevalt tõenäoline, et väekoondise staap teaks ja jõuaks soovitud maastikuesemete koodi õigeaegselt koostada. Luureüksustes võib maastikuesemete koodi tõenäoliselt kasutamisele võtta siis, kui luureorganile antakse piiratud ülesanne ja tegevusrajoon on väekoondise staabil aegsasti teada.

Telefoniseid loomine luuregrupi ja väekoondise vahel võib tulla kõnesse ainult neis suundades, kus on olemas korras püsijuhtmed ja kus väekoondise sideülem leiab, et on võimalik anda mõni paar juhtmeid luuregrupi käsutusse. Telefoniseid loomine luuregrupi ja väekoondise juhatuse vahel võib toimuda kas kohalike kõnepunktide kaudu või siis telefoniaparaadi ühendamiseks kasutada antud juhtmepaariga. Tehniliselt telefoniühenduste loomine ei ole raske, kuid selleks peab olema siderühma koosseisus vastav töökond.

Virgatsidevahendeist kasutatakse mootor-, jalgrattureid, autodel ja soomusmasinaid liikuvaid virgatseid. Kõige enam leiab siin kasutamist mootorratas kui väga kiire ja peagu kõikjalt läbipääsev liiklemisvahend. Soomusmasinaid (s/a-sid ja tankette) kasutatakse sidepidamiseks vastase tulepiirkonnas ja ka ühenduste pidamisel kaugemate punktide vahel neis suundades, kus on karta kokkupõrget kas vastase üksuste või vaenulise elanikkonnaga.

Väekoondise ülem tavaliselt tihendab veel sidepidamist oma staabi ja luuregrupi vahel sidelennukiga. Seda vajadust rõhutatakse eriti Prantsuse eeskirjas. Kuid tea-

me, et ka punaarmee laskuridiviisi koosseisus on lennulüli (3 masinat), kelle peamine ülesanne on lahinguvälja vaatlus ja sidepidamine oma osadega.

Koostöö lennuväe ja luureüksuste vahel võib ja peabki veelgi suurem olema selles mõttes, et luurelennuvägi annab ka omalt poolt saadud andmeid viivituseeta edasi luureorganitele. Seega sidepidamine lennuväe ja luureüksuse vahel vajab juba enne luureorgani väljasaatmist põhjalikku lahendust. Lendur võib teateid edasi anda viskateistite kaudu. Teate vastuvõtmiseks peavad luuregrupi KP-s olema välja pandud tunnus- ja signaallinad. Lendurile on võimalik kirjalikke teateid edasi anda tõstetateistega, milleks peavad aga vastavad vahendid olema. Lõpuks on ju siin täiesti kasutatav ka raadioside. Kuid ka siin tuleb jällegi koostada vastavad koodid ja määrata raadiojaam, kes peab sidet lennuväega.

Väekoondise ülem, olles tarviduse korral täiendanud luuregrupi orgaanilisi sidevahendeid, võib veelgi hõlbustada sidepidamist luuresalgaga sel teel, et avab luuregrupi tegevuse suunas teadetekogumise-eelpunkti. Punaarmee eeskirjas on mainitud, et diviisi ülem saadab selleks sinna ühe staabi koosseisu kuuluva ohvitseri ühes sidevahenditega.

Lõppsõna.

Vaatamata lennuväe suurele tõusule, ei ole siiski maapealne luure kaotanud oma tähtsust.

Kuna luuretegevuse perioodil puuduvad pidevad rinded, siis peaks edu olema neil, kes eelistavad aktiivsust. Kuid siingi poleks liigne tuletada meelde üht kindraloberst von Seeckt'i kohandatut mõtet: luurel ei ole skeemi, küll aga oma seadused; luuretegevus ei ole mingisugune metsik edasitormamine. Nagu igal võitlusel, nii ka sellel on oma kindel tempo ja rütm, millest ei tohi kõrvale kalduda.

Jalgratturite kasutamisest.

Kapten O. Puusepp.

Jalgrattureist on võimalik moodustada lühikese ajaga ja eriliste ettevalmistusteta liikuvaid ja kiireid osi, millede ülalpidamine on märgatavalt odavam kui ratsa- või motoriseeritud osadel. Ratturiüksuste juhtimiseks ja tegevusserakendamiseks aga on

vaja kogemusi ja praktilisi oskusi, mida ei saa koguda mõne päevaga.

Kui üteldakse, et ratturid on seotud teedega ja loetakse seda neile miinuseks, siis seda enam on teest rippuvad mootorsõidukid. Sellele vaatamata panevad kõik riigid

motoriseerimisele suurt rõhku. Sääil, kus edasipääsmine mootorsõidukeile raskeks muutub, võib rattur veel kergesti liikuda. Rattureid võib kasutada hädakorral ka kõva pinnasega maastikul. Väikseimigi jalgrada võimaldab ratturil arendada suurt kiirust. Headel teedel ja soodseis ilmastikuoludes võib üksikuid etappe läbida 25—30 km tunnikiirusega. Keskmise päevateekond on 100—120 km. Pikem päevane rännak on olnud 220 km (Soomes).

Kasutamiseviise.

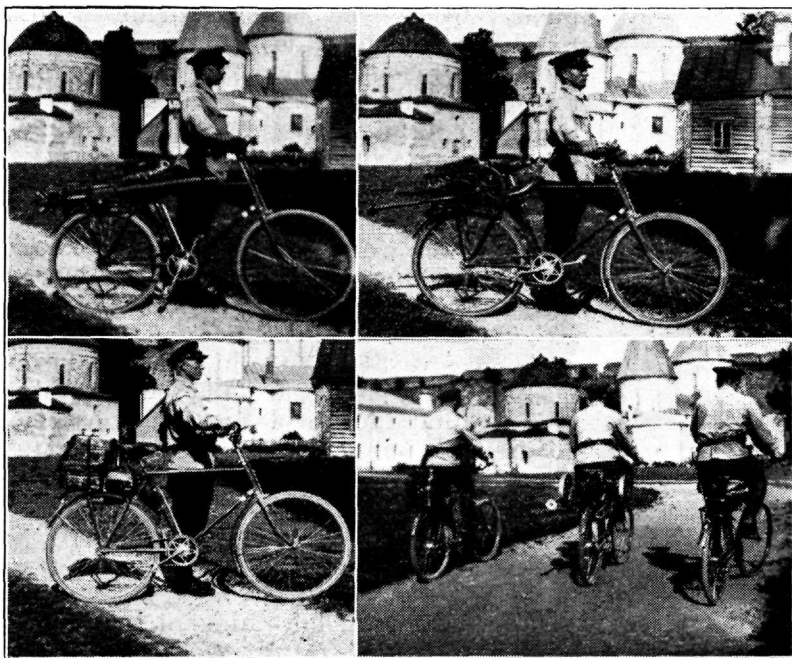
Virgatsina jalgratturite kasutamist staadepides ja komandopunktide juures leiame praegu kõigis riikides. Kas hariliku rattaga või mootorrattaga on rattur olnud hädavalalikuks abimeheks sideteenistusele igas olukorras. Ta tähtsus on üha kasvanud. Kui aastakümnete eest õpiti virgatsit rattal hindama seepärast, et traati ei olnud veel igalpool kasutamiseks, siis nüüd tulakse uuesti tema juurde siis, kui traat enam ühendust ei suuda säilitada üha suureneva tule mõju ja liikumistempe tõttu.

Ratturvirgatsite väljasaatmisel juhivad peavad alati arvestama tee- ja ilmastikuolusid, et kindlaks määrata sõiduaega — kiirust. Väljaspool lahingutegevust määratakse harilikult üksikvirgats. Lahingupiirkonnas on soovitatav kahe virgatsi saatmine ühe ja sama ülesandega. Teatavais olukordades rakendatakse väeosa ratturiüksus teres koosseisus ahelikuna sideposti teenistusse. Rännakukolonnis liiguvad ratturvirgatsid juhi läheduses, lükates jalgrattaid käekõrval, või sõites kolonni liikumiskiirusega.

Koos ratsaväega teotseades ratturid ja ratsavägi täiendavad vastastikku teineteist. Hobusel ja rattal kummalgi on oma head ja halvad küljed. Ratas ei vaja jootmist, söötmist ega talli. Ta on alati sõiduvõimeline ilma saduldamata. Ta hooldamine on vähem väsitav ja ta on ka odavam kui hobune. Lahingu ajaks võib teda maha panna ja valveta jätta. Tule mõju on väiksem kui hobusele. Samuti kannatavad rattad vähem õhustkallaletungide puhul ega vaja gaasikaitset.

Ratturiüksus võib lahingusse paiskuda suuremas osas või ka teres koosseisus. Ratsaväel aga peab vähemalt üks neljandik hobuste juurde jääma. Lahinguvalmus on ratturitel kaugelt suurem.

Ratta pahemuste hulka kuulub suurem rippuvus teede seisukorrast (pori, pehme liiv, lumi pehmel aluspinnal) ja ilmast,

Rk. edasitoimetamine jalgratastel.

tundlikkus vastutuulele, rataste raskendatud järeletoimetamine lahingus. Väiksemate maastikuliste takistuste (müürid, kraavid, ojad jne.) ületamine rattaga on lihtne — ratas tõstetakse üle. Ratsanikul aga on alati suurem taktikaline liikuvus oma võimega põigata üle põldude.

Koostööl ratsaväega kasutatakse rattureid sõiduks sobivamail teedel, kuna ratsanikud liiguvad halvemal teedel ja tarbe korral maastikul. Julgestusülesannet täidavad peamiselt ratturid, teatavais suundades ka ratsanikud. Osa rattureid liigub varuna ratsanike järel, olles alati valmis kaugemate punktide suunas teotsemiseks. Vastasega kokkupuutumisel ratturid suluvad vastase edasiliikumise või haaravad teda teede suundades, kuna ratsanikud astuvad tegevusse teedeta maastikul. Ühisel rännakul peavad ratturid kokkukõlastama oma kiiruse ratsanikega, sooritades edasiliikumist hüpetega.

Koos mot.- ja soomusosadega teotseades täidavad ratturid teatavais olukordades luure-, julgestus- ja sideülesandeid. Autodel transporditav jalavägi on taktikalise kasutamise mõttes rattureist halvemas seisukorras. Tema peale- ja mahalaadimine on aegavõttev. Veokid oma suure müra, tolmu ja tiheda inimkuhjumisega on soodseks märgiks vastasele. Jalaväe kaitsetus sõidul, võimetuse vastasele lähedale pääseda ja rip-

puvus teedest on motoriseeritud väeosa tundlikumaid puudeid.

Soomusmasin ei tõrju välja ega asenda rattureid, vaid mõlemad täiendavad teineteist. Soomusautod ja tangid on ratturiüksustele sobivamad saaterelvad.

Ülesandeid.

Rännakul ratturid täidavad nii kaugkui ka lähisluure ülesandeid. Vaatamata lennuväe tõhusale arengule jääb lähemal kaugustel vaenlase kindlakstegemine, tema eeloste tegevuse takistamine ja võitlustes maapealsete jõududega katkestamatu kontakti säilitamine ratsa- ja ratturiosadele. Soodse ilma puhul, kui vastase ülekaal õhus ei tee lennutegevust võimatuks, teostab kaugluuret lennuvägi. Ratturid oma kiire edasiliikumisega on suutelised koguma vastasest kiiresti andmeid ja sama kiiresti neid tahapoole teatama.

Rügement toimetab rännakul luuret ratsaosadega, kuna rattureid selleks tuleks määrata vähem — üks kuni kaks jagu. Ülejäänud ratturid, tugevdatud mot.- ja soomusosadega, moodustaksid löögijõu, mis on valmis iseseisvaiks kiireteks löökülesanneteks.

Rännakliikumise julgestamiseks on otsustav määrata rattureid ees-, külj- ja järelkaitseks, kus nad järkjärgulisi hüppeid tehes avastavad vastast kaugemalt ja suudavad teateid saata kiiremini kui jalaväe osad.

Ratturikompani rännakurivistus on kolonn ühena või kahena. Sellaselt on ta kaotused õhustkallaletungi puhul väiksemad, sest sügav, hõre rivistus on raskemini tabatav ja teelt kadumine hõlpsam, isegi kiirem kui jalaväekompanil.

Pealetungil langeb ratturitele kaugelasuvate tähtsate punktide, jõest ülemineku kohtade jne. kiire ja õigeaegne enese alla võtmine ja nende enese käes hoidmine. Vastase rindest läbimurde puhul kasutatakse rattureid läbimurde laiendamiseks ja eduarendamiseks. Paisatuna taanduvale vastasele õigeaegselt kannule, võivad isegi väikesed ratturiosad julgete, teravate löökidega saavutada parimaid tagajärgi, tekitades kaotusi ja paanikat. Kui pealetungi suunas on soodseid liikumisteid, siis on kasulik rattureid saata haaramise või tiibamise ülesannetega vastase seljatagusesse. Samuti võib edukalt kasutada rattureid partisanidena vastase tiibadel ja seljataga — raudteede, sildade, vöörde, lennubaaside jne. hävitamise ülesannetega.

Lähenedes, sattudes vastasele, tungi-

vad ratturid vastasele kallale peamiselt teede suundades. Tarbe korral lähenevad ratturid jalastatult maastikul või sõidavad pikema ringi jalgratastel kuni kallaletungi lähtealuseni, kui varjatud alad seda võimaldavad. Nõrgema vastupanu puhul hävitatakse vastane kiire, energilise ja haarava löögiga või suletakse taandumine. On vastane tugev, siis püüdes enese alla võtta paremaid seisukohti, ratturid peavad vastu seni, kuni jõuab kohale eelvägi. Täitnud seega oma ülesande, ratturid tõmmatakse varru valmis uueks tegevuseks, kas jälitamiseks, tiibade kaitseks või vastulöökideks.

Pealetungilahinguis edu korral on jalgratastelt lahkunud ratturiüksusel raske- ja probleemiks jalgrataste järeletoimetamine. Praegu ollakse seisukohal, et üks rattur suudab sõita ainult kahe jalgrattaga. Jättes aga pool kompani jalgrataste juurde, jääb löögijõud nõrgaks. Terve kompani lahingusse saatmisel tagasimineku rataste järele võtab aega, seniks katkeb kontakt vastasega ja viimane võib end uuesti koguda. Selle puude kõrvaldamiseks on katsetatud ja leitud mitmeid lahendusi. Üks neist on rataste transport autol. Teine moodus on ühe ratturi poolt mitme jalgratta järeletoimetamine. Katsetel on selgunud, et lühikese väljaõppe juures keskpärane jalgrattasõitja suudab maanteel edasi toimetada 3—5 jalgratast.

Sellaselt on võimalik võitlusse rakendada peagu terve ratturiüksus ja edu saavutamisel alustada kohe jälitamist, sest jao rataste järeletoomiseks ei ole tarvis enam kui 2—3 meest maha jätta.

Kokkupõrkel vastasega ratturikompani tungib kallale kas ühel pool teed kahe rühmaga või mõlemal pool teed — vastavalt olukorrale —, jättes kolmanda rühma siduvaks osaks tee suunas. Edu puhul on viimase ülesandeks rataste järeletoimine ja seejärel kohe vastase jälitamine. Esimesel ja teisel rühmal, kes oma raske, haarava ülesande täitnud, pole enam tarvis minna tagasi rataste järele, vaid istuvad samas ratastele ja on valmis uuteks ülesanneteks. Kui aga kolmas rühm samuti lahingusse kistakse, nii et ka temal tuleb ratastest eemalduda, siis otsekohene vastase jälitamine ei ole teostatav. Hauptmann Scheunemann („Militär-Wochenblatt“ 25. dets. 1936) soovib seepärast kompani jagamist neljaks. Neljas rühm oleks alati valmis liikuv varu, keda sissemurdel saab kohe kasutada taanduvale vastasele järgimiseks. Sellane värske grupp suudab vastasele raskest olukorras palju korda saata.

Kaitsel kasutatakse rattureid peamiselt kergesti liikuva varuna, lahtiste tiibade katteks ja tekkinud lünkade täitmiseks. Kas iseseisvalt või koos mot.- ja soomusosadega on soovitatav neid määrata eelpositsioonile, kus nad koos soomusosadega katavad motoriseeritud osade lahtikiskumist. Eriti vajavad viimased toetust pealelaadimisel.

Puhkusel on otstarbekas rattureid kasutada eelpostidena.

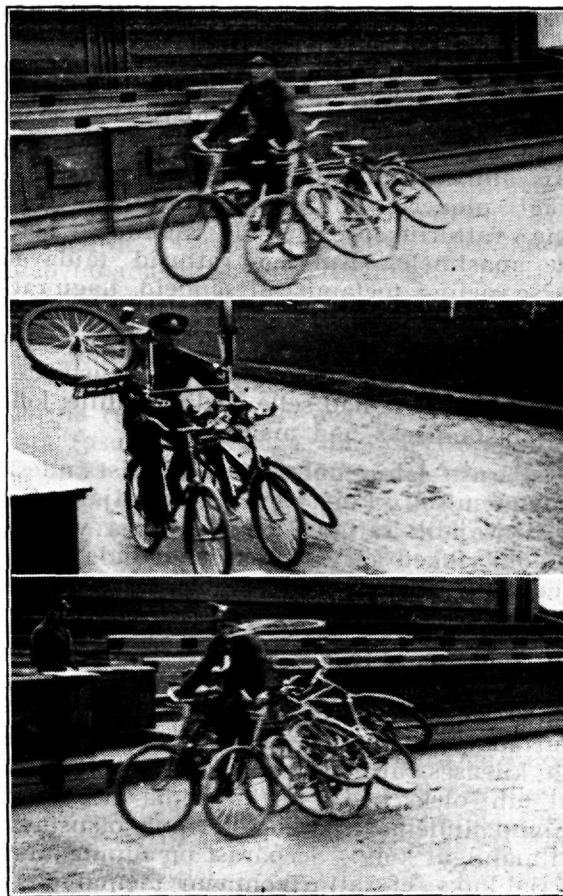
Kattegevusel ja taandumisel ratturid on kohased suurte ruumalade katmiseks rinde ees või tiibadel, et varjata jõudude koondamisi ja ka teatavaid lünki rinde punktides. Rattur saab vastast tõhusalt petta. Tema „igalpool ja mittekuski olek“, tema siin-ilmumine ja sääal-kadumine viib vastase segadusse ja abistab juhtkonna tegevust. Taandumise katmise ülesannete täitmiseks on ratturid kõige kohasemad, eriti kui neile juurde antakse soomusmasinaid. Kattepositsioonile asub ja võtab tulevõitlusest osa kompani terves koosseisus, sest rataste hoidmiseks pole vaja mehi eraldada. Sundinud kattepositsiooni ees edasi liikumiseks koondunud vastase uuesti hargnema, koonduvad ratturid rataste asukohta viimisel minutil, et pageda uuele positsioonile. Taandumisel, muutudes järelväeks, nad moodustavad järk-järgulisi positsioone, et viivitada vastase edasipääsu ja võimaldada taanduvail peajõududel uue vastupanupositsiooni organiseerimist.

Eriülesanded. Peale eestoodu on ratturiüksusi otstarbekas kasutada piiri- ja rannakaitses, eriti mobilisatsiooni läbiviimise katteks. Kiire ja õigeaegse kohaleilmumise ja valmis vaatlus-, julgestus- ja teateteenistuseks ning ka pealetungisuundade sulgemiseks. Koos pioneeride ja üksikute juurdeantud soomusmasinatega on nad suutelised vastase edasitungi viivituslahingu põhimõttel tõhusalt pidurdama, soodustades seega mobilisatsiooni läbiviimist ja kaitsejõudude koondumist. Seega nende olemasolul on eriline tähtsus piiräärseis väekoondistes. Mobilisatsiooni korral võiksid ratturid kohe oma asukohtadesse (väeosadesse) välja sõita, ilma et koormaksid raudteed.

Kõrgema juhi liikuva varuna nii liikumise- kui ka positsioonisõjas nad on viimseks reserviks kõigis kriitilistes olukordades.

Õhuhessantide vastu võitlemiseks ja nende likvideerimiseks on ratturiosad, peale ratsa ja motoriseeritud osade, alati valmis löögivõimas varu.

Kergesti kaitstavate rinde-

Kolme, nelja ja viie jalgratta edasitoimetamine.

osade (jõed, sood, kitsused) enese alla võtmiseks on kohane kasutada rattureid, et vabastada jalaväeosi teisteks lahingülesanneteks.

Raudteede julgestamiseks ohustatud aladel on jällegi sobivad ratturiosad.

Juhtimisest.

Iga ülem, kellele alluvad ratturiüksused, peab eeskätt jõudma selgusele nende üksuste töövoime suuruse üle, et kasutada neid otstarbekalt ja saavutada suuremat edu. Tuleb hoiduda ratturiüksuste killustamisest.

Kirjalikke käske ei ole soovitatav lahingusse kaasa võtta, sest need sisaldavad eriti ratturite suhtes palju operatiivseid saladusi ja võimaldaksid vastasele tähtsaid avastusi, kui nad tema kätte satuksid.

Ratturite liikuvust ja kiirust tuleb nii kasutada, et taktikaline eesmärk saavutataks enam manööverdamise kui lahingute läbi.

Ratturiüksusele ülesannete andmisel peab juht alati arvestama teede võrku ja seis-

korda. Head, kuid kõverad teed ei ole kõverad, kui lühem tee on halb.

Teiste väeliikidega koos teotsemisel peab alati kindlaks määrama alluvusvahekorrad. Saab ratturiüksus iseseisva lahinguülesande, siis alluvad kõik juurdeantud osad (ratsavägi, pionerid, lahingumasinad, suurtükid jne.) ratturiüksuse ülemale, vaatamata nende auastmele. Kui aga ratturid täidavad teise väeliigi toetamise ülesandeid, nagu ratsaväe julgestamine, motoriseeritud jalaväe, soomusautode, tankide jne. katmine või saatmine, pioneride kaitse purustustöödel, siis allutatakse nad selle väeliigi juhile, kelle abistamiseks nad määratud.

Pärast lahinguülesande täitmist uuesti kogunemisel, kuigi lühikeseks ajaks, on alati vajalik rattad üle vaadata ja väiksemadki rikked kõrvaldada, et hoiduda löögi jõu vähenemisest.

Põhjendused, et juht peab olema samavõrra liikuv kui meeskond, ei ole maksvad ratturiüksuse kohta, kellel sageli tuleb teotseda võrdlemisi laial rindel. Ratturikompani paremus seisneb ta liikuvuses ja kiiruses, aga just seejuures on tarvilik, et juht oleks kiirem kui tema meeskond. Kompaniülema liikuvusest ripub otsustaval silmapilgul kõik. Seepärast on tunnustatud vajalikuks, et ratturikompani ülemal oleks kasutada mootorratas või auto.

Kokkuvõtte.

Jalgratturid on oma tagasihoidlikkuse ja odavuse juures suutelised lahendama mitmekülgeid ülesandeid nii sõja kui ka rahu ajal. Isegi suuremad ratturiosad leiavad sageli kasutamist, nagu näitavad Maailmasõja kogemused.

Arvurikaste ratturiüksuste olemasolu peagu kõigis riikides laseb oletada nende vajadust. Motoriseeritud liiklemisvahendite kiire areng ja nende massiline kasutamine praeguses sõjas ei ole ratturiväeliigi väärtust vähendanud ega teda välja tõrjunud, vaid ratturite väärtus on veelgi suurenenud abiteenistuse kui ka iseseisvate ülesannete suhtes.

Ratturiüksuste koostamine mobilisatsiooni korral ja nende kohene kasutamine kõigiks võimalikeks ülesanneteks nõuab aga hästi vilunud ja kogenud juhtkonda. Selleks peab organisatsioon ja väljaõpe teostuma juba rahu ajal.

Kuna meil Eestis viimaste registreerimisandmete järgi oli umbes 130 000 jalgratast, siis sõja korral sellaste ratturiüksuste formeerimine, kui taktikaliselt vilunud kaader on olemas, ei peaks tekitama raskusi. Meeskonna väljaõpe, kellel sõiduoskus juba olemas, teostuks ühe-kahe kuuga. Soovitav oleks juba rahu ajal jalgrattad standardiseerida, et sõja puhul oleks hõlpsam nende materjalosa uuendada.

Langevarjurite-vastasest võitlusest sõjapüssiga.

Kapten E. Vakkur.

Siin käsitletud küsimus on uudne, alles esile kerkinud peamiselt viimaseaja sündmuste tagajärjel. Seetõttu väärub autori töö kõigiti tunnustamist. Kahjuks aga ei saa toimetuse nõustuda kõigi autori ettepanekutega. Eriti ebaotstarbekohane on see, et maabuvald langevarjureid autori ettepaneku kohaselt peaks tule alla võtma vaid osa nende vastu võitlevast meeskonnast. Siin tuleb asuda seisukohale, et iga võitleja, kellel vähegi võimalusi on, peab maabuvald langevarjureid tule alla võtma. Säärast soodset olukorda vaenlase õhuhudessandi vastu võitlemisel ei tohi jätta kasutamata, arvesse võttes seda, et langevarjurite vastu võitlemiseks ei ole võimalik määrata suuri ühikuid. Pealegi on langevarjuri tulistamine siiski lihtsem kui lennuki tulistamine ja vastava ettevalmistuse sel alal peavad saama kõik võitlejad. Peab ju iga võitleja oskama tulistada ka lennukit, miks siis mitte langevarjurit, kelle

tulistamine moodustab lõppude-lõpuks siiski vaid ühe lihtsama juhtumi õhumärgi tulistamise alal.

See oleks üldreegel. Kuid erandjuhtumeid võib olla igal alal ja ka siin. Näiteks mõne suurema sõjaväeühiku peale sattuvaid üksikuid langevarjureid ei tuleks üldse tulistada, vaid lihtselt vangistada nad pärast maabumist.

Toimetuse.

Oma iseloomult langevarjurite-vastane võitlus jaguneb kahte põhiossa. Esimese osa moodustab võitlus maabuvald langevarjuritega, teise osa — võitlus langevarjuritega pärast nende maabumist. Viimane võitlusjärg, s. o. võitlus juba maabunud langevarjuritega ei erine puht-reavõitleja seisukohast väljudes palju võitlusest tavalise maavastasega. Sootuks erinevasse olukorda

on aga seatud laskur võitluses maabuvate langevarjuritega. Siin esineb märgina õhus teatava kiirusega langev märk, mis oma omadustelt suuresti erineb tavalisest õhumärgist — lennukist. Seepärast ka langevarjurite-vastast võitlust sõjapüssiga tuleb vaadelda kui õhukaitse alaosa, mis nõuab õhuküti tavalise väljaõppega võrreldes erisugust väljaõpet.

Langevarjuri kui õhumärgi omadused ja tulistamise iseärasused.

Langevarju kui õhumärgi omaduste selgitamisel tuleb arvestada:

- kõrgust, kus langevarjurid tavaliselt lennukist välja hüppavad;
- langemiskiirust;
- langemissuunda ja
- märgi kuju ning selle tundlikkust.

Soodseimaks langevarjurite väljahüppekõrguseks õhudesantide teostamisel loetakse 800—1000 m. Sellelt kõrguselt on veel küllaldaselt aega langevarju avamiseks ja üldiseks orienteerumiseks enne maabumist. Teisest küljest pole sellelt kõrguselt maabumisel langevarjurite „hajumine“ kuigi suur, mispärast nende koondumine ja võitlusvalmis seadmine ei nõua eriti palju aega. Nii nõudvat ühe hästi väljaõpetatud langevarjuri-kompani lahinguvalmis seadmine pärast maabumist aega umbes 15 min., kuna pataljoni suurune langevarjuriüksus on võitlusvõimne 30—45 min. pärast.

Et vähendada tuule mõju ja langevarjurite sellest tingitud „hajumist“ ja et kiirendada maabumist, avavad langevarjurid õhudesandi teostamisel tavaliselt langevarjud 400—500 m kõrgusel enne maabumist. Seega toimub langemine esimesed 500—600 meetrit kinnise langevarjuga. Praktikas on selgunud, et kinnise langevarjuga langeva langevarjuri langemiskiirus suureneb 11 sekundi kestel kasvava kiirusega, millal langemiskiirus saavutab oma haripunkti — 52,5 m/sek. Pärast 11-sekundist (s. o. 400-meetrist) langemist langemiskiirus enam ei suurene õhu vastusurve tõttu ja jääb püsima 52,5 m/sek. piiridesse. Ehkki see kiirus, arvutatuna ümber tunnikiirusele (189 km/t.) ei ole kaasaegsete lennukite lennukiirusega võrreldes kuigi suur ja seepärast peaks olema võimalik tabada ka kinnise langevarjuga langevaid langevarjureid, siiski seda sõjapüssiga teha ei saa sel lihtsel põhjusel, et kinnise langevarjuga maabumise aja kestel asuvad vastase langevarjurid igal juhtumil väljaspool kaitsva poole püssitule mõju-piirkonda, kui ligidal maabumisrajoonile need ka ei asuks. Seepärast tuleb vaadelda

üksikasjalisemalt vaid lahtise langevarjuga maabuvat langevarjurit kui õhumärki.

Lahtise langevarjuga maabuv langevarjur kujutab enesest märki, mis koosneb langevarjust ja inimesest. Tundlikuks osaks selle märgi juures osutub tavalise laskemoonaga tulistamisel vaid inimene, kuna langevarju vastu on harilik püssikalibriiline laskemoon mõjutu. Järelikult tuleb tabada langevarjurit ennast.

Olenevalt sellest, kui kaugel asub laskur maabumispunktist ja kui kõrgel asub antud momendil langevarjur, on viimane tema vastu võitlevale laskurile nähtav kas sõõrina (asudes laskuri pea kohal), püstkuju (asudes laskuriga ühel horisontaalsel kõrgusel — maabumismomendil) või eesnimetatud kujude vahepealse kujuna. Lühidalt langevarjur kujutab enesest märki, mille laius on ca 50 cm ja kõrgus kõigub ca 160 ja 50 cm vahel. See märk langeb vaikse ilmaga püsivalt 5 m/sek. kiirusega vertikaalselt maa poole. Arvestades märgi suhtelist väiksust ja suurt liikuvust, ei saa selle vastu võideldes keskmise laskuri püssituli olla mõjuv kaugustel üle 400 meetri. Järelikult sõjapüssiga tuleb astuda langevarjurite-vastasesse võitluses alates nende langemisest 400—300 meetrini, olenevalt sellest, kui kaugel asub laskur langemispunktist.

Et laskuv langevarjur on liikuv märk, siis tuleb selle tabamiseks tavaliselt vastavalt liikumissuunas ette sihtida. Arvestades langevarjuri langemiskiiruseks 5 m/sek. ja tavalise püssikalibriilise kuuli 100-meetrise kauguse läbimisajaks 0,15 sek., nähtub, et teoreetiliselt tuleks langevarjurite langemissuunas ette sihtida:

100 m	kauguselt	0,75 m,
200 m	„	1,50 m,
300 m	„	2,25 m,
400 m	„	3,00 m.

Arvestades, et langevarjuri kui märgi kõrgus on keskmiselt 160 cm, ja võttes kuju kirbu peale, läbistaks keskmine lendjoon 100 m kauguselt lastes märgi keskkoha, kuna 200 m kauguselt see riivaks märgi ülemist äärt, 300 m kaugusel — keskmine lendjoon ületaks märki ca 1,5 m kõrguselt ja 400 m kaugusel — ca 2,25 m kõrguselt.

Seega tuleks kujukõrgustes langevarjurile ette sihtida (anda vertikaalset eelist):

100 m	kauguselt	— 0	kuju kõrgust
			(võtta märk kirbule)
200 m	„	— 0,5	kuju kõrgust
300 m	„	— 1	„
400 m	„	— 1,5	„

Nagu juba eespool tähendatud, näeb laskur enese asukoha suhtelisest asetusest märgile olenevalt märki 160 kuni 50 m kõrgusena. Mida kõrgemal asub langevarjur laskurist, seda väiksem on sihtjoone ja langjoone vaheline nurk ja seda lühemana paistab laskurile langevarjur; seejuures eelise absoluutne pikkus on endine. Teiste sõnadega — eelise võttes langevarjuri kaju kõrguste järgi, saavutame alati õige eelise, sest seevõrra, kui võrra langevarjur paistab laskurile lühemana või pikemana, niivõrra suhteliselt väiksem või suurem on ka eelisnurk, kuna eelise suurus pikkusmõõdetes on teataval kaugusel püsiv (joonis 1).

Eestoodud arutlus on õige siis, kui langevarjur langeb laskurist teatavale kaugusele. Siis sihtjoon (resp. lendjoon) ja langjoon moodustavad omavahel teatava nurga, mistõttu eelis on vajalik. Kui aga langevarjur langeb otse laskuri suunas, siis sihtjoon ühtib praktiliselt langjoonega, mispärast eelisnurk on 0 ning tuleb sihtida igal juhutamil märki, olenemata kaugusest.

Peale eeskirjeldatud vertikaalse ettesihhimise ehk eelise tuleb tuulise ilmaga langevarjurit tulistades vajaduse korral sihtida ka horisontaalselt tuule suunas ette, ehk anda horisontaalset eelist. Tingitud on see sellest, et tuule edasiviiv mõju on langevarjuri suhtes palju suurem kuuli märgist kõrvale viivast mõjust. Praktiliselt viib tuul lahtise langevarjuga laskuvat langevarjurit (kui „purilennukit“) edasi kuni 75% kiirusega enese kiirusest, kuna tuule mõju kuulile on mitukümmend korda väiksem.

Tuule mõju lahtise langevarjuga langevale langevarjurile ja kuulile külgsuunas on toodud alljärgnevas tabelis.

Tuule kiirus	Laskekaugused meetrites							
	100		200		300		400	
	Kõrvaleviiv mõju sentimeetrites							
	kuuli	langevarjuri	kuuli	langevarjuri	kuuli	langevarjuri	kuuli	langevarjuri
Nõrk tuul — 2 m/sek.	1	25	4	50	12	75	24	100
Keskmine tuul — 4 m/sek.	2	50	8	100	24	150	48	200
Tugev tuul — 8 m/sek.	4	100	16	200	48	300	94	400

Toodud tabelist nähtub, et näiteks keskmist külgtuult arvesse võtmata 300 m kaugusel oleva langevarjuri tulistamisel keskmine lendjoon läheb tuule suuna poolt kül-

jest 150—24=126 cm ehk 2,5 kaju laiuse võrra märgist mööda. Järelikult, et saada keskmist lendjoont märki, tuleb tuule mõju arvestamiseks tuule suunas, s. o. allatuult ette sihtida 2,5 kaju laiuse võrra. See on suurim erinevus, mis ilmneb langevarjurite tulistamisel: kui tavalise maa-pealse märgi tulistamisel tuleb tuule mõju nivelleerida, nihutades sihtpunkti vajalikus ulatuses vastutuult, siis langevarjuri tulistamisel tuleb toimida vastupidi, s. o. langevarjuri tulistamisel tuleb tuule mõju tasakaalustada sihtpunkti vastavas ulatuses allatuult nihutamiseega.

Järgnevas tabelis on toodud vajalikud, tuule mõjust tingitud külgeeliste suurused, väljendatuna kujulaiustes:

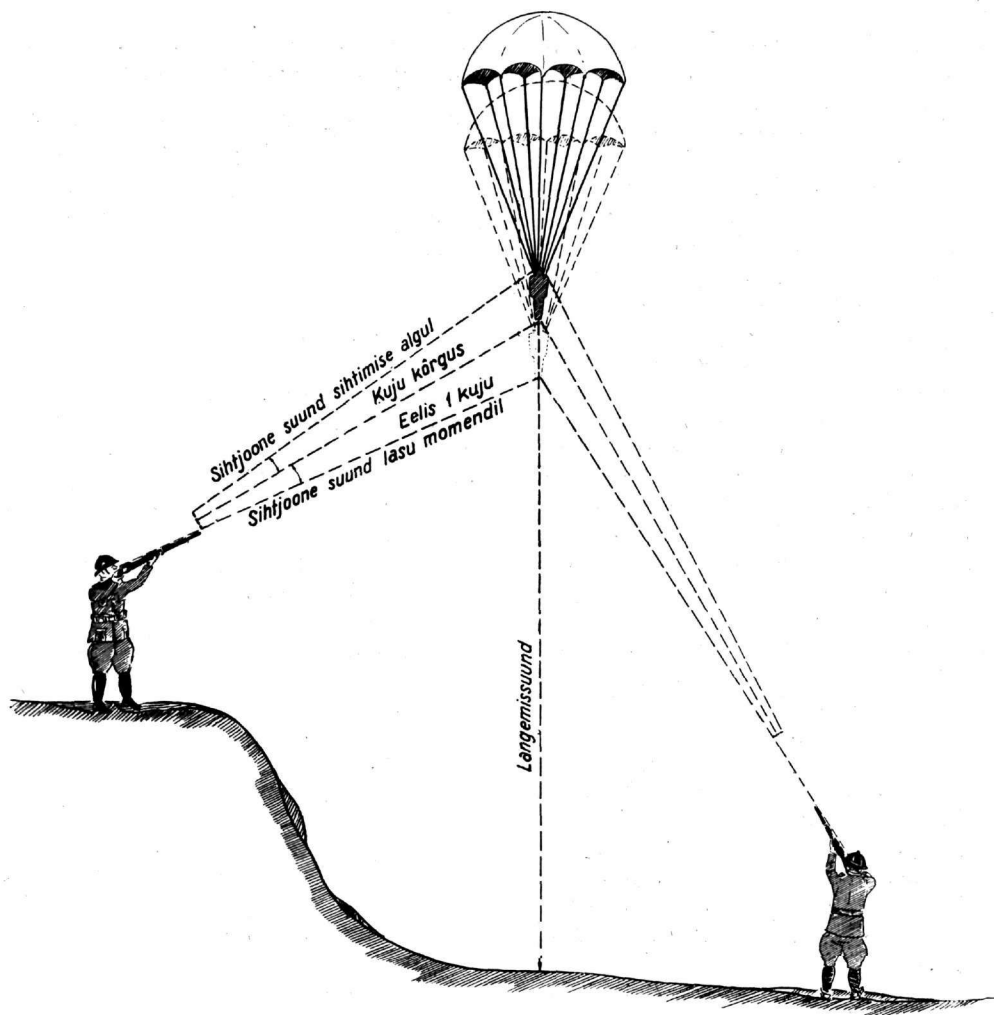
Tuule kiirus	Laskekaugused meetrites			
	100	200	300	400
	Vajalik külgeelis kaju-laiustes			
Nõrk tuul — 2 m/sek.	0,5	1	1,5	1,5
Keskm. tuul — 4 m/sek.	1	2	2,5	3
Tugev tuul — 8 m/sek.	2	4	5	6

Toodust nähtub, et maabuva langevarjuri tulistamine on võrdlemisi keerukas toiming, mispärast vastavale väljaõppele peab pöörama tõsist tähelepanu. Kui veel arvestada seda, et langevarjur kõigub (resp. pendeldab) teatavas ulatuses langevarju küljes, siis on selge, et tabamuse tõenäolisus maabusvat langevarjurit tulistades ei saa olla kuigi suur.

Langevarjurite vastu võitlemise taktikast sõjapüsside kasutamise piirides.

Organiseerides langevarjurite - vastast võitlust sõjapüssidest, tuleb arvestada kõigepealt seda, et langevarjurite maabumisojoone ette näha on väga raske. Tegelikult võib küll kindlaks teha rajoonid (resp. lagedad alad) langevarjurite kallaletungidele tundlike esemete läheduses, kus langevarjurite maabumine on võimalik, kuid tavaliselt neid alasid on väga palju, mispärast on väga raske ette näha, kuhu õhuhessant tegelikult teostatakse. Pealegi ei paljastu õhuhessandi teostamise koht veel suurema arvu vastase transportlennukite lähenedes, vaid see selgub alles langevarjurite lennukitest väljahüppel. Langevarjurite maabumine 1000 m kõrguselt, avades langevarjud umbes 400 m kõrguselt, võtab aega 1,2 kuni 1,5 minutit, kuna laskurite tulistamispiir-

Joonis 1.

konda, s. o. 300—400 m kõrgusele jõuab langevarjur mõnekümne sekundi kestel. Arusaadav, et nende väheste sekundite jooksul ei suuda ükski üksus jõuda maabumisrajooni ja seada ennast sääal lahinguvalmis, kuivõrra „motoriseeritud“ ta ka oleks ja kuivõrra lähedal maabumisrajoonile ta ka asuks. Seepärast langevarjuritega on võimalik enne nende maabumise lõpetamist võitlusse astuda vaid siis, kui selleks määratud üksus seab end võitlusvalmis enne langevarjurite lennukitest väljahüppamist — sääal, kus õhudesant tegelikult toimub. Et aga langevarjurid on võimelised maabuma igal pool, kus on lagedaid välju, siis näib, et kõigi tõenäoliste maabumisrajoonide enese alla võtmine käib ka kõige tihedamini asustatud riigil üle jõu. Seepärast tuleks langevarjurite-vastast võitlust õhus organiseerida peamiselt neis õhudesantidele tundlike esemete läheduses asuvas maabumisrajoonides, kus saavad ma-

buda ka lennukid ja milliseid rajooni peavad õhudesandi eelväes teotsevad langevarjuüksused vallutama.

Rajoonides, kus pole organiseeritud kohapealset õhukaitset, tuleb langevarjuritega astuda võitlusse pärast nende maabumist, püüdes nendele anda löök võimalikult kiiresti, enne kui nad suudavad endid lahinguvalmis seada. See nõuab kohapeal liikuvate ja löögivõimelite varuüksuste olemasolu.

Kuid ka juhtumil, kui langevarjuritega suudetakse astuda võitlusse enne nende maabumist, ei saa loota, et suudetakse neid täiesti kahjutuks teha maabumise kestes.

Eriti kahtlane on see võimalus seepärast, et maabuv langevarjur viibib kaitsva poole püssitule piirkonnas kõigest ca 1 minut, mis aja kestel keskmine laskur suudab anda ca 10 sihitud lasku, milledest, arvestades märgi tabamisega ühendusesolevaid suuri raskusi ja lahinguoludest tingitud

ärevust, ei saa loota üle 5% tabamusi. Palju suuremaid tulemusi ei saa loota ka klp-tulelt. Samuti kohalike elanike relvastamisest ei saa loota erilist kasu, sest soodsed maabumisrajoonid on tavaliselt hõredalt asustatud ja säältk on võitlusvõimelise osa kodanikke mobiliseeritud sõjaväkke. Samuti raskendab langevarjurite-vastast tulevõitlust nende maabudes asjaolu, et õhudessant teostatakse tavaliselt koidikul, millal vaatlus- ja tulistamistingimused on halvad, või isegi öösi ja udus, kus need täielikult puuduvad.

Seepärast paratamata kandub langevarjurite-vastase võitluse raskuspunkt maa-peale, kus areneb tavalistel, maavõitlusel maksvail põhimõtetel — kandva ideega hävitada õhuvastane enne, kui see suudab end lahinguvalmis seada, või ebasoodseil juhtumil — tõkestada vastase edasitung kuni varuosade kohalesaamiseni.

Kuid sellele vaatamata, et enne maabumist pole erilisi lootusi vastase õhujalaväele tunduvate kaotuste tekitamiseks, ei tule siiski loobuda langevarjurite-vastasest võitlusest nende maabumise ajal, nagu seda mõnelt poolt soovitatakse. Juba fakt, et õhudessant võetakse tule alla enne maabumist, ei saa jätta avaldamata maabuvale dessandile rusuvat mõju, mis omakorda võib avaldada otsustavat mõju võitluse edaspidisele käigule. Moraalset mõju suurendab eriti veel see, kui võetakse tule alla eeskätt vastase õhujalaväe juhid, kelle langevarjud on tavaliselt erivärvilised.

Seega langevarjudel maabuv õhuvastane tuleb tule alla võtta enne tema maabumist, kui olukord seda võimaldab. Iseasi, kas seda teostavad õhudessantide-vastaseks võitluseks määratud üksused täies koosseisus või ainult nende koosseisu kuuluvad erilise väljaõppe saanud õhukütid.

Kahtlemata oleks kasulik maabuvalle langevarjuritele saata vastu võimalikult rohkem laskusid, kuid teisest küljest maabuvate langevarjurite tule alla võtmisest on vaid siis kasu, kui tuli on tabav. Arvestades maabuvate langevarjurite tabava tule all hoidmisega ühendusesolevaid raskusi ja tabamise väikest tõenäolisust näib, et suurest osast laskuritest ei saa välja koolitada häid langevarjurikütte ja et nende kasutamisel langevarjurite-vastaseks võitluseks viimaste maabudes pole mingit kasu. Seepärast õhudessantide-vastast võitlust teostavaist üksustest võtavad soodselt juhtumil maabuvalle langevarjureid tule alla selleks eriliselt valitud ja eriväljaõppe saanud õhukütid, kuna pärast langevarjurite maabumist as-

tuvad langevarjuritega võitluse selleks määratud üksused täies koosseisus.

Õhuküti väljaõpe langevarjurite-vastaseks võitluseks.

Maabuvate langevarjurite vastane väljaõpe on osa õhukaitsest väljaõppest, mis teatavas ulatuses erineb tavalisest õhukaitsest väljaõppest. Seepärast peab õhuküti õppekava sisaldama ka neid erinevusi, mida nõuab võitlus maabuvate langevarjuritega. Selleks tuleb meil maksvat juhendit vastavalt täiendada.

Üldiselt peaks õhuküti väljaõpe langevarjurite-vastase võitluse alal eneses sisaldama järgmisi harjutusi:

- laskeasendi harjutused langevarjuri tulistamiseks;
- tihedussihtimine pukilt (silmmärgi arendamiseks langevarjurile ette sihtimisel);
- tihedussihtimine käelt (silmmärgi ja vastupidavuse arendamiseks);
- kiirsihtimine pukilt (silmmärgi ja kiiruse arendamiseks);
- laskeharjutused seisva ja liikuva langevarjuri-silueti pihta;
- õppetöö lennukilt alla pillutatavate langevarjur-makettidega;
- laskeharjutused lennukilt allapillutatavate langevarjur-makettide pihta;
- harjutused õhuküti väljaõppe säilitamiseks.

1. Laskeasendi suhtes langevarjuri tulistamine ei esita õhuküti väljaõppele erinõudeid, sest maabuv langevarjur kujutab enesest võrdlemisi kiire nurkliikumisega liikuvat märki, mille tulistamiseks on kõige sobivamad „Ajutistes juhtnöörides õhumärkide tulistamiseks“ §§ 31—33 toodud püsti ja põlvelt asendid.

2. Tihedussihtimist pukilt ja käelt ning laskeharjutusi seisva ja liikuva langevarjuri-silueti pihta ning kiirsihtimist pukilt tuleb teostada „Ajutine juhend õhukaitse teostamiseks sõjapüssiga“ §§ 34—60 toodud põhimõtetel, selle vahega, et märgina kasutatakse joonisel 2 toodud langevarjuri-siluetti, et sellega harjutatakse vaid vertikaaleeliste võtmist või vertikaaleeliste võtmist koos külgeelisega (tuule mõju arvestamisega), ja et kõigil sihtimis- ja laskeharjutustel nõutakse õpilastelt reeglina, et nad sihtimisel langevarjuri pihta suunaksid alati püssi sihtjoone (algsihik) algul langevarjuri pähe, viiksivad siis sihtjoone kiire katkestamatu liigutusega:

- a) juhul, kui pole tarvis külgeelist võt-

ta, mööda langevarjuri keha kuni langevarjuri jalgadeni ja säält langevarjuri langemise suunas allapoole, kuni nõutava eeliseni ning päästaksid lasu püssi liikudes;

- b) juhul, kui tuul nõuab külgeelise võtmist, tuleb sihtjoon langevarjuri peast kiire ja ühtlasi liigutusega viia vajalike nurga all tuule suunas ette ja alla, kuni nõutavate eelisteni ja päästa lask püssi liikudes;

Näide laskeharjutusest vähendatud kaugustele:

- kaugus — 25 m;
- märk — vastavalt laskekaugusele vähendatud langevarjuri-kuju ühes langevarjukujutisega (joonis 1) asetatud „Aj. juh. ÕK teostam. sp.“ joon. 11 ja 12 toodud vertikaalmärklauale;
- padruneid — 3 tk;
- laskeasend — põlvelt või püsti;
- laskeaeg — 45 sek. (määratakse märgi liikumisega);
- tabamuste näitamine — pärast kõigi kolme padruni väljalaskmist;
- hinne — eeskujulik — kolm tabamust kujus, hea — kaks tabamust kujus, rahuldav — üks tabamus kujus; tabamuseks loetakse langevarjuri tabamist; langevarju tabamist loetakse võrdseks möödalaskmisega.
- täitmiskord — märk langetatakse 25 kuni 30 m kõrguselt 1 kord. Laskejuhataja käskluse peale laskur võtab laskeasendi, laeb püssi ja märgi ilmudes (resp. liikuma hakates) avab iseseisvalt tule. Seisva märgi pihta lastud kuulid loetakse möödalastuks. Kui vastava märkseadise madaluse tõttu pole võimalik märki pidevalt langetada 0,50 cm/sek. kiirusega 45 sekundi kestel, siis langetatakse märk kolm korda à 15 sekundiks ning lastakse iga langemise ajal üks lask.

3. Õppetöö lennukitelt alla pillutatavate langevarjur-makettiga evib eesmärgiks anda õpilastele võimalust:

- langevarjuri kauguse määramiseks;
- sihtimisharjutuste teostamiseks tege-likult kõrguselt ja kauguselt loomulik-
kus suuruses langeva langevarjuri pihta.

Langevarjur-makett peab vastama oma suuruselt ja kujult loomulikule langevarju-
rile. Langevarjudeks kasutada tavaliseks

teenistuseks kõlbmatuks muutunud või selleks eriliselt valmistatud õppelangevarje. Maketi raskus ja langevarju kandevõime peavad olema reguleeritud sellaselt, et lange-
miskiirus võrduks langevar-
juri loomulikule langemiskiirusele, s.o. oleks ca 5 m/sek.

4. Laskeharjutusteks lennukitelt alla pillutavate langevarjur-makettide pihta kasutada eespool kirjeldatud makette.

Tule korrigeerimiseks tuleb võimalust mööda kasutada joonestavaid kuule. Tule korrigeerimise hõlbustamiseks tuleb jagada laskeharjutust teostav meeskond gruppidesse. Langevarjur-makett heidetakse umbes 800 m kõrguselt lennukist välja sellaselt, et ta ei langeks laskuritest kaugemale kui 300 m kaugusele. Tuli avatakse laskejuhataja käskluse või signaali järgi siis, kui makett on jõudnud tulistamispiirkonda, kuid igal juhtumil mitte enne lennuki lahkumist hädahoitlikust alast.

Tuli lõpetatakse maketi jõudes umbes 20 m kõrgusele maapinnast.

Lasketulemused võib lugeda täidetuks, kui saavutatakse vähemalt 10% tabamusi.

Kokkuvõte.

Võitlus langevarjuritega jaguneb oma iseloomult kahte ossa: võitlus maabuvate langevarjuritega ja võitlus maabunud langevarjuritega.

Kuna võitlus maabuvate langevarjuritega evib juhuslikku ilmet, sest raske on täpselt ette näha vastase maabumiskohti, siis evib langevarjuritevastasel võitlusel otsustavat tähtsust võitluse teine järk, s.o. võitlus pärast langevarjurite maabumist, mis oma üldiseloomult ei erine palju tavalisest maapealsest lahingust. Nimetamisväärne erinevus seisneb vaid selles, et langevarjurid suudavad endid pärast maabumist võitlusvalmis seada alles teatava aja möödumisel. Seepärast tuleb langevarjuritevastast võitlust teostada aktiivselt, püüdes neid hävitada enne seda, kui nad suudavad endid võitlusvalmis seada. See on kohalike väikeste, kuid kiiresti liikuvate ning löögi-
võimeliste varude ülesanne. Kui kohalikel varudel ei õnnestu õhuhessanti vahenditult pärast nende maabumist hävitada, siis need varud peavad vähemalt suutma tõkestada õhuhessandi edasitungi kuni üldvarude kohalejõudmiseni.

Joonis 2.

Õhuvaatluse teostamine õhuvaatluspostil.

Nooremleitnant M. Grauer.

1. Lennuki avastamine.

Heades vaatlus- ja kuulamistingimuses (väike ja kõrge pilvitus, selge ja läbipaistev õhk, ühtlane tuul, lennuk läheneb pärituult) võib lennukit näha ja kuulda 500—3000 m kõrgusel:

- üksikut lennukit musta punktina juba 8—10 km kaugusel vaatelejast,
- lennukikoondisi juba 15—18 km kaugusel.

Lennuki kuuldavus ja nähtavus vähenevad halbades tingimustes — suur ja madal pilvitus, suits, lennuki lähenemine vaatelejale päikese poolt või vastutuult, hooti puhuv tuul jne. Udus, pilvedes ja pimedal ööl pole lennuk üldse nähtav, küll aga kuuldav.

Pilvede taga lendavat lennukit võib kuulda, teda näha võib aga ainult siis, kui ta hetkeks väljub. Seepärast pilvise ilmaga tuleb olla eriti tähelepanelik.

Madallennul kinnisel maastikul lennuk võib läheneda vaatelejale täiesti ootamata. Niitval lennul 10—25 m kõrgusel lendavaid lennukeid võib näha ja eristada vaatelejast 2—3 km kaugusel, s. o. vaid kümnekond sek. enne vaatelejast üle lendamist.

Suures kõrguses lennates (üle 3 km) vähenevad kiiresti nii lennuki nähtavus ja kuuldavus kui ka ta eristamise võimalus. Näiteks 6 km kõrgusel lendavat lennukit on võimalik kindlaks teha väga heade vaatlustingimuste juures ainult seniidis, kuna väiksemagi vine juures 4 km kõrgusel lendav lennuk pole üldse nähtav. Kõrgelt lendavate lennukite mootorimüra aga on kuuldav enne nende nähtavust, s. t. mootorimüra kuulderadius on nähtavuseraadiusest suurem.

Mitme mootoriga lennuki müra erineb ühemootorilise lennuki omast häälejõu perioodide languse ja tõusu suure sagedusega ja korrapäratusega. Lennukikoondiste mootorimüra erineb oma hääle languse ja tõusuga, suure sagedusega ja korrapäratusega. Ehkki lennukikoondiste müra kuulduv kaugemale, ei ärata see sellast tähelepanu kui üksiku lennuki oma. Suureks abiks lennukite avastamisel on väikesed helipüüdjad, mis lennuki suuna kindlaksmääramist kergendavad.

Normaalselt arenenud terve inimese kõrv ei evi üksnes kõla vastuvõtu omadust, vaid ka head võimet kõla suunda kindlaks määrata peagu 6° täpsusega. Kuulmismeel ja

kõlasuuna täpse kindlaksmääramise võime on linnaelanikel üldiselt palju nõrgem kui maaelanikel, mis on tingitud moodsest liiklusrülmist. Õppustega on võimalik seda nõrkust parandada.

Loomuliku kuulmisulatuse suurendamine eriliste kuuldeaparaatidega ei anna vabal kuulamisel soovitud tulemusi, sest nad võimaldavad kuulda üksnes lehtrikujulist 10—12° osa õhuruumist, kuna ülejäänud osa jääb kuulmata.

Helisuuna paremaks kindlaksmääramiseks asetada mõlemad käed kõrvade taha ja ülakeha keerata (mitte üksnes pea pööramisega!) kõla suunda.

Kõlaallika parimaks ja kiiremaks avastamiseks on väga tähtis kuulamisasukoha õige valik.

Õhuvaatlejate läheduses võidakse nende kuulmist segada jutlemistega, märguannetega, tugevate hüüetega jne., seepärast nende läheduses peab hoidma täielikku vaikust.

Pilved ei takista kõla levikut. Üksnes seoses tugevate tuulepuhangutega või temperatuurikõikumisega mõjustavad pilved kõla teed, mistõttu lennukimüra on võimalik kuulda muutuva tugevusega. Eriti tugevate tuulepuhangute tõttu võib kõla sootuks vastassuunda kanduda, mistõttu lennukimüra pole õhuvaatlejale üldse kuuldav.

Lennuki suuna kindlaksmääramisel on eriti tähtis kõlakoha ülekandmine lennuki kohale. Vastutuul suurendab kõla kaugust, pärituult vastavalt tuule tugevusele lühendab, kuna külgtuul, olenevalt tuule suunast, muudab tunduvalt kõlaallika suunda.

Helikiirus õhus on keskmiselt 333 m/sek. Seega vajab heli 1 km levikuks 3 sek. ja:

kõlaallika kaugusel	3 km	6 km	9 km	12 km
on kõla levimiskiirus	9 sek.	18 sek.	27 sek.	36 sek.

mille kestel
lennuk lendab:

360 km/t. juures	900 m	1800 m	2700 m	3600 m
450 km/t. „	1125 m	2250 m	3375 m	4500 m
540 km/t. „	1350 m	2700 m	4050 m	5400 m

Toodud arvused kaugustuhandendikesse ümber arvutades ilmneb, et möödalendav lennuk, olenemata kaugusest, lendab kõla levimisaja kestel edasi:

360 km/t. kiiruse juures	300	kaugustuhandend.
450 km/t. „	375	„
540 km/t. „	450	„

Kuigi alguses lennuki avastamine toimub kuulmise järgi, eriti veel kui ilmastikulised vaatlustingimused on ebasoodsed, siis õhuvaatlejate tähtsaimaks organiks lennuki kindlaksmääramisel tema tunnuste ja ehitusviisi järgi on silm ja binokkel silmale tähtsaimaks abivahendiks, võimaldades täpsemat vaatlemist (binokkel on soovitatav varustada värviliste klaasidega: kollane, roheline, sinine — missuguseid vahetatakse taeva värvusest, vaatluse ajast ja suunast olenevalt).

Silmade hoolsad harjutused lennukite vaatlemiseks, kaalutlused, missuguseis õhu kõrguskihtides lennuk võib ilmuda nähtavuspiirkonda ja binokli tarvitamise oskus võivad lennuki otsimise aega tunduvalt vähendada. Erilist tähelepanu tuleb pöörata õhuvaatlusele päikese suunas. Igast lennukimürast päikese suunas tuleb kohe teatada. Näiteks: „Mootorimüra päikese suunast! Lennuk pole avastatud!“

Halbade ilmastikutingimuste juures peavad vaatlejad avastatud lennukit kogu aeg hoolikalt jälgima kuni vaatlusvälja piirini, sest halbadel vaatlustingimustel on nähtavusest kadunud lennuki taasavastamine väga raske. Seepärast ei tohi õhuvaatleja ka lennuki asukoha kindlaksmääramiseks vahepeal kaardile vaadata.

Kui üks õhuvaatleja on lennuki avastanud, siis ta alarmib kohe vilega ka teise vaatleja, kes määrab kindlaks esimese õhuvaatleja juhatamise järgi lennuki lennu-suuna ja võtab seejärel vaatluse alla ülejäänud osa õhuruumist. Samal ajal jätkab esimene õhuvaatleja lennuki vaatlemist niikaua, kuni lennuk kaob nähtavuse piirkonnast.

Selleks, et üks õhuvaatleja, kes on avastanud nähtavuspiirkonnas õhumärgi, saaks seda ka teistele kiiresti k ä t t e j u h a t a d a, peab ta teatama:

— märgi suuna (vaatlusväli on jaotatud suundadeks) ja

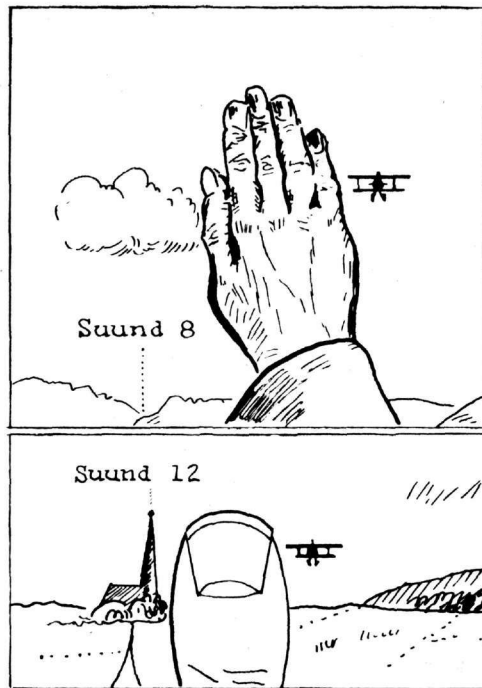
— märgi kõrguse (teatatakse kraadides).

Näide: „Lennuk! Suund 8! 45°! Hallist pilvest käe laius paremale!“ (Joon. 1 ülal).

Niitevlendu sooritavaid rünnakulennukeid juhatatakse kätte maastikuesemete abil.

Näide: „Rünnakulennuk! Suund 12! Kirikutornist pöidla laius paremale!“ (Joonis 1 all).

Madalal kõrgusel lendavate vastase pommitajate juures võidakse tihti oletada, et samal ajal lendab vastaseil ka teisi lennukeid kõrgemais õhuruumi osades. Seepärast peabki õhuvaatlejate töö olema jaotatud nii, et sellal, kui üks õhuvaatleja jälgib mada-

Joonis 1.

lalt lendavate lennukite tegevust, tema abi hoolikalt vaatleb kogu ülejäänud õhuruumi.

2. Kuuluvuse määramine.

Avastatud lennuki riiklikku kuuluvust võidakse kindlaks määrata:

- riiklike tunnusmärkide järgi,
- oma riigi lennukite kuju, võitlusviisi ja juhtimise iseärasuste tundmise järgi
- lennukite taktikalise tegevuse järgi,
- lennukite kuju järgi,
- mootorimüra kuulmise järgi.
- kokkulepitud signaalide järgi.

Seega on lennuki kuuluvuse määramiseks rohkesti võimalusi, kuid kõige kindlamad on üksnes riiklikud tunnusmärgid, mis on värvitud lennuki kerele, kandepindadele ja sabale. (Vt. „Ajutine juhend õhuvaatlusteenistuseks“ lisa nr. 1.) Suuril kõrgusel ja kaugusel lendavate lennukite riiklikku kuuluvust on väga raske kindlaks määrata, eriti moondatud lennuki, õhuvaatleja halva asukoha ja nõrga nähtavuse tõttu. Seepärast peavad õhuvaatlejad eriti teravasti vaatlema, et tunnusmärke avastada. Mõnikord piisab selleks lennuki väikesest liigutusest, millal tunnusmärkide kuju ja värvid muutuvad nähtavaks. Kuna lennuki pikeerimisel riiklikud tunnusmärgid on nähtavad alles viimisel silmapilgul, siis oma lennukid teostavad sellaseid sööstlende oma õk-relvade asukohtadel üksnes hädakorral.

Oma riigi lennukite kuju, võitlusviisi ja juhtimise iseärasuste tundmine kergendab õhuvaatlejail lennuki riikliku kuuluvuse kindlaksmääramist. Juba suurelt kauguselt võib õhuvaatleja oma lennukeid kindlaks määrata nende ehitusviisi ja lennurivistuse järgi. Sellase kuuluvuse kindlaksmääramise eelduseks on õhuvaatlejate põhjalik väljaõpe ja kestev tegevus. Seejuures tuleb ka igakordselt informeerida õhuvaatlejaid (eriti aga õk-relvade juures) oma lennukite lähenemise võimaluste (arv, suund, rivistus, kõrgus jne.) kohta.

Kui oma lennukid tagasilennul kasutavad teist lennuteed kui neile oli määratud, siis nad peavad üle oma osade lendamisel, eriti lahinguvälja rajoonis, kiiresti sellase kõrguse võtma, missuguses õhuvaatlejal võimaldub vahenditult näha nende riikliku kuuluvuse tunnuseid (maapinnast 400—600 m kõrgusel).

Lennukite riiklikku kuuluvust võidakse määrata ka lennukite taktikalise tegevuse ja lennurivistuste järgi. Selleks on tarvilik, et õhuvaatlejad tunneksid lennuväe taktikat sellasel määral, kui seda on vajalik õhuvaatluse teostamiseks. Kõigis riiges muudetakse alata lennukite taktikalist tegevust ja hoitakse neid täiesti salajastena. Seepärast on lennukite kuuluvuse kindlaksmääramise üheks eelduseks põhjaliku väljaõppe kõrval õhuvaatlejate teatavaajaline rindelviibimine, kus õhuvaatluse teostamisel omandatakse kogemusi vastase ja oma lennukite eristamises. Õhuvaatlusteenistuse ülesannete täitmisel saadud kogemusi tuleb õhuvaatlusteenistuse organeil pidevalt koguda ning uurida ja eriti keskorganid peavad neid taas levitama nii õhuvaatlust teostavaile meeskondadele kui ka teistele vastavaile sõjaväeosadele, asutisile ja isikuile. Seda tuleb teha igakordsel erilisel tähelepanud muudatusel vastase lennurivistusis või lahingutegevuses.

Keskmisil kõrgusil (1500—300 m) võimaldab ka lennukite kuju nende riiklikku kuuluvust kindlaks määrata. Seejuures on nõutav, et õhuvaatleja tunneks oma riigi kõigi lennukite kuju ja ehitusviisi.

Saksa „Dienstvorschrift für die Luftfahrt“ (Buch IV, 112) ütleb, et pärast seda, kui õhuvaatlusmeeskond on õppinud oma lennukite müra vastase omast eristama, nad jõuavad pikkamööda ka nii kaugele, et nad teatava piirini võivad pimedas lennuki riiklikku kuuluvust kindlaks määrata. Kogemused on aga näidanud, et sellane vahetegemine on küll võimalik, kuid raske. Kõrv pole nii usaldusväärne organ kui silm ja

kestvale treeningule vaatamata võib tekkida seejuures alati vigu.

Lennukite kuuluvust võidakse kindlaks määrata ka kokkulepitud signaalide järgi. Optilised signaalid, nagu rakett- ja suitssignaalid on vaieldamatult nähtavad üksnes keskmisilt ja madalamailt kõrgusilt (kuni 3 km). Suurtel kõrgustel ja selge taeva taustal on nad väga raskesti märgatavad, mispärast nad pole kuuluvuse määramiseks ka küllaldaselt usaldusväärsed. Üle rinde lendavate lennukite poolt tuleb tunnussignaale rakendada üksnes sel juhtumil, kui ollakse sunnitud üle rinde lendama kõrgusel, mis ei võimalda lennuki riiklikku kuuluvust maapealt vaieldamatult kindlaks määrata. Tunnussignaale tuleb teatava aja järel alati vahetada. Kõrgemate juhtimistmete ülesandeks on, et tunnussignaale tehtaks õigeaegselt teatavaks kõigile õk-üksusile ja asutisile.

3. Lennukite liigi määramine.

Üheaegselt lennuki kuuluvuse määramisega tuleb kindlaks teha lennuki liik, mis võimaldab õhuvaatluskeskpostis hinnata vastase lennukite eelseisva tegevuse iseloomu ja ulatust. Lennuki liigi määramine on soodseis vaatlustingimuses võimalik alles 5—7 km kaugusel vaatlejast.

Lennuki üldine väliskuju võimaldab osaliselt määrata lennuki põhiliiki, s. o. kas ta on pommitus-, luure- või hävituslennuk, kuid väliskuju järgi ei saa alati määrata lennuki tüüpi ja riiklikku kuuluvust. Seepärast peab õhuvaatleja alati uurima lennuki iseloomustavaid tunnuseid. (Vt. „Sõdur“ nr. 23 — 1940.)

Lennuki kuju oleneb lennuki asendist vaatleja suhtes. Igas asendis lennuki siluetis ilmnevad iseloomustavad jooned, mis on lennuki liigi määramisel peamisi tunnuseid ja mida õhuvaatlejad peavad teadma. Eriti hästi peavad vaatlejad tundma oma lennukiliikide iseloomustavaid tunnuseid.

Maapealse õhuvaatleja suhtes lennuk õhus võib olla järgmisis asendeis: 1. lendab otse vaatleja poole või kaugeneb temast — otseasendis; 2. möödub vaatleja pea kohalt ja 3. möödub vaatlejast paremalt või vasakult peagu horisontaallennul.

Tähele panna tuleb esimesel juhul:

- kandepindade arvu ja suuruste suhet,
- kandepindade asetust vastastikku ja kere suhtes,
- tugede arvu, vormi ja asetust,
- mootorite arvu ja asetust,

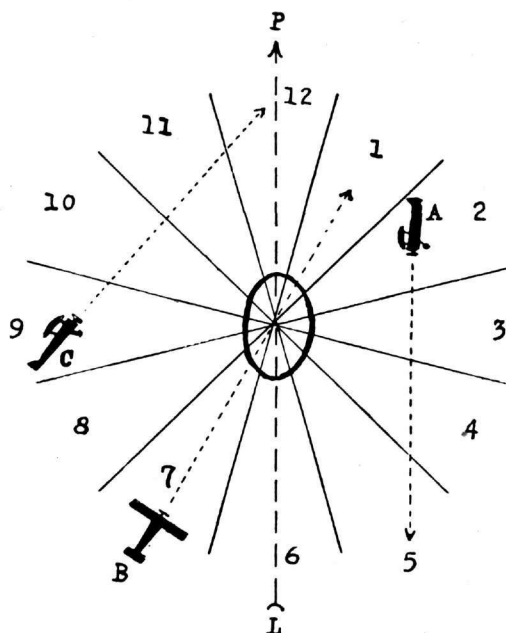
- saba kuju;
- teisel juhul:
- kandepindade arvu ja kuju,
- kaldetüüride kuju,
- nina kuju,
- mootorite arvu ja asetust,
- saba kuju (stabilisaatorit);
- kolmandal juhul:
- kandepindade arvu ja asetust,
- istmete arvu ja kuju,
- lennuki kere ja nina kuju,
- tugede asendit ja kuju,
- mootorite asetust,
- saba kuju (kiil ja pöördetüür).

Peale nende mainitud tunnuste vaatleja peab tüübi määramisel tähele panema ka muid vaadeldava lennuki iseärasusi, nagu teliku, pontoonide, suuskade olemasolu jne. (Vt. „Sõdur“ nr. 23 — 1940.)

Hädakorral võivad tüübi kindlaksmääramisel õhuvaatlejat abistada nn. „sõjalennukite siluettide tabelid“. Üldiselt aga kõigi maade rohkearvulised lennukitüübid teevad kõigi sõjalennukite tundmise võimatuks. Seepärast peab iga sõdur õppima tundma oma riigi sõjalennukite liike, mis võimaldaks lennukite erinevail lennuasendeil ja kõrgusil kindlaks määrata nende kuuluvust ja liiki. Seda peab õhuvaatleja vaatluskohal suutma teostada lennukisiluettide tabelite abita: kui palju väärtuslikku aega läheks kaotsi, kui õhuvaatleja vaheldumisi uurib binokliga lennukit ja närviliselt lehitseb lennukisiluettide tabelit. Sõjalennukite siluettide tabeleid võidakse kasutada üksnes väljaõppe otstarbel või vaatluspostil mälu värskendamiseks sel ajal, kui õhuvastane ei ilmuta erilist tegevust.

Meie Ajutine juhend õhuvaatlusteenistuseks nõuab, et vaadeldud lennuki tüüp tuleb kindlaks määrata iseloomustavate tunnuste järgi. Juhul aga, kui vaatleja ei suuda lennuki tüüpi määrata, teatab ta lennuki mõned iseloomustavad tunnused, näiteks — „ühepindne“, „2-mootoriline“ jne. Peab ka meeles pidama, et enamikul juhtudel on võimatu kindlaks määrata lennukite liiki (hävitus-, luure-, pommitus- jne. lennuk), sest nagu teame, on lennukeid, mida raketandatakse mitmekesiste ülesannete täitmiseks.

Seepärast mõnede riikide eeskirjades on nõue, et õhuvaatlejad peavad avastatud lennuki juures kirjeldama selle iseloomustavaid tunnuseid, mida ta täpselt näeb, näiteks: „ühepindne, kahemootoriline, kahe pöördetüüriga“ või „kahepindne, ühemootoriline, telikuga“ jne. Ta võib loobuda iga-sugusest arvamusest lennuki liigi kohta. Kui õhuvaatleja tunneb täpselt lennukitüü-

Joonis 2.

pe nende ehitusviisi järgi, siis ta lisab: „tõenäoliselt Potez-63“.

Kogemuste põhjal ilmnes, et juhul kui õhuvaatlejail on tulnud rohkesti tähele panna teatavat liiki lennukite lendamist, siis nad ka seda teatasid, üteldes: „3 pommitajat...“ jne. See võib kujuneda hädaohtlikuks harjumuseks. Ilmus näiteks teatava ÖVP nähtavuspiirkonda pommitajate asemel kaugluurelennukite lüli, siis õhuvaatleja harjumuslikult teatas: „3 pommitajat...“

Seega see, kas määrata tunnuste järgi kindlaks lennukitüüpi või teatada üksnes lennuki iseloomustavaid tunnuseid, oleneb täiesti õhuvaatlejate väljaõppe tasemest ja kauemaegsel rindelviibimisel omandatud kogemusest.

4. Lennusuuna määramine.

Õhuvaatlusteatistes üteldakse lennusuund selleks, et ÖVP saaks otsustada — kuhu õhuvastane suundub ja — missugust punkti ähvardab õhustkallaletung.

Lennusuunda võidakse kindlaks määrata kaheksa maailmakaare järgi maailmakaartenäitaja, kindlakstehtud kohalike maastikuesemete või suunamääramis-seadme abil.

Lennusuuna kindlaksmääramise võimalused maailmakaarte-näitaja ja kohalike maastikuesemete järgi on ette nähtud „Aj. juh. õhuvaatlusteenistuseks“ §§ 50 ja 51.

Sakslaste ja ameeriklaste eeskirjade kohaselt toimub lennusuuna kindlaksmäära-

mine erilise suunamääramis-seadme („Flugmelderose“) järgi, mis kujutab endast kella numbrilaua järgi osadeks jaotatud ümmargust ketast (joonis 2). ÖVP asukohas nimetatud suunamääramis-seade orienteeritakse kompassi abil, nii et sektor 12 on suunatud magnetpõhja.

Avastatud lennuki suund antakse teada seadme nummerdatud sektorite abil, kusjuures seda hõlbustavad maastikul valitud kohalike esemete abil loodud ringsektorid.

Näiteks lennuki A kohta teatatakse: „Suund 2—5“, lennuki B kohta: „Suund 7—1“ ja lennuki C kohta: „Suund 9—12“.

Selle seadme kasutamisel ei ole tarvis pikka ja aeganõudvat lennuki asukoha teatamist, vaid esimese arvu nimetamisega juba määratakse sektor, kus lennuk nähtavale ilmub.

5. Lennukite kauguse ja kõrguse määramine.

Lennuki otsekauguse hindamisel peab arvestama:

1. Lennukil on nähtavad:
  - 1200 m kaugusel binokliga vaadates riiklikud tunnismärgid,
  - 900 m kaugusel binokliga vaadates kaldetüürid (kandepindade kujust eristatud) ja kõrgustüür (stabilisaatorist eristatuna),
  - 800 m kaugusel rattad,
  - 600 m kaugusel tiibade vahetoid ja
  - 300 m kaugusel seesistujad.
2. Kaugust hinnatakse lühemana:
  - eredas päikesevalguses,
  - selges õhus,
  - päikese paistes seljatagant,
  - üle veekogu,
  - lagedal väljal,
  - heledal taustal ja
  - lainjal maastikul.
3. Kaugusi hinnatakse suuremana:
  - virvendavas õhus,
  - tumedal taustal,
  - vastu päikest,
  - sombuses ilmastikus, udus, videvikus.

Üksikute lennukitüüpide suuruste võrdlemisel ja hindamisel võib vajalist täpsust saavutada otsekaugusteni kuni 2 km.

Madalalt ja niitvalt lendavate lennukite kauguse hindamiseks võidakse kasutada varem mõõdetud maastikuesemete kaugusi. Seejuures peamine raskus seisneb arusaamises, millal lennuk on jõudnud varem mõõdetud abimärgi kohale.

Umbkaudset toetuspunkti lennuki kõrguse hindamiseks pakuvad pilved, mis evivad keskmiselt järgmisi alumisi piire:

- sulgpilved — 8000 m;
- väikesed valged lammaspilved 6000 m;

- suuremad valged lammaspilved kergete mustade varjunditega 3500 m;
- kõrged hallikasvalged kiudpilved enne vihma 3000—4000 m;
- täieline halva ilmastiku pilvkate, kinnised vihmapiilved 800—1000 m;
- nende all mustad või tumedad pilverünkad 300—400 m;
- ilusa ilma rünkpilvituse alumine äär (samuti üksikute kohalike äikesepilvede alumine äär suvel) 1000—1500 m.

„Aj. juh. õhuvaatlusteenistuseks“ § 50 kohaselt võib lennuki kõrguse ja kauguse umbkaudseks määramiseks kasutada ka raamkaugusmõõtjat, millel on vastavad pilud kauguse määramiseks iga lennukiliigi jaoks. Praktilisil kogemusil on aga ilmnunud, et mainitud raamkaugusmõõtjatega tegelemine on aeganõudev ja lennukõrgust saab määrata täpselt ainult sel juhul, kui lennuk asub vaatleja peakohal või möödub selle lähedusest, muudel juhtudel saadakse kõrguse asemel vaid kaugus lennukini.

Kokku võttes võib märkida, et õhuvaatlusjail on võimalusi lennuki kõrguse määramiseks vähe, mispärast on ka raskesti täidetav „Aj. juh. õhuvaatlusteenistuseks“ § 63 nõue, et lennukõrgus märgitaks 100 m täpsusega. Peame meeles pidama, et lennukõrgust on vaja õhuteatise edasi anda ainult selleks, et teiste ÖVP-de ja õk-üksuste õhuvaatlusjaid omakorda avastaksid lennuki kiiresti. Selleks aga on küllaldane, kui lennukõrgusi teatatakse järgmiste terminitega:

- niitev lend — 5—20 m,
- väga madal — alla 100 m,
- madal — 100—1500 m,
- keskmine — 1500—3000 m,
- kõrge — 3000—5000 m,
- ülükõrge — üle 5000 m.

See kergendab tunduvalt õhuvaatlusjate tööd ja võimaldab õhuvaatlusteate kiiret edasiandmist ning teistel õhuvaatlusjail lennuki avastamist.

6. Õhuvaatlusteate edasiandmine.

Õhuvaatlusjaid peavad õhuvaatlusteate avastatud lennukite kohta kohe edasi andma. Teatise edasiandmine peab toimuma kiiresti ja lühidalt. Selleks tuleb kasutada erilist väljendustehnikat ja edasiandmise aeg ei tohi mingil juhul ületada 20 sekundit, sest selle aja kestel moodne lennuk võib edasi lennata 2—3 km.

Põhimõtteks peab jääma, et lennuki ilmutamisel ei tohi aega kaotada päevaraamatu kirjutamisega (vt. „Aj. juh. õhuvaatlusteenistuseks“ § 62), vaid kõik abinõud ja võimalused kasutada lennuki kuuluvuse ja

tüübi määramiseks ja ÕVP-le kohese õhuvaatlusteatis andmiseks viibimata.

ÕVP-st edasiantav õhuvaatlusteatis sisaldagu järgmisi andmeid sellaste üksikajadega, mis vajalikud õk-vahendite koheseks alarmimiseks:

1. ÕVP nimetus (nr. või täht).
2. Teatamise kellaaeg.
3. Lennukite arv, kuuluvus ja liik.
4. Kuidas andmed saadud.
5. Lennukite asukoht ÕVP-st.
6. Lennusuund.
7. Kõrgus.
8. Tegevus antud rajoonis.
9. Lõppaeg.

1. Telefoni abil õhuvaatlusteatis edasiandmist alatakse hüüdega: „ÕVP... Õhuvaatlusteatis.“

2. Teatamise kellaaeg antakse edasi nelja numbriga, näiteks 0638 või 1941.

3. Lennukite arv antakse teada täpselt, kui on võimalik nende arvu kiiresti määrata, kui aga lennukite arvu kindlaksmääramine on seotud ajakuluga, antakse õhuvaatlusteatises edasi: „palju“ või „mitu“.

Kui lennuki riiklikku kuuluvust ei võimaldu vaieldamatult kindlaks määrata, teatatakse: „tundmatu“, vastasel korral teatatakse riigi nimetus.

Lennukite liik (pommitus-, luure-, hävitus-, rünnaku-, transport- jne. lennukid) teatakse siis, kui suudetakse seda kindlaks määrata. Vastasel korral teatatakse lennuki iseloomustavaid tunnuseid, näiteks „ühepindne, kahe mootoriga, pöördetüüri“. Kui tuntakse tüüpi lennuki ehitusviisi järgi, siis teatatakse näiteks „tõenäoliselt Messerschmitt-110“.

4. Kuidas andmed on saadud? Näiteks: „Nähti...“, „kuuldi...“, „teatati... poolt“.

5. Lennukite asukoht antakse teada kas nimetades selleks vaatlusrajooni kaardil asetsevat maastikueset („Paljassaare kohal“), või antakse teada lennuki asukoha suund ja kaugus õhuvaatluspostist („ÕVP-st idas 3 km“).

6. Lennusuunda võib teada kas maailmakaarte järgi („suund loodest kagusse“), kohalike maastikuesemete järgi („Põhjala külast — Saare kirikusse“) või lennusuunamääramisseadmega („suund 6—12!“).

7. Lennukõrgus teatatakse p. 5 lõpus toodud terminitega.

8. Tegevus antud rajoonis, näiteks „visk-teatis“, „pildus lendlehti Kose metsa“, „pommitas K küla“ jne.

9. Lõppaeg on kõne lõppmoment.

Näide õhuvaatlusteatis andmisest. Õhuvaatleja abi kuulis lennukimüra päikese suunast. Kohe andis vilega rida lühikesi signaale, misjärel telefonist haaras telefonitoru, andis väljakutse ja teatas: „ÕVP nr. 6, õhuteatis kell 1035.“ Samaaegselt õhuvaatleja abi hüüdis: „Lennukimüra kuulda päikese suunast! Lennukeid ei näe!“ Telefonist andis selle teate kohe edasi ÕVK-sse.

Valvekorra õhuvaatleja ja abi vaatesid teravalt läbi päikeseprillide päikese suunas ja näevad, et sektor 7-s väga kõrgel lendab 9 lennukit sektor 1 suunas. Binokli abil vaadeldes on näha, et lennukid olid 2-mootorilised, kõrgpindsed, ilma telikuta, kahekordse pöördetüübiga. Liik ja kuuluvus tundmatu.

Telefonisti kaudu anti ÕVK-sse järgmine õhuvaatlusteatis:

„Järelteatis 1035-le. 9 tundmatut kõrgpindset, kahemootorilist, telikuta, kahekordse pöördetüüri, näha, seitsmest esimesse, kõrge, 1037“ ehk (kui puudub suunamääramisketas): „Järelteatis 1035-le. 9 tundmatut kõrgpindset, kahemootorilist, telikuta, kahekordse pöördetüüri, näha 4 km ÕVP-st edelas, suund edelast kirdesse, kõrge, 1037.“

Õhuvaatleja märkab, et lennukid pöörduvad 1. sektorist 11-dasse ja märkab, et lennukid kannavad oma riigi tunnuseid: „Järelteatis 1035-le. Ühest üheteistkümnendasest. Eesti. 1039.“ Tuleb meeles pidada, et järelteatis tundesmärgiks ei anta uut vaatlusaga, vaid eelmise teatise oma ja ainult uued andmed avastatud lennukite kohta.

Kui lennukid viibivad kauemat aega posti vaatluspiirkonnas, siis ei teatata igast suunamuutmisest, vaid üksnes siis, kui lennukid lahkuvad vaatluspiirkonnast.

Näiteks: „Järelteatis 1035-le. Äralend üheteistkümnest kümnesse. 1040.“

Õhuvaatlejad peavad igal juhul kiiresti otsustama kaht teineteisega vastuolus asjaolu: kas avastatud lennukist koguda võimalikult rohkem andmeid või arvestada kõigi andmete kiiret edasiandmist.

Mõlemad asjaolud on tähtsad, mispärast tuleb kohe, kui on kuulda mootorimüra, hakata andma edasi õhuvaatlusteatisi, missuguseid tuleb täiendada järjest uute andmetega.

Pärast õhuvaatlusteatis edasiandmist valvekorra-telefonist märgib edasiantud õhuvaatlus- ja järelteatised ÕVP õhuvaatlusteatisete lehte, kasutades kindlaksmääratud leppemärke ja lühendeid.

Rohkem lennukeid — aga kuidas?

Selle pealkirja all ilmunud raamatus annab Berliini Konjunktuuriuurimise Instituudi liige dr. R. W a g e n f ü h r huvitava ülevaate sellest, kuidas Saksamaa vastased praeguses sõjas on maha jäänud Saksamaast oma lennukitoodangu ja seega ühtlasi ka oma lennuväe ülesehitamise alal.

Võttes kõigepealt vaatluse alla **Prantsusmaa**, autor märgib, et 1913. aastal sammus Prantsusmaa kõikide riikide ja rahvaste esirinnas oma lennukitoodangu (1148 lennukit) poolest; ka pärast Maailmasõda püsis ta sel alal veel terve rida aastaid esikohal.

Kuid juba 1938. aastal on temast mööda läinud Saksamaa, N. Venemaa, Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid ja Itaalia, kusjuures ka prantsuse lennukite kvaliteedi suhtes pole olukord kõige parem, nagu selgub Jean-Gerard Fleury alljärgnevalt kirjutisest „Paris Soir“ 16. 10. 38. numbris:

„Kui õhujõudude tugevust võidaks mõõta lennukite arvuga, siis võiksimel küll avalikku arvamist rahustada: meie sõjaväe lennuväljade angaarides seisavad ühe- ja kahepindsed ilusas geomeetrilises reas üksikõhjad.“

Õnnetuseks aga saab sõjalennukiga ainult siis midagi peale hakata, kui ta oma omadustelt halvem ei ole vaenlase omast. Õhus otsustab kvaliteet: hävitussõjak, mis vaenlase pommitussõjakit kätte ei saa, ei ole võitluses rohkem väärt kui muuseumiese; aeglane pommitaja, mille vastu rakendatakse kiired hävitajad ja täpselt laskev õk-suurtükivägi, ei evi minneid väljavaateid oma eesmärgile jõudmiseks.

Prantsuse õhuarmee suur tragöödia seisnebki selles, et ta koosneb praegu vaid ajast mahajäänud masinaist. Meie hävitussõjakite kiirus on ca 300 km/t., kuna saksa rünnakulennuväe üksused koosnevad lennukeist nagu Messerschmitt — millega on püstitatud maailmarekord kiiruses — 610 km/t, või Heinkel-112, milledest üks on saavutanud otse fantastilise kiiruse — 634 km/t.

Samuti ka saksa pommitajad — Junkers, Heinkel ja Dornier saavutavad kiiruse kuni 400 km/t, kuna meie omad —

Potez-540, Amiot-143 ja Bloch-200 ei ületa kiirust 250 km/t, ning Bloch-210 ületab vaevalt kiiruse 300 km/t.“

Kõike seda on põhjustanud maa üldine poliitiline kriis. Igasugused poliitilised muudatused on toonud kaasa ka muudatusi õhudoctrini, tööstus- ja rahanduspoliitika jne. alal. Rääkimata valitsuse üldpoliitilise suuna kõikumisest, on toonud ka iga õhuminister, ja neid on Prantsusmaal vahetatud sageli, kaasa muudatusi ka oma resoori alal. Üks minister leiab vajaliku olevat toota võimalikult suurel arvul lennukeid ja hakkab tööstust sellele järele seadma; tema järglane aga pühendab kogu tähelepanu uute tüüpide leiutamisele ja muudab kõik endised kavad. Üks minister rõhutab kaitse põhimõtet ja nõuab peamiselt hävitussõjakite tootmist; teine aga leiab, et vastupealetung on kõige parem kaitse ja tõstab esiplaanile pommitussõjakite tootmist jne. jne. Kõik see aga tähendab tööstuse uuesti kohandamist, uusi väärkorraldusi ja uusi ajakaotusi. Kui sija juurde arvata veel töötülisid ja muid sotsiaalseid võitlusi tööliskonnas, siis on selge, miks näiteks 1937. a. ettenähtud 1400 lennuki asemel suudeti valmistada vaid 46.

18. 01. 38. ametisse astunud uus õhuminister Guy la Chambre pidi Prantsusmaa sellest olukorrast päästma. Tema käsutusse anti suured summad; lülitati välja paljud bürokraatlikud takistustegurid; tööaega suudeti viia pikemaks kui 40 nädalatuundiks jne. Ühtlasi esitati ka lennukitööstusele üha suuremaid nõudmisi. Märtsiks 1940 pidi Prantsusmaal olema I liini lennukite arv 8000, mille kohaselt tulnuks valmistada iga kuu jooksul 750—850 lennukit.

Kuid juulis 1939, s. o. veidi enne sõja puhkemist kirjutab prantsuse eriteadlane M. de la Combe inglise ajakirjas „Aircraft Engineering“, et paremate lennukitüüpide nagu Morane-406 jne. seerijaviisiline valmistamine on nõudnud palju ajakaotusi tööstuse ümberorganiseerimise tõttu. See pärast 1939. a. maikuu keskel, millal pidi valmis olema 1175 Morane-406 lennukit, anti neid üle sõjaväele vaid 150. Samaks ajaks valmis moodseid Bréguet-691 lennukeid vaid 12.

Autor lõpetab ülevaate Prantsusmaa kohta omaaegse Prantsuse õhuministri Pierre Cot sõnadega, et Prantsuse töös-
tusvõime ei küüni üle $\frac{1}{3}$ Saksa omast ja
kui Prantsusmaa homme ehitaks kas või
5000 lennukit, suudaks Saksamaa samal
ajal produtseerida neid 12000.

Inglismaa olukorda analüüsid autor
märgib, et ka sääl ei ole olnud sirgjoone-
list ja ühtlast õhupoliitika t. Näiteks
1923. a. relvastuskava nägi ette Briti saar-
te kaitseks 52 lennuväe-eskadrilli, mis pidid
valmis saama 1928. aastaks. 1926/27. aga
anti teade, et kava täitumist on loota al-
les 1930. aastaks. Kuid isegi veel 1933. a.
sügisel polnud neist 52-st eskadrillist ole-
mas rohkem kui 42. Tähendab kümne aasta
kestel ei läinud korda läbi viia võrdlemisi
väikesesulatuslikku kava.

Siis järgnesid pidevalt uued kavad.
Neist viimane teadaolev kava, mis vastu
võeti 1938. a. aprillikuus, nägi ette 2370
I liini lennukit 1. aprilliks 1940. Kuid juba
1938. a. sügisel järgnes uus kava, mille
kohta aga andmed puuduvad. Umbkaudse
pildi saamiseks siiski autor märgib, et
1939. a. keskepaiku Chamberlain väljendanud
ühel banketil, et möödunud 12 kuu kestel
on Briti lennukitoodang kahekordistu-
nud ja paari viimase kuu kestel isegi nel-
jakordseks tõusnud. Ühtlasi autor märgib,
et veidi enne sõja puhkemist Briti õhu-
minister sir Kingsley Wood kõnelnud uh-
kusega, et tema ministeerium andvat igal
nädalal 2 miljonit naela lennuväe mater-
jalosa peale. Autori arvates see võrduvat
100 pommituslennuki hinnaga, mis teeb
400—450 lennukit kuus. Kokkuvõttes au-
tor ei kahtle, et Inglismaal on korda läi-
nud uusi, kasutamisevõimelisi (leistungsfä-
hige) lennukitüüpe toota ja toodangut suu-
rendada, kuid et see Saksamaa toodangut
ületaks, see ei tulevat kõne allagi.

Missugust abi võib anda **Kanada** Briti
lennuväe suurendamise alal, selle kohta
autor toob dipl. insener Bielleb alljärgne-
va kirjutise, mis ilmus 24. 05. 39.*

„1. Kanada praegune lennukitööstus
võib õppe- ja võib-olla ka töölennu-
keid välja saata (peale oma tarviduse
rahuldamise) ja seda täenoliselt aastas
kõige rohkem:

400 õppe- ja
50 töö- ja lennukit.

2. Inglise konstruksiooniga hävitus-
lennukite tootmiseks leidub vähemalt
üks tehas, kuid ka see tuleb vastavalt ko-

* „Informationdienst Auslandsnachrichten über
Luftfahrt.“

handada ja alates 1940. aastast võib ette
näha arvatavasti 50 hävitaja valmistamist
aastas.

3. Kahe mootoriga pommituslen-
nukite valmistamine eeldab terve rea
vabrikute sisseseadmist resp. laiendamist
ja enne 1940. a. saab vaevalt toodangust
juttu olla. Alates 1940. aastast aga suude-
takse vaevalt rohkem kui 100, kõige roh-
kem 150 pommituslennukit valmistada
aastas.

Isegi täielikult seeriaviisilisele ehitä-
misele jõudes — s. o. aastaks 1941 — on
Kanada poolt Inglismaale antav abi prae-
guste tunnusmärkide kohaselt võrdlemisi
väike ja pealegi olev transpordivõima-
lusist.“

Veel halvem on olukord **Austraalia** suhtes.
Esimene mainimisväärne lennukitehas
asutati sääl alles 1936. aastal. 1937. a.
algul see tehas sai tellimuse 40-ne NA-33
(Lizenzbau Norht American) lennuki peale.
Tellimus pidi täidetama 1939. a. vee-
bruariks, kuid märtsis 1939 laskis tehas
välja õigupoolest alles esimese lennuki.
Hilisemate kavade kohaselt Austraalia len-
nukitööstus kuulus laiendamisele sääraselt,
et rahu ajal oleks võimalik valmistada aas-
tas 200—400 pommituslennukit, millist
arvu tarbe korral pidi saama suurendada
kuni 1000-ni. Selle kava teostamisega pidi
alustatama 1940. aastal ja esimesed lennu-
kid olid ette näha valmimas 1942. aastal.

Mis puutub aga **Uus-Meremaad**, siis see
koguni va j a b i s e enese kaitseks lennu-
keid Briti emamaalt.

Lõpuks autor analüüsib olukorda **Ameerika Ühendriiges**, et näha, missugust abi
võib see anda Lääneriikidele. Analüüsist
selgub kokku võttes, et

1. 1939. a. keskepaiku võis USA lennu-
kitööstus isegi täie koormuse juures eks-
portida vaid võrdlemisi vähese arvu lennu-
keid, mis omatarvidusest üle jäid.

2. Lennukitööstuse laiendamine ja mõ-
ningate autotööstuste kaasatõmbamine
nõuab aga palju aega ning satub mitme-
sugustele tehnilise ja finantsiseloosuga
raskustele.

Igal juhul ei ole lähemal ajal läänerii-
gel ka USA-st oodata suurt abi oma lennu-
väe suurendamise mõttes.

*

Autor lõpetab oma raamatu järgmiste
sõnadega:

„See oli üks pool.“

Teisel poolel aga on kindlasti juhi-
tud saksa lennukitööstus, mis on rajatud
rahvussotsialistliku riigi võimastele ressurs-

sidele ja aastatepikkusele massilise tootmise meetoditele, mis oma tehniliste omaduste poolest seisab juhtival kohal ja on

tublisti suurenenud Poola ning Čehhoslovakkia lennukitööstuste juurdeõmbamisega.“
N.

„Tangid tulevases sõjas.“

Selle pealkirja all ilmus saksakeelses tõlkes inglise majori E. W. Sheppardi teos. Teose tõlkijaks oli saksa kolonelleitnant Wolckheim.

Major E. W. Sheppard tuleb kahtlemata lugeda suure lugemusega viimaseaja sõjakirjanike hulka. Põhjaliku üld- ja sõjaväelise eriharidusega (õppis Oxfordis ajalugu ja tennis ohvitserina inglise soomusosades) autorina evib ta küllaldasel määral kaalu selleks, et tema tõekspidamustesse ja väidetesse suhtuda lugupidamisega ja võtta neid väärilise kaaluga.

Autor algab, nagu tavaliselt, oma teost ajaloolise ülevaatega, võrreldes moodseid soomusosi raudrüütlite üksustega. Kirjeldab tangiüksuste tekkimist, kasutamist ja selle tulemusi Maailmasõjas. Muuseas väidab autor, et Inglise praegune peaminister Winston Churchill olevat üks neid riigitegelasi, kes õigesti taipas uue lahingubiniõu (tangi) väärtust ja selle arendamisele ja kasutamiselevõtmisele Maailmasõjas jõukohaselt kaasa aitas.

Kui tahame pilku heita tulevikku, siis peame kõigepealt uurima seda, mis toimus kaugemas ja lähemas minevikus, ütleb autor. Sellega väldime sõjakunsti alal ebaõigeid ennustusi.

Maailmasõda andis lõppresultaadina kolme tüüpi tanke:

1. väga pikaldase rasketangi, mille ülesandeks oli positsioonisõjas poolpüsivate kindlustiste vallutamine,
2. pikaldase keskmise tangi, mille ülesandeks oli vaenlaselt ettenihutatud välikindlustiste vallutamine ja
3. kiire kergetangi, mis pidi tegevusse astuma liikumissõja olukorras ja purustama vastase vastupanu sääl, kus ta seda kohtas.

Mis puutub tangitõrjesse, siis olevat Maailmasõjale järgnenud perioodil püsinud arvamus, et parimaks tangitõrje-vahendiks on teine tank.

Edasi peatub autor soomusosade materjalosa arendamise juures Maailmasõjale järgnenud ajastul. Nähtavasti on autoril

käsitleda olnud siiski võrdlemisi puudulikud andmed, mispärast tuleks ka tema tehtud järeldustesse suhtuda teatava ettevaatusega. Pealegi pole täpselt teada, millal ilmus käesolev teos originaalväljandes. Nii väidab autor, et:

Briti sõjaväes olevat täiesti ajakohane vaid kergetank (Mk II); Briti nii keskmise kui ka nn. „otsetoetuse“ tangi tüübid polevat ajakohased; kuid olevat ehitamisel nn. raske „jalaväetank“. Autor arvab, et seni, kuni pole uued tangid tarvitusele võetud, ei võivat S.-Britannia osa võtta moodsest motoriseeritud sõjast.

Prantsuse soomusjõududest on autor arvamus, et prantslased evivad moodsema rasketangi (St. Chamond tehaste toode, 30 tn., relvastiseks 2 suurtükki ja 2 rk, kiirus — ca 35—36 km/t).

N. Vene soomusjõudude kohta arvab autor, et „on väljaspool kahtlust, et N. Vene soomusjõud arvuliselt ja tehniliselt ajakõrgusel seisavad“. N. Vene olevat ainus, kus tõsiselt on kaalutud veetõkete ületamist ujutankide abil; kuid samal ajal väidab autor, et tulevases sõjas on vähe kasu sellest, et evida suurt lahingujõudu alguses. Võit olevat selle päralt, kes suudab oma lahingujõudu säilitada ja hiljem isegi suurendada. N. Vene sõjatööstuses saavutatud edusammudes tulevat kahelda; ka olevat küsitav, kuivõrra suudab N. Vene tööstus pika ja intensiivse sõja korral oma tootmisvõimet säilitada.

Itaalia soomusosade suhtes asub autor seisukohal, et need vaevalt seisavad tänapäeva nõuete kõrgusel. Itaalia kolmetonnine kergetank Fiat-Ansaldo tüüpi olevat Abessiinias ja Hispaanias evinud rea puudeid. Rasketangid puuduvad Itaalias üldse.

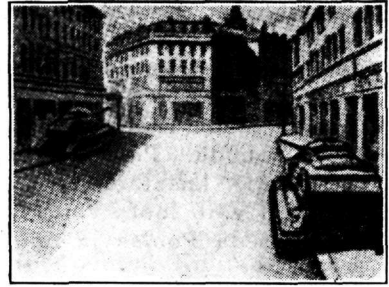
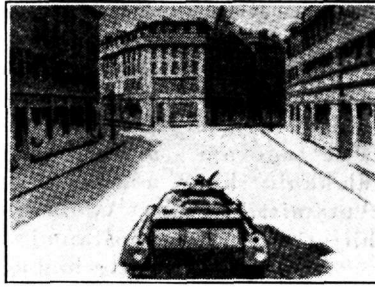
Saksamaa kohta ütleb autor, et „Saksamaa püüab kiiresti tasa teha pikkade aastate jooksul kaotatu ja kuigi teha on veel palju, tuleb saksa soomusjõude arvestada tõsiselt“.

Mis puutub tangitõrjesse, siis ühineb

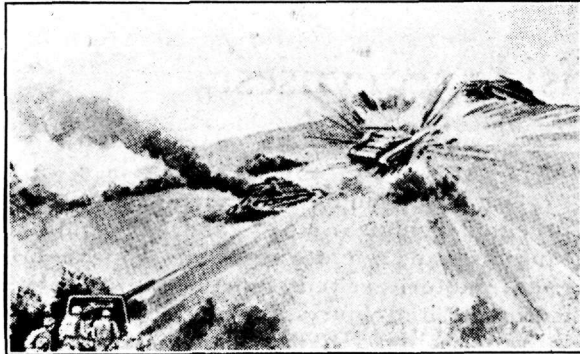
Vale ja õige

tankide kasutamise kohta tänapäeva lahingutegevuses. Võetud ingliskeelsest käsiraamatust „Battle Training in Word and Picture“ (George Newnes Ltd.; 6 d.), mis hiljuti ilmus Londonis Briti sõjaministeeriumi heakskiitmisel ja kindral Gort'i eessõnaga.

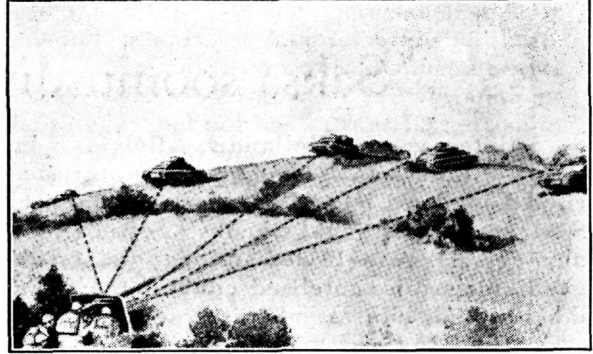

Vaenlase asulasse sisse sõites ei tohi sõita keset tänavat ja avatud luukidega,

vaid sõita tuleb tänava ühel küljel, suunates relva tänava vastasküljele.

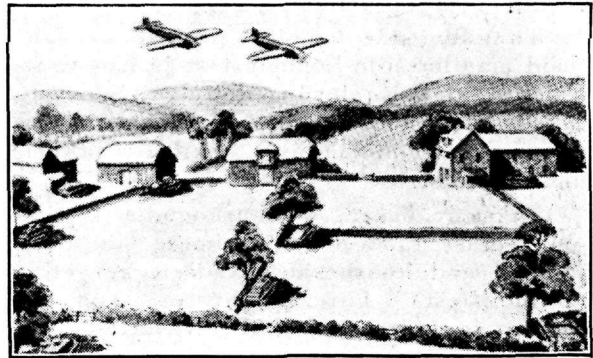
Kõrgendikku ei tule ületada kolonnis,

vaid joonrivistustes.

Tanke ei tohi paigutada koondatult gruppidena lahtisele väljale, jättes kasutamata varjud,

vaid hajutada ja varjata nagu pildil näidatud, pidades meeles ühtlasi, et ka varjud muudavad oma asendit.

üldiselt autor nendega, kes väidavad, et parimaks tangitõrjerelvaks on tank ise. Kuid seejuures ei eita autor mitmesuguse kaliibriga tt-relvade tähtsust suurtükkide ja püsside näol. Ümberpöörduvalt, ta arvab, et kuigi soomusjõudude arengus on tehtud suuri edusamme, on edu tangitõrje alal olnud siiski suurem.

Tulevases sõjas mängivad soomusjõud

kahtlemata esimest osa, ütleb autor. Nende kasutamine saab olema massiline; kuid autor lisab juurde, et „kui võidetakse tangilahing, siis pole veel kaugel sellega üteldud, et ka sõda on võidetud, sest need lahingud, nagu vanasti ratsaväelahingud, on ainult abinõuks vastaspoole peajõudude löömiseks üldises lahingus. Soomusjõudude poolest nõrgem pool ei otsi loomulikult

tangilahingut, kuid ka tugevam pool ei tee seda, teades, et sellane lahing on seotud suurte kaotustega . . .“

Tundub, et siin on autor sattunud veidi libedale teele. Kaotusi kartes tuleks sõjast üldse loobuda. Pole loogiline, et tugevam pool jätaks kasutamata oma ülekaalu, kui selle abil võib loota võidu saavutamist. Me nägime seda Poolas ja nüüd hiljuti Flandrias.

Lõpuks tähendab autor, et soomusjõududesse ei tulevat ei praegu ega tulevikus suhtuda sellaselt, et kus ta kasutamisele

võetakse, sääl ka võit on kindlustatud. Siiski olevat soomusjõud pealetungija käes „hirmsaks“ pealetungirelvaks. Kuid sama tugev olevat ta ka kaitsja käes. Pealegi siis, kui kaitsja kasutab tangitõrjerelvi, milleks tal alati soodsed võimalused on olemas.

Üldiselt on major Sheppard oma teose koostanud väga elavas keeles, sagedasti mitte loobudes inglasele omasest huumorist. Kõik see teeb teose lugemise kergeks ja huvitavaks.

R. Tck.

Saksa soomusdiviiside tegevusest.

Sõjategevusel Hollandis, Belgias ja Põhja-Prantsusmaal soomus- ja motoriseeritud koondised leidsid laialdast kasutamist. Sääl ilmnes, et tangid tihedas koostöös lennuväega, lungevarju-dessantidega ja teiste väeliikidega on suutelised edukalt teostama läbimurdeid, edu arendamist vaenlase kaitseüsteemi sügavuses ja jälitamist. Teotsetes operatsiooni peasuundadel, soomuskoondised eraldavad vaenlase armeeosi üksteisest ja annavad lööke tema vastupanusõlmedele, varudele ja tagalale.

Tangidiviiside loomisel prantslased lähetsid maailmasõja-kogemustest ja nad vaatesid tanki kui jalaväe abirelva. Seevastu sakslased püüdsid täiel määral kasutada tangi põhiomadusi — kiirust ja manöövrivõimet.

Saksa võimsad soomuskoondised said oma alguse 1933.-34. a. Esimese viie aasta jooksul nad koosnesid peamiselt kergetest (6-tonnistest) kiiresti liikuvatest (35 km tunnis) tankidest, mis olid relvastatud kahe kuulipildujaga. Kuid sõjakogemused Hispaanias näitasid, et see tank ei vasta nüüdisaja nõudeile, sest tema soomus (paksus 8—10 mm) osutus liig nõrgaks tt-kahurite mürskude ees ja relvastis mitte küllalt võimsaks.

Nüüd Saksamaal on 12 soomusdiviisi, millede tankide põhitüüpideks on:

- k e r g e t a n k (kaal 6—8 tonni, soomus 10—14 mm, relvastiseks üks kuulipilduja ja 20-mm suurtükk);
- k e s k m i n e t a n k (kaal 18—20 tonni, soomus 20—25 mm, relvastatud 75-mm suurtükiga ja 2 kuulipildujaga);
- r a s k e t a n k (kaal 30—35 tonni,

soomus 35—40 mm, relvastis — 37-mm ja 75-mm suurtükk ja 3 klp).

Organisatsioonilt on Saksa soomusdiviis praegu järgmine: staap, kahe rügemendiline tangibrigaad, motoriseeritud jalaväebrigaad, motoriseeritud suurtükiväerügement, motoriseeritud luuesalk, motoriseeritud siija pi-pataljon. Diviisi relvastisse kuulub: 160 keskmist tanki, 300 kerget tanki, 30 soomusautot, kaks kümmend neli 105-mm haubitsat, neli 77-mm suurtükki, nelikümmend viis 37-mm tt-suurtükki, sada 20-mm automaatsuurtükki, 18 rasket miinipildujat, 27 kerget miinipildujat, 12 müürit, 500 rk-t, 200 kk-t ja 5000 karabiini. (Sõjakirjasaatjate andmed selle kohta, et sakslased kasutavad Läänerindel ka üli raskeid — 80—100-tonniseid tanke, pole usutavad).

Sellased soomusdiviisid, nagu nähtub lahingutest Läänerindel, evivad suurt iseseisvust ja löögijõudu. Nende rünnak on keerukaks operatsiooniks, mis koosneb reast üksteisele järgnevatest eriülesannetega „lainetest“.

Esimesest lainest võtavad osa rasked tangid, spetsiaalsed pioneritangid, mis on seadistatud miinide õhkimiseks, kergete sildade moodustamiseks ja kunstliku udu loomiseks, samuti leegiheitjatega varustatud tangid. Selle laine ülesandeks on läbi murda vaenlase kaitsepositsioon, purustada seejuures tangivastased tõkked ja maha suruda kaitseüsteem kogu tema sügavuses ulatuses (k. a. varud).

Teine laine on kogu rünnaku alusmüüriks. Temast võtavad osa keskmised tangid, ülesandega suruda maha vaenlase tt-relvad. Olenevalt maastikust tangid ründavad tt-suurtükke kas mõlemalt tiivalt või üheaegselt rindelt ja tiivalt.

Kolmas laine koosneb peamiselt kerge-
test tankidest, missuguseid kõvendatakse
väiksema arvukeskmiste tankidega. Kolman-
da laine peaülesandeks on vaenlase kuuli-
pildujate mahasurumine ja tee puhastamine
jalaväele, kes järgneb tankidele soomus-
autodel ja „transportöridel“ — eriliste soo-
mustatud-motoriseeritud suurtükiväeüksuste
ja varustusorganite saatel.

Kokkupuutel vaenlase tankidega saksa
tangid püüavad avada tule esimestena, sest
kogemused näitavad, et esimene paug
garanteerib tema laskjale ik-
ka edu, kui muud tingimused on enam-
vähem võrdsed.

Tankide ja motoriseeritud osade rün-
nakukiirus on tõusnud ajuti kuni 15—18
km tunnis, mispärast suurtükivägi pole
enam võimeline neid oma tulega toetama.
Suurtükiväe ülesanne piirdub säärase rün-
nakutempo juures vaid rünnaku ettevalmis-
tamisega, vaenlase avastatud patareide ma-
hasurumisega, tema VP-de pimestamisega
ja nende sektorite tulistamisega, kuhu tan-
gid üldse ei küüni.

Tähtsaimaks nõudeks on
koostöö organiseerimine tan-
kide ja lennuväe vahel, sest len-
nukid võivad anda tankidele tõhusat toe-
tust. Pommitades ja tulistades vaenlast,
lennukid kaitsevad tanke vaenlase lennu-
väe ja tankide vasturünnakute eest. Eriti
tõhusad on pommituslennukite pi-
keerivad löögid tulepesade, pata-
reide, kolonnide jne. pihta. Kohtades, kus
soomusosad enam edasi ei pääse, astuvad
tegevusse raadio kaudu väljakutsutud len-
nukid. Sellase tegevusega on saavutatud
sakslaste senine edu nii Poolas kui ka
praegu Läänerindel.

Olgu märgitud veel, et sakslased on
hakanud laialdaselt kasutama raskeid tan-
ke ja kõvendama keskmiste ning kerge-
te tankide esiosasoomust veel eriliste soomus-
plaatidega. Sel põhjusel prantslaste tt-suur-
tükid (20- ja 37-mm), kuigi neid kõvendati
75-mm suurtükkidega, ei suutnud saksa soo-
musdiviiside pealetungi seisma panna.

(„Krasnaja Zvezda“ nr. 24 — 01.06.40.)

—r.

Metsalahinguis kasutatavaist meetoditest ja viisidest.*

Luureteenistus.

Peale juhtide ja meeskonna tubliduse
tuleb metsamaastikul eriline rõhk panna
luurele saadetava luureorgani tugevusele.
Kuna inimene tunneb end metsas rohkem
mahajäetumana kui lagedal, siis peab luu-
reorgan luurel metsas olema alati tugevam
kui lahtisel maastikul. Parem on juba algu-
ses saata välja tugev, hästijuhitud üksus
kui mitu nõrka. Põhimõtteliselt ei ole soo-
vitav määrata piilkonda alla üht jagu.

Meeskonna koormust tuleb miinimu-
mini vähendada, eriti aga siis, kui luure
saadetakse läheda maa peale. Niisugusel
korral võib luurajaid välja saata vaid püs-
siga ja lahtiste padrunitega taskus. Peh-
med jalatsid (kummituhvlid jne.) on eriti
otstarbekad. Pikema maa peale väljasaa-
detava meeskonna varustus peab olema täie-
likum, kuid ka siis on otstarbekas jätta sel-
jakott maha. Relvadest on luuretegevusel
metsas sobivamad suure tulekiirusega ja

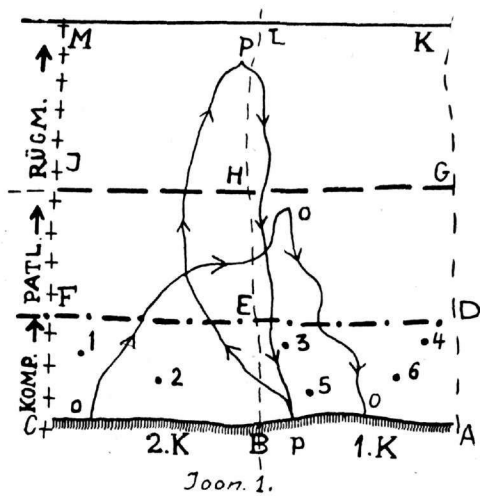
kerged relvad (püstolkuulipildujad). Las-
kemoonaga tuleb meeskondi varustada rik-
kalikult muu kandami arvel.

Vastastikuste laskmiste vältimiseks vaja
luure väljasaatmisel anda temale täpsed
korraldused.

Küsimuse paremaks selgitamiseks too-
me allpool väljavõtte patüli luurekäsust
(joonis 1).

1. Vaenlane .....
2. Esijärgukompanid toimetavad luu-
ret D, E, F jooneni.
Eriti soovin andmeid:
— 1. kompanilt 3, 4, 5 ja 6 ..... ja
— 2. kompanilt 1 ja 2 ..... rajoonest.
3. Pataljon saadab luure o—o—o suu-
nas, koosseisus ....., kes läbib
2. komp. lõigu ..... (koht)
..... (aeg) ja tagasi
tulles 1. komp. lõigu .....
(koht) ..... (tõenäol. aeg).
4. Rügement saadab luure P-P suunas,
koosseisus ....., kes ületab
2. komp. lõigu ..... (koht)

* Vt. „Sõdur“ nr. 1-2 — 1940, lk. 45.

Joon. 1.

..... (aeg) ja saabub tagasi sama kohta ..... (tõenäol. aeg).

Tähtis on, et luureorgani liikumistee ja läbimineku aeg esijärguosade lõikudes oleks kõigile teada. Seejuures noorem juhatusaste peab oma luuretegevuse kokku kõlastama kõrgema juhatusastme tegevusega. Kõrgema juhatusastme luure peab tulema läbi madalama astme KP, kus ta saab kõik teated esolevaist jõududest (luure jne.).

Kuna vaateala on metsas väga piiratud, ootamatud olukorra muutused seepärast alati võimalikud, siis on tarvilik tähtsamaid rajoone uurida mitu korda järgemööda. Küsimuse selgitamiseks näide (joonis 2).

Kui luure algab kell t , siis luuratakse tähtsamad rajoonid (a, b, c, d ja e) näit. järgmiselt:

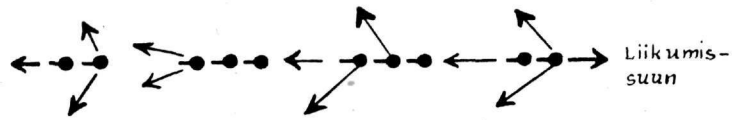
a — kell $t + 45$ min. (piilk./2.k.), $t + 2$ t (piilk./1.k) ja $t + 5,5$ t (piilk./rüg.);

b — kell $t + 1$ t (piilk./1.k) ja $t + 3,5$ t (piilk./pat.);

c — kell $t + 1,25$ t (piilk./pat.), $t + 2,5$ t. (piilk./2.k.) ja $t + 3,5$ t (piilk./rüg.) jne.

Määratud luureaegadest ei ole võimalik küll täpselt kinni pidada, kuid ka umbkaudne kinnipidamine tagab pideva luure ja väldib luureorganite omavahelisi kokkupõrkeid.

Luurajate saatmine piki teed lõpeb harilikult vaenlasega kokkupõrkamisega; nen-

Joon. 3.

de saatmine aga huupi, ilma määratud punktide läbimiseta viib nad jällegi teele, kus liikumine kergem.

Kui luure organiseerimine metsas nõuab erilist kaalutlemist, siis luureorganite tegevus nõuab samuti eriviise. Lahtisel maastikul kasutatavad moodused ei ole sugugi otstarbekad. Tegevusviisid olenevad metsa iseloomust ja osalt ka luureosa suurusest. Põhimõtteliselt jõutakse seda kiiremini edasi, mida kitsamat rivi kasutatakse.

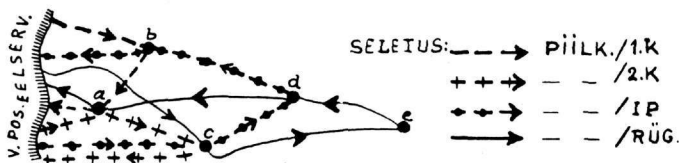
Laskurijao suurune luureosa võib tegutseda järgmiselt (joonis 3):

Esimesena liigub piilurite paar, kellest esimene toimetab vaatlust otse ette ja teine külgedele. 20—40 m tagapool liigub püstitolkuulipildujaga varustatud piilur, siis jaoülem ja suunapidaja. Neile järgnevad vaatlajad sellasel kaugusel, et nad suudaksid eesliikuvaid tule ja k-granaatidega kaitsta igasuguste üllatuste vastu. Sama kaugusel viimastest liigub jaoülem abi ühe piiluriga. Niisugune liikumisviis on sobiv eriti suunapidamise seisukohast. Jaoülem ja suunapidaja hoolitsevad õige liikumissuuna eest. Lõpus liikuv jaoülem abi kontrollib liikumissuunda. Teiselt poolt niisugune rivi on kergesti juhitud, järelliikuvad võivad silmapilkselt tegutseda eesliikuvate eeskujul, mis on metsategevuses tähtis. Jaoülem võib järelliikuvaid mehi kasutada veel siis, kui esolevaid vaenlase läheduses ei saa enam liigutada. Ka külgedelt on jagu kaitstud, vaenlasel puudub võimalus tervet jagu korraga üllatada.

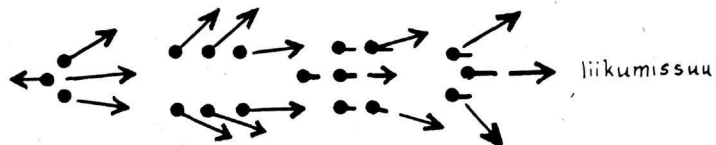
Suurema üksuse kasutamine eestoodud viisil osutub raskeks sügava rivistuse tõttu. Seepärast võib soovitada kasutada alljärgnevat moodust (joonis 4), kusjuures juht ja suunapidaja liiguvad keskel.

Suunapidamises vaja mees pidada, et ei ole küllaldane, kui luureosa leiab määratud esemed, ta peab iga hetk suutma 100-meetrise täpsusega määrata oma asukoha, kuigi ta ei näe metsas kaugemale kui 10 m.

Teatiste saatmiseks määrata alati kaks

Joonis 2.

Joon. 4.

meest, kellele anda teatis nii kirjutatult kui ka suuliselt. Teatiste arvu vähendada miinimumini, mispärast teatada tuleb ainult väga olulistest asjaoludest. Seda olulist peab suutma luureosa juht mitteolulisest eristada.

Teatiste saatmist hõlbustavad tehnilised vahendid. Suuremad luureosad, kes luuravad oma osadest kaugemal kui 5 km, peavad olema varustatud rioga. Telefoni andmine on kasulik siis, kui oma osad järgnevad luurajatele. Seda on kasutatud ulatuslikult Maailmasõjas (Kol. R., „Infanterie greift an“).

Metsas tuleb sageli peatuda ja kuulata, sest kõrv on siin tähtsam kui silm. Teede veerde, eriti teeristidele peidetud piilurid suudavad sageli anda häid teateid. Piilkond võib vahepeal täita teisi ülesandeid ja tagasi tulles võtta kaasa mahajäetud piilurid. Nii võib toimida ka siis, kui on leitud majutatud osi, staape jne. Patrull võib peatuda sobival paigal ja saata piilkonnad eri suundades umb. 1 km kaugusele.

Kui on vaja ületada metsateid, jooni, sihte jne., mis vaenlasele on vaadeldavad, siis tuleb valida niisugused kohad, kuhu vaenlase vaatlus on väga piiratud. Neid kohti peab patrull ületama koos enne vajalikku luuret.

Lahingupatrullid ja partisanitegevus.

Metsalahinguis on väikeste üksuste ja osade „läbipääs“ üldiselt kerge. Nõrgad üksused suudavad metsas tekitada vaenlasele palju rohkem kahju ja segadusi kui lahtisel maastikul. Nende täielist koosseisu on raske kindlaks määrata. Neil põhjusil tuleb metsas kasutada ulatuslikult partisanitegevust.

Partisanitegevuseks on sobivaimaks kohtadeks hoolduskeskused, staabid ja KP-d, rännakulolevad või puhkavad väeosad, voo-rid, tulepositsioonil asuv suurtükivägi, sidevahendid ja sideühendused.

Eduka tegevuse eelduseks on, et iga organ saaks kindlad ja selged ülesanded ja et tegevus organiseeritaks ühe juhi poolt. Selle organiseerimine ei ole kompani-ega pataljoniülema asi, vaid rügemendiülema ja kõrgemate ülemate kohus.

Kui kõne all on laiaulatuslik tegevus mitme patrulliga, tuleb eriti hoolega valida lähtekohad ja ajad. Mida laiemal rindel toimub väljaastumine, seda vähem patrullid segavad üksteist. Kui vaenlase rindes leidub vaid üks läbipääsu võimalus (auk), siis on tähtis patrulle koondada läbimineku ajaks ja hiljem määratud punktis jälle laiali minna.

Peale eestoodud patrullide kasutatakse veel lahinguüksustest lahutatud ja eraldi teotsevaid partisaniosi. Nendele antakse üldisemaid ülesandeid, kuid nad teotsevad ikka kindlaksmääratud maa-alal.

Artikli autor on arvamuses, et igas operatsioonis peaks leiduma punkt tegevusest vaenlase seljataga.

Julgestusteenistus.

Autor asub seisukohal, et kohtkindlaid julgestusorganeid ei ole mõtet asetada mujale kui teede äärde, lagendike veerde jne. Niisuguste organite vahelised rajoonid kuuluvad julgestamisele liikuvate piilkondadega. Ka vahiposte peaks olema mitu üksteise järel, et anda julgestusvõõle sügavust.

Piilkondade liikumisteed tuleb raskesti käidavaks kohtades vaenlasele tähelepanematult märgistada, et vältida eksimisi; samuti on luure teostamisele vaja anda rohkem aega. Liikumisteed ei tohi olla liig pikad; ca 1 km tundub maksimumina. Kui maastik on täiesti teedeta, siis on otstarbekas asetada sobivaile paikadele mõned vahipostid, mis väldivad piilkondade eksimisi.

Kui julgestuse organiseerimine jääb hiljaks (öö peale), siis tuleb erilist rõhku panna lähisjulgestusele, eriti patrullidele ja piilkondadele.

Julgestusvõõ sügavus peaks olema ca paar km. Välijahtkonna asetus maastikul peab olema eriti hoolega moondatud; puhkav meeskond hajutatud 30×30 m alale. Suitsetamine tuleb kategooriliselt keelata (tuli, suitsulõhn!).

(„Sotilasajakauslehti“ nr. 8 — 1939.)

-r.

Türgi sõjajõud.

763 000 km² pindala ja 16,2-miljonilise elanikkonna juures on Türgimaal rahvatihedus 21 elanikku ühel km². Elanikkond on praegu võrdlemisi homogeenne: 96% on türklasi, peale selle leidub sääl 1,5 miljonit kurdi, 150 000 araablast, 100 000 kreeklast (peamiselt Istanbulis), 90 000 čerkessi, 60 000 armeenlast, 60 000 georglast, 20 000 albaanlast, 79 000 juuti, kes asuvad peamiselt suuremates linnades jne.; Alexandritte loovutamisel tekkinud muutuste kohta elanikkonna arvulises vahekorras puuduvad seni andmed; peale loeteldute leidub Türgis veel vähesel arvul muid rahvaid.

Sõjaliselt olulisemateks maapiirideks naabritega on piir Bulgaariaga (219 km), Kreekaga (172 km) ja N. Liiduga (600 km). Maapiiri ülejäänud osa Iraani, Iraki ja Süüriaga evib sõjaliselt vähemat tähtsust. Rannapiirjoon on Türgil 3 600 km pikk, seega pool Itaalia merepiirist, kusjuures sõjaliselt kõige tundlikumaks osutub rannapiir.

Türgi sõjapoliitiline tähtsus seisneb tema asendis Vahemere idaosas, mis peale selle võimaldab mõjustada ka Süüriat, Palestiinat ja Suessi kanalit. Kaasaja sõjapolustikus on Türgi asend see, mis sunnib teda sõjalise ettevalmistuse pingutusi teema, eeldades oma rahvastiku enamiku sõjamehelikke iseloomujooni.

Pärast Montreux lepet 22. 06. 36. ehitas Türgi lisaks senistele kindlustistele Erzerumis, Karsis, Smýrnas, Kirklarelis ja Ismitis veel uusi Dardanellidesse, Istanbuli juurde ja Tschataldscha-Lini. Kahel viimasel aastal on Türgi relvastumine teinud edusamme. Põhiseaduse järgi on vägede kõrgemaks juhiks vabariigi president, seejuures juhhib sõjajõude rahu ajal kindralstaabiülem ja sõja ajal üks presidendi poolt ametisse nimetatav kindral, kelle paneb ette ministrite nõukogu. Sõjaministeerium ühes kolme peaväeliigi inspektoriga valitseb ja majandab sõjaväge. Väeliigid alluvad kindralstaabi ülemale, kes allub vahetult ministrite nõukogu eesistujale, mitte aga sõjaministrile.

Türgi on jaotatud 10 sõjaväeringkonda, millised on ühtlasi korpuste juhatusteks. Neist on kaks Euroopas ja kaheksa Aasias. Istanbuli väegrupp on võrdne armeekorpusega. Armeekorpuses on 2 jalaväediviisi, 1 ratsa- ja 1 raskesuurtükiväerügement, 1 pioneripataljon ja mitmesugused teenistused.

Väljaspool armeekorpusi on Ankaras, Konias ja Erzinganis 3 mägibrigaadi, 1 kindlusebrigaad jalaväge ja 3 ratsadiviisi, kes on allutatud kas väeliikide inspektuuridele või vahetult kindralstaabile.

Jalaväediviisis on 3 jalaväe- ja 1 suurtükiväerügement. Ratsadiviisis — 4 ratsarügementi, 1 klp-eskadron ja ratsasuurtükiväegrupp. Mägibrigaadis on 3 jalaväerügementi ühes mägisuurtükiväega.

Käesoleval ajal olevat Türgi sõjajõudude suuruseks: jalaväge — 60 jal.- ja 6 mägirügementi, igas rügemendis 3 pataljoni à 3 laskuri- ja 1 klp-kompani; ratsaväge — 12 aktiiv- ja 8 reserv-rügementi, 1 ratsaväediviisi ja 9 korpuse-ratsaväerügementi, à 4 ratsa- ja 1 klp-eskadron; suurtükiväge — 9 raskerügementi korpusesuurtükiväge, 18 diviisi-suurtükiväerügementi, 7 raskerügementi kindlusesuurtükiväge ja peale selle ratsasuurtükivägi; inseneriväge — 9 pioneripataljoni à 3 kompanit, 3 kindlusepataljoni ja 9 luuregruppi.

Relvastis on moderniseerimisel. Jalavägi on varustatud 7,65-mm Mauseri püssiga, millede valmistamine teostub osaliselt ka Türgis, Hotchkiss süsteemi k-kuulipildujaga, Maximi ja Hotchkissi r-kuulipildujaga. Mägisuurtükiväe relvastiseks on Rootsi ostetud 7,5-cm Bofors süsteemi suurtükid ja korpusesuurtükiväes 15-cm Skoda suurtükid. Endised kergesuurtükid on osaliselt varustatud uute täiendatud tüüpi raudadega. Õhukaitse-kahureiks on Inglismaalt ostetud 7,4-cm Vickers süsteemi kahurid ja 2-cm õk-relvad.

Piirivalve koosneb piirivalvekorpusel 17 pataljonist 10 000 mehega. 40 000-meheline sandarmeeria evib sõjaväelist organisatsiooni, kuid allub siseministrile.

Tegevteenistuses on 20 000 ohvitseri, 10 000 allohvitseri ja umbes 100 000 väljaõpetatud sõdurit, peale selle 60 000 noorsõdurit. Üldine väeteenistus on jalaväes kestusega 18 kuud ja teistes väeliikides 2 aastat, kuid seda on mitmekordselt kärbitud. Sellest esineb ka mitmesuguseid arvurikkaid erandeid ja isegi vabastamisi tasuta eest.

Türgi sõjajõudude 20 jalaväe- ja 3 ratsadiviisi evivad piiratud jõude, puudust relvastises ja varustises. Pealegi pole olemasolev relvastis ühtlane. Hoolimata Anatoolia taluniku headest sõjamehelikest omadusist jääb Türgi armee hästi varustatud moodselt sõjaväest palju maha.

Kuna Türgis puuduvad täielikult relvatehased, siis oleneb ta sõja puhul täiesti teistest suurriikidest.

Türgi õhujõud (3 lennuväerügementi à 1 hävitus- ja 2 luuregruppi), kuuluvad mereväe koosseisu. Õhujõudude isikulise koosseisu suuruseks on 8 400 meest. Lennuväe suurendamine on praegu teoksil.

Türgi merejõud pole küllaldased tema pika rannikjoone kaitseks. Laevastikku kuulub soomuslaev „Yavus“ (end. „Goeben“), mis moderniseeriti 1930. a. (23 000 tonni, kümme 28-cm suurtükki). Ristlejaid on nimetamisväärt 1903. a. vette lastud „Meschidiye“, 3 300 tonni, kuus 13-cm suurtükki), mis on korduvalt olnud ümberehitusel, ja „Hamidiye“ (3 800 tonni, kuus 15-cm suurtükki, mis on ka vana laev. 4. hävitajat, à 1 200 tonni, ehitati 1931. a. Itaalia laevatehastes, neile lisaks ehitatavat

veel 4 hävitajat. Torpeedopaatidest on 2 ehitatud 1907. a. Prantsusmaal, à 300 tonni, ja 2 — 1906. a. Saksamaal, kumbki 840 tonni. Allveelaevu on kasutusel 5, milledest 2 ehitati 1931. a. Itaalias. Ehitusel on 4 allveelaeva, neist 2 Saksamaal ja 2 Istanbuli uutes laevatehastes. Merejõudude koosseisu kuuluvad peale selle veel 1 vana suurtükipaati hüdrograafia-ülesannete täitmiseks, 3 traalerit, 4 miiniveeskjat ja 3 torpeedopaati, ehituse päritoluga Itaaliast.

Üldiselt peab nentima, et Türgi sõjajõud pole tugevad. Türgi võib aga osutada väärtuslikku toetust suurriikidele oma strateegilise asendi tõttu, eeskätt õhu- ja meresõja seisukohast, eeldusel, et need riigid varustaksid Türgit küllaldaselt puuduvate relvadega.

(„Mil. Wochenblatt“ nr. 40 — 1940.)

L. E.

Laskuripataljoni pealetung öösi.

Laskuripataljoni öine pealetung võib taotleda mitmesuguseid eesmärgi. Sageli osutub vajalikuks läheneda vaenlasele pimeduse kätte all või võtta sisse rünnaku lähtealus, toimetada luure lahinguga, võtta vange jne. Kuid igapäevased on ka niisugused juhtumid, kus pealetungivale pataljonile antakse hoopis tõsisemad ülesanded, nagu:

- vallutada üksikud punktid vaenlase vastupanupositsioonil, eesmärgiga tagada oma vägede pealetungi arendamist päeval;
- hävitada vaenlane, kes asub positsioonidel, kuhu juurdepääs päeval on raskendatud;
- arendada päevaste lahingutega saavutatud edu, et mitte võimaldada vaenlasel end kindlustada või karistamata taanduda.

Pataljoni öine pealetung olukorras, kus ollakse vaenlasega tihedas kontaktis, algab muidugi kohe rünnakuga. Teissugustes tingimustes tuleb eeskätt viia allüksused koondusrajoonist rünnaku lähtealusele, kusjuures päevase liikumisega võrreldes on erinevuseks see asjaolu, et pataljon ei peatu kallaletungi lähtealusel.

Igale öisele pealetungile eelneb päevane maastiku- ja märkide luure, mida pataljoniülem toimetab koos allüksuste ja juurdeantud osade ülematega. See luure

teostatakse täiesti varjatult, et vaenlane ei avastaks pealetungija kavatsusi.

Saadud ülesande ja maastikuluure tulemuste põhjal pataljoni staap koos eriüksuste ülematega koostab öise pealetungi kava. Peale muu see kava peab täpselt fikseerima, kus ja missuguse ülesandega kasutatakse tanke, keda ja millal peab toetama suurtükivägi, kuidas valgustada märke, kuidas toimub üleminek öiselt tegevusele päevasele jne.

Milles väljenduvad juhtimise iseärasused öisel pealetungil?

Liikumine rünnaku lähtealusele toimub täielikus vaikuses, et rünnak tuleks vaenlasele üllatusena. Üksuste segimineku vältimiseks tuleb lähenemisel hoolikalt kinni pidada antud suunast. Liikumise reguleerimiseks määratakse niisugused jooned, kus üksustel on hõlpus omavahel sidet luua, kuna liikumine ise toimub koondrivi ja lühendatud distantsidel. Side liikumise ajaks ja ka rünnaku lähtealusel luuakse aegsasti.

Allüksuse rivi (kolonni) ees liigub tema ülem, kes kontrollib ja suunab liikumist. Üks juhtidest peab liikuma allüksuse taga, ülesandega valvata, et ei oleks mahajääjaid; ühtlasi ta jälgib ka seda, kas allüksus pole õigelt suunalt kõrvale kaldunud.

Iga allüksus asub rünnaku lähtealu-

sele otse märgi vastu ja rünnaku teostamisel hoolitseb, et ta ei kalduks määratud suunalt kõrvale.

Juhtimise hõlbustamiseks pataljoni ülem viib oma KP võimalikult lähedale esijärgu allüksustele ja suurendab side-delegaatide ning liikuvate sideabinõude arvu. Üldse vastastikune informatsioon kompanite ja pataljoni staabi vahel muutub tihedamaks.

Väeliikide koostöö organiseerimisel on ka rida erinevusi. Kõigis koostöö üksikasjades jalaväe, tankide ja suurtükiväe vahel lepitakse täpselt kokku maastikul (liikumise arvestus ühelt joonelt teisele, side ja vastastikune informatsioon, signaalid teatud punkti jõudmise ja tule ülekandmise tähistamiseks jne). Kui tankide rünnak eelneb jalaväerünnakule, siis tuleb määrata aeg, joon ja kord üleminekuks jalaväe lahinguformatsioonist. Kui on nõutav rünnaku ettevalmistus suurtükitulega, siis peab kõigile teada olema selle algus ja moment, millal tuli kantakse üle. Haarava tegevuse juures tuleb määrata signaalid oma vägede tundmiseks ja kokkupõrgete vältimiseks nende vahel.

Eriti suurt tähtsust pataljoni öisel pealetungil evib julgestusteenistus — hästi läbimõeldud luuresüsteem, valve ja tiivakaitse. Vaatamata sellele, et kõrgemad ülemad on luure välja saatnud, pataljoni ülem peab organiseerima oma luure liikumise ajal rünnaku lähtealusele. Selleks saadetakse välja kuni laskurirühma-suurune osa umbes 1½ km kaugusele, ülesandega kindlaks teha, kas pataljoni liikumissuund on vaba vaenlasest, ja hoiatada pataljoni, kui vaenlane ise asub pealetungile.

Peale selle iga laskurikompani saadab ette ja lahtisele tiivale luurepiilkonnad, missugused liiguvad 150—200 m kaugusel kompanist, tagades tema julgeolekut lähenemise ajal. Parimaks julgeoleku tagamiseks kompanid organiseerivad vahetu kaitse ette ja tiibadele (100—150 m kaugusele). Sidet luure- ja valveorganite ning

lähenevate kompanite vahel peetakse paarispostide aheliku abil.

Öise pealetungi erinevused panevad lisakohustusi ka juhtidele, kes peavad selgitama alluvaile mitte ainult lahingülesande ja liikumissuuna, vaid ka liikumise ja signaalide vastuvõtmise korra, andma salasõnad, ette valmistama teejuhte, määrama orientiire maastikul, kontrollima valgustus- ja signaalvahendite korrasolekut jne.

Kui vaenlane ootamatult valgustab maastikku helgiheitjatega kaugelt, siis tuleb peatuda ja seista liikumatult selles asendis, milles satuti valguskiirte alla; lähedalt valgustatud maa-alal on soovitatav heita pikali. Maastiku pideva valgustamise ajal tuleb edasi liikuda lühikeste hüpetega.

Jõudnud rünnaku lähtealusele otse märgi vastu, allüksused nihutavad end edasi järkjooksudega või roomates kuni „hüppekauguseni“, kust tormavad vaenlase kallale tääkidega.

Kui vaenlane avastas pataljoni liikumise rünnakule ja avas tule, siis tuleb püüda jõuda veel kiiremini täagivõitluse kauguseni, kuna selleks ettenähtud relvad suruvad maha vaenlase tulepesad (kui tule avamine on otstarbekas).

Kui pataljoni öine rünnak valmistatakse ette suurtükiväe tulega, siis võib tegevusse rakendada ka tanke. Suurtükiväeline ettevalmistus öösi on lühiajaline ja evib ootamatu tulelöögi ilmet. Suurtükide kõrval peavad temast osa võtma ka miinipildujad ja rk-d. Selle ettevalmistustule ajal tangid liiguvad rünnakule helgiheitjate valgusel, tehes jalaväe tarvis läbikäike traattõketesse ja surudes siis maha tulepesi.

Vallutatud rajoonid korraldatakse aja viitmatult kaitseks.

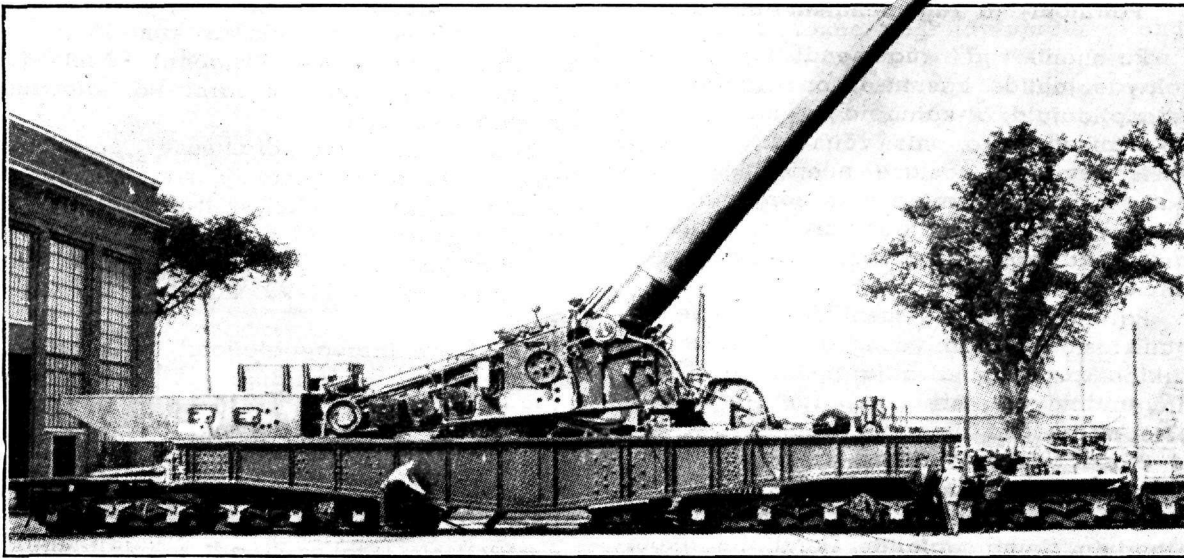
Täitnud ülesande, pataljoniülem saadab välja vaenlase suunas luure, organiseerib vahetu julgestuse ja tiivakaitse.

(„Krasnaja Zvezda“ nr. 113 — 18. 05. 40.)

—ms—

Sõjaväelisi teateid välisriigist.

Am. Ühendriikide moodsete kahurite omadusi.

Viimasel ajal on Am. Ühendriikides varustusele võetud rida uusi moodseid kahureid, milledest tähtsamad on alljärgnevad.

37-mm tt-kahur M-3 lafetil M-4 (vt. ülesvõte), mille tähtsamad omadused on järgmised:

- alguskiirus 900 m/sek.
- mürsu kaal 0,8 kg
- tõstenurk -5° kuni $+20^{\circ}$
- horisont. laskeväli 50°
- lahingukaal 385,5 kg
- laskekiirus 25 lasku min.
- 70° nurga all lastud kahuri soomusgranaat läbib 1000 jardi kaugusel 1,5 tolli ehk 37 mm paksuse soomuse.

155-mm välikahur M-1, mille tähtsamad andmed on järgmised:

- mürsu kaal 45,3 kg
- maksimaalne laskeulatus 23000 m
- laskeulatus normaallaenguga 16500 m
- tõstenurk kuni 65°
- horisontaalne laskeväli 360°
- rännakukaal 15000 kg

Kahuril ja 203-mm haubitsal on ühesuguse konstruktsiooniga harulafett. Kahur veetakse poollüliktraktori või auto järel kiirusega kuni 20 km/t.

76-mm õhukaitsekahuri tähtsamad omadused on järgmised:

- alguskiirus 835 m/sek.
- mürsu kaal 6,8 kg
- vertikaalne laskeulatus 8800 m
- horisontaalne laskeulatus 12900 m
- lahingukaal 4300 kg
- laskekiirus umbes 25 lasku minutis.

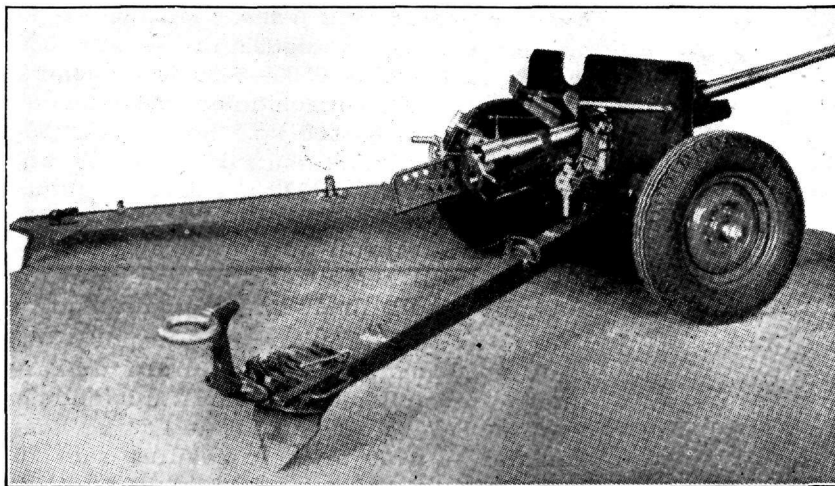
105-mm õhukaitsekahuri vertikaalne laskeulatus on 12700 m ja horisontaalne — 19000 m.

14" ehk 352-mm rannakaitsekahur raudteeplatvormil (vt. ülesvõte), mis laseb 707 kg raskuse mürsu kuni 40 km kaugusele.

16" ehk 403-mm rannakaitsekahur betoonalusel, mille maksimaalne laskeulatus 951 kg raskuse mürsuga on 48 km.

(„Army Ordnance“ 1939—1940).

N.

Pataljoni- ja rügemendisuurtükivägi.

Pataljoni- ja rügemendisuurtükiväena jalaväe juhtide käsutuses on granaadi- ja miinipildujaid, tt-kahureid ja mõnes riigis ka välisuurtükke, mis võimaldavad hõlpsasti hävitada vastase tulepesi ja lähedal asuvaid lihtsamaid ning nõrgemaid väliehitisi. See võimaldab diviisisuurtükiväge säästa kaugemal asuvate märkide tulistamiseks.

Pataljoni- ja rügemendisuurtükiväe organisatsioon ja relvastis on tähtsamates riikides praegusajal alljärgnev. Sellega on huvitav tutvuda eriti seepärast, et enamik neist võtab osa praegusest sõjast.

Saksamaa hakkas pataljoniisuurtükiväge organiseerima 1937. a. Saksa jalaväerühmas on praegusajal üks 55-mm granaadipilduja, kuna pataljoni kuulipildurikompanis on miinipildujarühm, milles on kuus 81-mm miinipildujat. Seega pataljonis on kokku 9 granaadipildujat ja 6 miinipildujat.

Saksa 55-mm granaadipilduja kaalub 12 kg, mürsk kaalub 0,9 kg, laskeulatus — 520 m ja laskekiirus — 20 lasku minutis. Granaadipilduja meeskond koosneb 2 sõdurist — sihturist ja laadijast. 81-mm miinipilduja kaalub 57 kg, mürsu kaal on 3,5 kg, maksimaalne laskeulatus 1900 m ja laskekiirus — 25 lasku minutis.

Tangitõrjeks on saksa jalaväerügemendis tt-kahurite kompani, milles on kaksteist 37-mm kahurit. Kahuri lahingukaal on 435 kg, alguskiirus — 760 m/sek, mürsu kaal — 0,69 kg, horisontaalne laskevälgi — 60°. Kahur on varustatud ainult soomusgranaadiga.

Saatesuurtükiväena saksa jalaväerügemendil on kuus 75-mm jalaväesuurtükki ja kaks 150-mm jalaväesuurtükki. Kergeid jalaväesuurtükke on 2 tüüpi, mis oma omadusilt erinevad aga vähe. Mürsukaal on 4,6—6,9 kg, suurim alguskiirus — 220—300 m/sek; laskeulatus 3500—5100 m, tõstenurk — 5° kuni +70°, horisontaalne laskevälgi 50° ja lahingukaal — 400 kg. Raske ehk 150-mm jalaväesuurtüki mürsukaal on 38 kg, suurim alguskiirus — 220 m/sek., laskeulatus — 4,5 km, tõstenurk — 5° kuni +70°, horisontaalne laskevälgi 50° ja lahingukaal — 1800 kg. Nii kerge kui ka raske jalaväesuurtükk laseb ainult brisantgranaadiga.

Prantsuse jalaväerügemendil on üheksa 60-mm ja kaheksa 81-mm Stokes-Brandt miinipildujat. 60-mm miinipilduja kaal on 17,7 kg, mürsukaal — 1,33 kg, laskeulatus — 1700 m ja laskekiirus kuni 20 lasku minutis. 81-mm miinipilduja kaal on

58,3 kg, mürsukaal — 3,5—6,5 kg, laskeulatus — 3000 m ja laskekiirus kuni 35 lasku minutis. Oma konstruktsioonilt 60-mm ja 81-mm miinipildujad on sarnased, erinevus on vaid mõõdetes.

Tangitõrjeks on prantsuse pataljonil kaks ja jalaväerügemendi saatekompanis üheksa 25-mm Hotchkissi tt-kahurit. Seega jalaväerügemendil on kokku 15 tt-kahurit. Prantsuse 25-mm tt-kahuri kaal on 480 kg, mürsu kaal 0,32 kg, horisontaalne laskevälgi — 60°.

Inglise jalaväepataljonil on kuusteist 2" ja kaks 3" miinipildujat. 2" ehk 50-mm granaadipilduja kaal on 10 kg ja ta teenitakse ühe sõduri poolt. 3" ehk 76-mm miinipilduja kaal on 50 kg, mürsukaal — 5,5 kg, laskeulatus 1350 m ja laskekiirus — 6 lasku minutis. Oma konstruktsioonilt ta sarnaneb 81-mm Stokes-Brandt miinipildujale.

Inglise jalaväebrigaadis, mis koosneb 4 pataljonist, ei ole tangitõrjekahureid. Kõik tt-kahurid on koondatud erilisse tt-rügementi, mis kuulub diviisi koosseisu ja milles on nelikümmend kaheksa 40-mm tt-kahurit. Jalaväebrigaadidele antakse tt-kahureid tt-rügemendist diviili äranägemisel. Inglise 40-mm tt-kahuri alguskiirus on 792 m/sek. ja mürsukaal — 0,91 kg.

Itaalia jalaväerügemendis on kõik granaadi- ja miinipildujad ning tt-kahurid koondatud nn. saaterelvade pataljoni, milles on 2 kompanit 45-mm granaadipildujaid à 27 tk., 1 kompani 81-mm miinipildujaid à 8 tk. ja 1 kompani 47-mm tt-kahureid à 8 tk. Jalaväerügemendis on 2 laskuri- ja 1 saaterelvadepataljon.

Itaalia 45-mm M-35 granaadipilduja kaal on 15,5 kg, mürsukaal — 0,46 kg, laskeulatus — 500 m ja laskekiirus kuni 20 lasku minutis. 81-mm miinipilduja kaal on 58,4 kg, mürsukaal — 3,3—6,6 kg, laskeulatus — 4050 m ja laskekiirus kuni 35 lasku minutis.

Jaapani jalaväes on varustusel 50-mm granaadipilduja M-89 (1929. a.). Pataljonis on 48 ja rügemendis — 145 granaadipildujat.

Jaapani 50-mm granaadipilduja kaal on 4,7 kg, mürsu kaal — 0,7 kg, laskeulatus — 670 m ja laskekiirus — 10 lasku minutis.

Peale selle jaapanlased kasutavad ka 76—81-mm miinipildujaid, kuid jalaväepataljonis ja -rügemendis nad ei ole varustusel.

Saatesuurtükkidena on jaapani jalaväerügemendis kuus 70-mm jalaväehaubitsat.

A. M. Ühendriikide jalaväepataljonil on 60-mm granaadipildujaid 9 tk. ja 81-

mm miinipildujaid — 2 tk. Tangitõrjekahurid kuuluvad jalaväerügemendi staabikompani koosseisu, kus on tt-rühm a kuus 37-mm tt-kahurit. N.

(„Krasnaja Zvezda“, „Militär-Wochenblatt“, „Artilleristische Rundschau“ ja „Army Ordnance“).

Ametlik osa.

Autasu paremale kaastöölisile Vabadussõja mälestuste kogumise eest.

Vabadussõja Ajaloo Komitee jätkas möödunud aruandeaastal Eesti riikliku iseseisvuse võitlusajastu (1917—1920) ajaloomaterjalide kogumist oma kaastöölise-korrespondentide kaudu ja rikastas Sõjaarhiivi mitmesuguste päevikute, dokumentide, isiklike mälestuste, kirjade, ajalehtede, ajakirjade, üleskutsete ja brošüüridega 23480 lehe võrra. Kaastööd saatis 120 kaastöölise-korrespondenti 420 korral.

Ergutustasu vääriliseks tunnustati 14 kaastöölise ja nende vahel jaotati ergutustasuks määratud summa kr. 400.— järgmiselt:

- I auhind kr. 45 — A. S a s s (Nõmme) ja M. K a u r (Tartu);
- II „ „ 35 — G. R e i (Pilistvere) ja A. M u d a (Tartu);
- III „ „ 30 — K. T i i s l e r (Irboska) ja K. P o d r ä t s i k (Nõmme);
- IV „ „ 25 — V. K o n s a p (Kahkva), J. U r v a (Järva-Peedu), P. P u r t s a k (Tallinn) ja A. K u n i l a (Tallinn);
- V „ „ 20 — A. H i n n o m (Tallinn), A. S a m e t (Silla), A. B r a k e l (Nõmme) ja A. M i k k (Viljandi).

Erilist tänu peale ülalmainitute väärivad veel res-kapten F. K a b a, härrad M. R a s s, A. R a i t m ä e ja E. H a s s e l b l a t t, kes andsid üle Sõjaarhiivile vääruslikke arhiivaale.

Komitee poolt koostatud ja kirjastatud populaarteadusliku teose „Eesti V a b a d u s s õ d a 1918—1920“ I ja II k ö i t e ilmumise seoses on tekkinud arvamusi, nagu oleks Vabadussõja ajaloo uurimise töö seega lõppenud ning Vabadussõja arhiivaalide ja memuaaride kogumine muutunud tarbetuks.

See vaade on ekslik. Vabadussõja ajaloo populaarteadusliku väljaande koosta-

mine ja kirjastamine oli Komiteele vaid järjekordne ülesanne, tingitud vajadusest anda rahvale kiires korras kokkuvõtlik ülevaade Vabadussõjast. Vabadussõja ajaloo materjalid aga on ja jäävad tähtsaks varasalveks, kust uurijad praegu ja tulevikus võivad ammutada õpiseid ja moraalseid jõudu kodu kaitseks. Vabadussõja põhjalik uurimine jätkub, millise töö eduka läbiviimise üheks eelduseks on Vabadussõja arhiivaalide ja mälestuste kogumise töö intensiivne lõpuleviimine.

See töö on kiireiselooline. Mida rohkem aeg edasi veereb, seda rohkem ja lühema aja vältel variseb hauda Vabadussõjast osavõtnuid. Teiseks mälestused aja jooksul ununevad, tuhmuvad ja kaotavad palju oma tähtsusest ning väärtusest.

Seepärast pöördume kodanike poole palvega saata viivitamata vabadussõja-aegsed isiklikud mälestused ja muu kirjavara Vabadussõja Ajaloo Komiteele (Sõjaministeerium, Tallinn) jäävaks alalhoidmiseks tulevastele põlvedele. Materjalide saatmiseks Komiteele saadetakse soovijaile sellekohane aadress-plankett, mille kirjale või pakile pealekleepimisel saatjal ei tule kanda postikulu.

Ka 1940/1941. eelarveaastal määrab Komitee viljakamatele kaastöölisile rahalist autasu ja võimaldab mälestuste avaldamist trükis.

Vabadussõja Ajaloo Komitee.

Juriidilisi küsimusi.

Toim. kolonel jur. E. Leithammel.

Küsimus. Töölise palgalise puhkeaja seaduse (RT 1940, 33, 252) § 2 näeb ette, et tööandja on kohustatud andma töölisele, kes on olnud tööandja teenistuses või töötanud ühes ning samas käitises vähemalt üks aasta — üks nädal kestvat palgalist puhkust ja kaks nädalat, kui tööline on töötanud vähemalt kolm aastat.

Kuidas tuleb arvestada riigitöölise suhtes palgalise puhkuse saamist õigustavat vahetpidamata teenistust, — kas tuleb aluseks võtta teenistust üksikus riigikäitises või üldiselt riigikäitistes?

Vastus. Kuna riigi käitistes töötavate töölise suhtes tööandjaks on riik, siis peab järeldama, et riigi käitistes töötavate töölise suhtes tuleb palgalise puhkuse saamise õiguse tekkimise kindlaksmääramisel arvesse võtta vaid vahetpidamata teenistust

riigitõolisena, sõltumata teenistusaja kestusest üksikus riigi käitises.

Küsimus. Kas väeosaülem on õigustatud lubama tema enda loal sõlmitud lepingu äramuutmist poolte kokkuleppel?

Vastus eitav. Riigi hangete seaduse (RT 1934, 57, 508) § 92 selgesõnalise eeskirja järgi on lepingu äramuutmise poolte kokkuleppel lubatav ainult Vabariigi Valitsuse loal. Kuna see õigus Sõjaministeeriumi ja sõjaväe hangete alal ei ole Riigi hangete seaduse, Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse (RT 1938, 29, 234) ega ka muude õigusnormidega üle kantud ühelegi sõjaväe ega Sõjaministeeriumi organile, siis ei ole ka väeosaülem õigustatud oma võimuga lubama tema enda loal sõlmitud lepingu äramuutmist poolte kokkuleppel, vaid selleks on nõutav igal juhul Vabariigi Valitsuse luba.

Küsimus. Kas väeosa arestiruumi korrapidajaks tuleb määrata ajateenija-allohvitser või -kapral ka sel juhul, kui selles viibib distsiplinaarkaristuse kandmisel kaadriallohvitser?

Vastus. SM § 520 järgi määratakse väeosa arestiruumi korrapidajaks ajateenija allohvitser või kapral, kui selles hoitakse ainult distsiplinaarkorras arreteeritud. Kuna kaadriallohvitseride arestiruumis viibimise juhtudeks ei ole tehtud erandit, siis järelikult tuleb ajateenijaid allohvitseri ja sõdureid väeosa arestiruumi korrapidajaks määrata ka sel juhul, kui sääl distsiplinaarkorras arreteerituna viibib kaadriallohvitser.

Küsimus. Kas ohvitser, kes on lähetatud kaadri täienduseks 21 päevaks N rügemendi ülema käsutusse asukohaga M laagris, on õigustatud saama lähetuse aja eest lähetuspäevaraha või laagripäevaraha?

Vastus. Ametisõitude tasu seaduse (RT 1935, 33, 285) § 1 viimase lõike ja Manöövri-, laagri- ja navigatsioonipäevarahade seadluse (RT 1933, 69, 535; 1934, 52, 440) § 1 eeskirjade järgi lähetamist laagris viibiva väeosa juurde laagrist osavõtmise otstarbel loetakse mitte lähetuseks, vaid laagris viibimiseks.

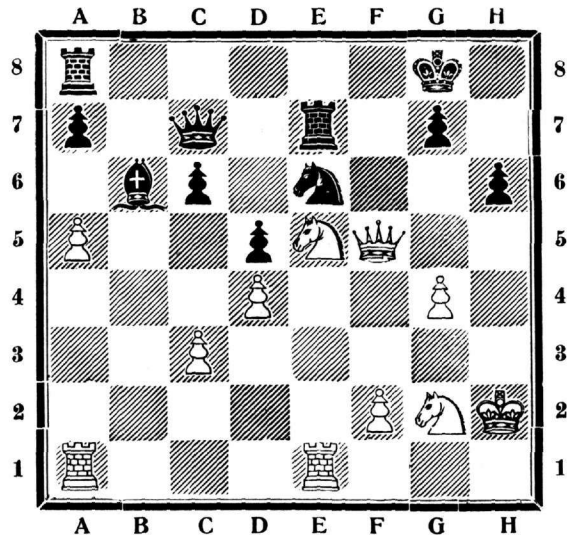
Kuna küsimuses tähendatud ohvitser on lähetatud laagrist osavõtmise otstarbel laagris viibiva väeosa kaadri täienduseks, siis tuleb ka mainitud ohvitseri laagri lähetamist siduda laagrist osavõtmise otstarbega. Neil põhjustel tuleb asuda seisukohale, et küsimuses tähendatud juhul ohvitser on õigustatud saama laagripäevaraha, mitte aga lähetuspäevaraha.

MALE.

Toimetaja K. Rootare.

Ülesanne nr. 16.

Mustad

Valged

Mustad algavad ja saavutavad võidetud seis. Lahendus ilmub järgmises numbris.

Ülesande nr. 15 lahendus.

1. Vf1—g1! (Ootekäik. Peale 1. Va1? O:a4 2. K:c3 Kb5, või 2. Kc5 c2 sunnib käigunõue valgeid loovutama võiduseisu ja tulemuseks on viik!) 1... Oc2—b7 2. Vg1—g5+ Ka5:a4 3. Vg5—g7! Ka4—a3 4. Kc4—c3 ja valged võidavad.

1... Oc2—e4 2. Kc4:c3 Oe4—c6 3. Kc3—c4! Oc6—e8 (O:a4 4. Va1) 4. Vg1—f1! Oe8—d7 5. Vf1—e1! Od7—c6 6. Ve1—e7 Oc6—f3 7. Kc4—b3 ja säästes a4-etturi valged võidavad.

1... Oc2:a4 2. Vg1—a1 c3—c2 3. Kc4—c5 c2—c1L+ 4. Va1:c1 ja jätkates 5. Va1 valged võidavad.

1... Ka5—b6 2. Kc4—b4 (Ähvardab 3. Vc1) Oc2—e4 3. Kb4:c3 Kb6—a5 4. Kc3—b3 jne. valgete võiduga.

Positsiooniline lipukahing.

Malendite suhteline võimsus võib praktilises mängus järsult muutuda. On juhtumeid, kus seis konkreetsete omapärasuste tõttu ratsu on vankrist tunduvalt võimsam ja ka lipp — harilikult tugevaim malend — võib mõnikord osutada abitumaks teistest malenditest. Malepartiides tekib sageli kombinatsioone, kus lipp kahitakse selleks, et ülejäänud malendite ühisel koostööl kas võita vastase lipp ühes materjalse ülekaaluga, seis paremusega või sooritada otsustav rünnak vastase kuningale. Tunduvalt harvem kahitakse aga lipp selleks, et kõvendada positsioonilist survet ilma järgneva forsseeritud jätkuta. Meistrite partiides võib mõnikord siiski kohata juhtu, kus lipp kahitakse vankri ja oda või vankri ja ratsu vastu — positsioonilise paremuse organiseeritud realiseerimise järjekorras — lootmata võistluse kohesele kombinatsiooniga lõpetamisele.

Iseloomustava näitena toome kauni, kuid vähemtuntud partii, mängitud 1876. a. New Yorgis rah-

vusvahelisel maleturniiril. Käesolevas numbris ülesandena toodud seisus (vaata diagramm) taotle- sid valged oma eelmise käiguga 29. a4—a5 (!?) sü- gavalt lähimõeldud peent lipukahingut. Järgnes — 29. ... Ob6:a5 (Partneritele jäi siin nägematuks jätk, mis mustadele võimaldas vältida järgnevat valgete kombinatsiooni ja haarates algatust saavu- tada võidetud seisu. Edasine partiijätk seevastu on väga õpetlik) 30. Va1:a5 Va8—f7 (Kui 30. ... L:a5, siis 31. Rg6! Lc7+ 32. Kg1 Vae8 33. R: e7+ L:e7 34. Rf4 jne.) 31. Va5—a6! Vf8:f5 32. g4: f5 Re6—d8 33. Rg2—f4 (Valged on saavutanud rõ- huva seisuparemuse — nende ratsud valdavad tähtsaid välju, domineerides kogu lahinguväljal) 33. ... Lc7—c8 34. Rf4—g6 Ve7—e8 (Võimalik, et tõhusam oli 34. ... L:a6 35. R:e7+ Kh7 36. Rd7) 35. Re5:c6! Lc8—c7+ (Kui 35. ... R:c6, siis 36. V:e8+ L:e8 37. V:c6 ähvardusega Vc8. Peale 37. ... Kh7 järgneb 37. Ve7 ähvardusega juhul Rf4, Re6 või Ve7, Vf7 ja Vf8) 36. Re6—e5 Lc7:c3 37. Ve1— e3 Lc3—d2 38. Kh2—g2 Ld2:d4 39. f5—f6 g7:f6 40. Va6:f6 (Kõik valged malendid ründavad nüüd kaitsetut mustade kuningat) 40. ... Rd8—e6 41. Ve3 —g3 Re6—g5 42. Re5—g4 Kg8—g7 43. Rg6—f4 Ld4—e4+ 44. Kg2—h2 Rg5—h7 45. Rf4—h5+ Kg7—h8 46. Vf6:h6 Le4—c2 47. Rh5—f6 Ve8—e7

48. Kh2—g2 d5—d4 49. Rg4—e5 Lc2—c8 50. Re5— g6+ ja mustad loobusid.

Toome veel ühe õpetliku partii, milles on origi- naalselt teostatud positsiooniline lipukahing. Män- gitud Budapestis 1893. a. Valged Maroczy ja mus- tad Jakoby. Viiniavang. 1. e2—e4 e7—e5. 2. Rb1 —c3 Of8—c5 3. f2—f4 d7—d6 4. Rg1—f3 Rb8—c6 5. Of1—b5 Rg8—f6 6. d2—d3 0—0 7. f4—f5 Rf6— g4 (Ahvatlev, ent nõrk käik. Pidi mängima 7. ... Rd4, et käikudega c6 ja d5 nõrgestada valgete tsentriseisu) 8. Ld1—e2 g7—g6 9. h2—h3 Rc6—d4 10. h3:g4!! (Täiesti ootamatult. Mustad arvestasid jätkuga: 10. R:d4 Lh4+ 11. Kf1 O:d4 paljulubava mänguga) 10. ... Rd4:e2 11. Ke1:e2 g6:f5 (Tugevam oli vist kohe 11. ... c6 12. Oc4 b5 13. Ob3, ent ka sel juhul on mustade seis väga raske. Valgeil on ainult kaks kerget malendit lipu eest, kuna aga mustad malendid on paigutatud ebaõnnestunult, on mustade kuninga asend lootusetu) 12. g4:f5 c7—c6 13. Ob5—c4 d6—d5 14. Oc4—b3 Vf8—e8 15. Rf3— g5 Ld8—f6 16. Rg5:h7 Lf6—g7 17. Oe1—g5 Lg7:h7 (Ähvardas 18. Rf6+ ja Oh6. Musti ei päästa enam ka lipukahi) 18. Vh1:h7 Kg8:h7 19. Og5—f6! ja mustad loobusid. Ähvardas 20. Vh1+ ja Vh8 matt. Kui 19. ... Of8, siis 20. Vh1+ Oh6 21. g4 jne.

EESTI KINDLUSTUS-A-S.

„POLARIS“

VÕTAB VASTU JÄRGMISI
KINDLUSTUSI:

tule-, elu-, veo-, kasko- (laevakerede), sõjaohu-, murdvarguse-, klaasi- ja väärtsaadetiste kindlustusi.

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad
kr. 1.142.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest välja makstud üle
kr. 7.400.000.—

Soliidne edasikindlustus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru 12, tel. 426-66, Telegrammi-aadr. „POLARIS“

Oskond asub Tartus, Suurturg 11, tel. 6-75.

ESINDAJAD
kõigis linnades ja maakotades.

KAUBANDUSE A-S.
HÜPPLER & Ko

Tallinn, Tartu mnt 43.
Telefonid: 305-01, 306-12

Soovitame suuremal ja väiksemal arvul: rauda, plekki, igasugu tööriistu, ehitusmaterjale, majapidamis-, ja hi maalritarbeid.

Ostame: vana rauda, malmi, plekki ja muid metalle.

Vastutavtoimetaja kolonelleitnant Johannes Reinola. Tegevtoimetaja kapten Martin Nurk.

A.s. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk 42. 1940.

Võtk

**VETERINAAR-
EESKIRI**

(V. T. E.)

Hind 2 krooni

Müügil „Sõduri“ toimetuses

SAKALA 33

IGA
ASJATUNDJA
TARVITAB

Filme

Plaat

Pabereid

Kemikaale jne.

Röntgenmaterjale

P. K. "VÕIEKSPORT"

SUUR KARJA 23

POSTKAST 113

A-S. „EESTI METSATÖÖSTUS“

TALLINN, FALKPARGI 4.

Metsa- ja saetud materjalide valmistamine, müük ning eksport.

Üle riigi müüakse metsamaterjale metskondades.

KÜTTEPUUDE VÄIKEMÜÜGILAO:

Tallinnas, Laeva tn. 6, tel. 316-84
„ Telliskivi tn. 51, tel. 466-50
„ Juureveo tn. 10, tel. 444-16
Tartus, Soola tn. 23, tel. 27-28
Valgas, Kungla ja Maleva t. nurgal, tel. 1-73
Viljandis, Pärna tn. 4, tel. 13
Võrus, Vaksali tee, tel. 10
Petseris, Tuletõrje plats, tel. 77
Jõhvis, raudteejaam, tel. 1-09
Põltsamaal, tel. 42
Rakveres, Narvas, Tapal, Paines, Elvas ja
Pärnus korraldavad väikemüüki linnavalitsused.

LAUAMATERJALIDE MÜÜGILAO:

Tallinnas, Küti tn., tel. 441-16
Tartus, Saekoja tn. 1, tel. 37-52
Pärnus, (Fröhlingi ja Livoonia laopl.),
tel. 6-67
Petseris, Tuletõrje plats, tel. 77
Sarus, (Valgamaal), tel. Taheva 10.
Kilingi-Nõmmel, Viljandis, Taheval, Jõgeval,
Valgas, Põltsamaal, Otepääl, Järva-Jaanis ja metskondades, kus teostatakse
palkide läbisaaigimist.

Riidevabrik „KEILA“

DEUTSCH & SCHÖNBERG

Tallinn, Tööstuse 47
Kõnetr. 461-01 438-35

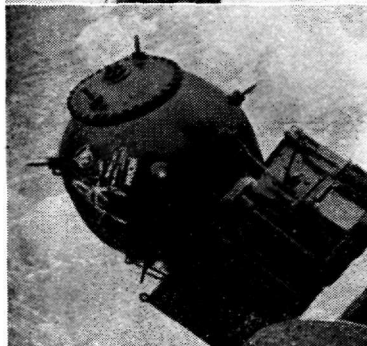
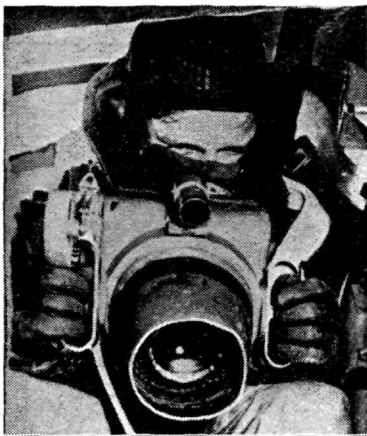
Keemiaainete kaubandus-
kontor

K. A. Rütman & Ko

Kontori telef. 466-72

Ladu „ 456-93

Tallinn.

TÄIELISE ÜLEVAATE

SÜNDMUSTEST MAA-
ILMAS SAATE VARA-
HOMMIKUL ILMUVAST

»PÄEVALEHEST«

»LASTERÕÕM«

ON IGA LAPSE SÕBER

MITMEKESIST
KIRJANDUST
KONTORITARBEID

P A K U V A D

»PÄEVALEHE« RAAMATUKAUPLUSED
TALLINN, PÄRNU MNT. 10 ■ PIKK TÄN. 2